

સુખોદ લહરી.

લેખક તથા પ્રકાશક,

દલછારામ લક્ષ્મીરામ ત્રિવેદી, વાવવાળા.

(વાનપ્રસ્થ હેડમાસ્તર વાવ સ્ટેશન, તે ' કાવ્યસુખોદ
અને શબ્દાર્થસંગ્રહ'ના કર્તા)

સુ. વાવ, પાલનપુર એજન્સિ.

આવૃત્તિ ૧ લી

પ્રત ૧૦૦

સને ૧૯૨૫

(આ પુસ્તકના સર્વ હક લેખકના પાસે રહેલા છે)

કિંમત રૂ. ૦-૧૨-૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૪૨૩ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સુલોધ ભરશે

વિષય ૬ - ૩

સુખોધ લહરી.

લેખક તથા પ્રકાશક.

દલધારામ લક્ષ્મીરામ ત્રિવેદી, વાવવાળા.

(વાનપ્રસ્થ હેડમાસ્તર વાવ સ્કૂલ, તે ' કાવ્યસુખોધ
અને શબ્દાર્થસંગ્રહ'ના કર્તા)

સુ. વાવ, પાલનપુર એજન્સિ.

આવૃત્તિ ૧ લી

પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૯૨૫

(આ પુસ્તકના સર્વ હક લેખકે સ્વાધીન રાખેલા છે.)

કિંમત રૂ. ૦-૧૨-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ સંગ્રહ
કે-૧૨૪૨૩

અમદાવાદ—સલાપોસ રોડ,
ધી “ડાકમંડ બુકિલી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં,
પરીખ કેવીલાલ હમનલાલે છાપ્યું

પ્રસ્તાવના.

—

મારૂં વતન રેલ્વે સ્ટેશનથી બહુ દૂર, તેમ પુસ્તકો ડાપે તેવું નજીકમાં ડાપખાનું નહિ. વિદ્યાને ઉત્તેજન આપે તેવા માણસોની આ તરફ ખામી, કામળો અને છપામણની બહુ મોઢવારી, વળી ખુશામત કરવાની મારામાં બીલકુલ આવડત નહિ, તેને લીધે મુબોધ લહરી નામનું ધણા દિવસથી લખીને તૈયાર કરેલું પુસ્તક છપાવવાને જોગ આવ્યો નહિ.

છેવટે મહેરબાન પાલણપુર એજન્સિના પોલિટિકલ એજન્ટ સા. બહાદુરનો મુકામ વાવ થયો. તે વખતે તેઓ સાહેબના સી-રસ્તેદાર મે મુખલાલભાઈ જીવરાજ શાહ બી એ. સાહેબને ઉપર લખેલું પુસ્તક બતાવતા તેમણે તે પુસ્તકના બે વિભાગમાંથી વાર્તા વિભાગ છપામણ ઓછું થવા માટે, અને એ વાર્તાઓ બોધક અને રમુજ હોવાથી બાળકોને ઉપયોગી રસભર્યું વાચન મળશે એ માટે જુદો પાઠીને છપાવવા બલામણ કરી, જેને અનુસરીને આ વિભાગ જુદો છપાવવામાં આવશે.

આ ચોપડીમાં લખેલી વાર્તાઓમાંની તમામ મે દત્તકથાઓથી સાબળેલી છે કેટલીકમાં મારી મતિ પ્રમાણે સુધારો વધારો કરેલો છે, અને કેટલીક કહેવતો ઉપરથી નવીન બનાવી છે. હું સ રૂપી વાચનાર સનજનો બૂલચુક સુધારી લેશો. અને તેમાંથી સાર ગ્રહણ કરશો.

બાળક કે વૃદ્ધ કેાઈને આ વાર્તાઓમાંથી કંઈ પણ ગ્રાહ્ય જણાશે તો લખનારનો ગ્રમ સાર્થક છે.

આ પુસ્તક છપાવવામાં જે જે પવિત્ર સનજનોએ જે જે પ્રકારે સહાયતા આપી છે તે સર્વેનો ખરા અત્કરણથી આભારી છું.

સિ. દ. લા. ત્રિવેદી.

અનુક્રમણિકા.

વાર્તા.	પૃષ્ઠ.	વાર્તા.	પૃષ્ઠ
(૧) કાંધમા પડી કુહાડી	૧	(૧૫) પ્રભુ કરે તે સારા માટે	૫૩
(૨) હડો અને ગરૂડજી .	૨	(૧૬) હુ દને સલામ.	૪૭
(૩) ચિંતામણી હીરો ..	૫	(૧૭) શૂળાનું મોત શૂળથી મર્યું	૪૯
(૪) પંદિતોડપિ ઘરં શત્રુ	૬	(૧૮) કૃતર્ધનીનુ હાડકુ .	૫૩
(૫) સસલો અને શિઆળ	૧૧	(૧૯) દીડો જોશી ...	૫૭
(૬) રાજા અને યોગી .	૧૨	(૨૦) અમાન નિશ્ચાથી ઘેર	૬૩
(૭) કેદારનુ કાકણુ ...	૧૫	(૨૧) જ્ઞાનનું અજન ...	૬૮
(૮) પુણ્યનો પ્રભાવ .	૧૮	(૨૨) ભ્રમ. .	૬૬
(૯) કુસંગાસંગ દોષેણ કા- ષ્ટવંદાવિટલના .	૨૪	(૨૩) પુત્રને શિક્ષા ..	૬૭
(૧૦) પ્રમાણિકતાનો બદલો	૨૫	(૨૪) કામરૂદ્ધેશની સ્ત્રીઓ	૬૯
(૧૧) સાત પેઢી ન જુસાય તેવા ચિત્રો	૩૧	(૨૫) જો હોય મન ચગા	
(૧૨) ગરીબ મજૂરો	૩૪	(૨૬) દગો કોઈનો સગો નહિ	૭૯
(૧૩) પ્રભુના લેખ ઉપર મેખ	૩૯	(૨૭) કૃપણશાની કપટજાળ	૮૨
(૧૪) પલગ પાથરનાર નોકર	૪૨	(૨૮) ભાવના સિદ્ધિ	૮૫
		(૨૯) મે વધી નહિ? ..	૮૭
		(૩૦) ભરર કથા. ..	૮૯

સ્પુરણા.

મારા વયોવૃદ્ધ પૂજ્ય પિતાશ્રીની રચેલ આ કવિતાઓ અને વાર્તાઓ પ્રત્યે મારા વિચારો જણાવી, સાથે તેમના લાવના ચરિત્રનું સ્મરણ કરવા માટે હું આજે આ પુસ્તકની નકલ પુરી લખી રહ્યા પછી છપાવવા માટે પ્રેસમાં રવાના કરતી વખતેજ પ્રેરાઉં છું

નાનપણમાં ઝડઝમક અને વણ સગાઈની મનોહર મિલાવટ પર હું બહુ ખુશ થતો તે માટેજ કવિવર દલપતરામભાઈને હું સર્વોપરી કવિ તરીકે સ્વીકારી, તેમની કવિતાઓનો ઉપાસક હોઈ, તેમની શ્રેષ્ઠતાના સમર્થન માટે બહોળા વાગ્ધુદ્ધમાં વ્યતીત થતા વખતને નિરર્થક ગણતો નહતો. જેથી મારા પિતાશ્રીની તમામ કવિતાઓ વાચતા છતાં તેમની બે ચાર સિવાય બાકીની મને રસિક લાગતી નહિ તે તેમાં પણ જે સ્તુતિ પ્રથમ તરંગમાં પહેલીજ મૂકવામાં આવી છે તે મને બહુ ગમવાનું કારણ તેમની ઝડઝમક હતું

ઉંમર અને જ્ઞાનમાં વધારો થતા હું તેમની કવિતામાં રહેલો લાવ તે વિચારોની ઉચ્ચતા સમજતા શીખ્યો. તે વખતે તેમના પ્રથમ રચેલ પુસ્તક ‘કાવ્યસુબોધ અને શબ્દાર્થ સંગ્રહ’ની કેટલીક કવિતાઓ મને રસપ્રદ લાગતી, તે દરમિયાન મારી ઝડઝમક પ્રિય વૃત્તિ લગભગ નષ્ટ જેવી થઈ ગઈ હતી આ વખતે હું તેમની કવિતાઓ વારંવાર વાચતો કહેવાની જરૂર નથી કે તેમની આખી જીવનકલા ભક્તિમય સાદી ને સંસ્કારી છે તે મારી દુકા જીવન યાત્રામાં મને ગ્રહણ કરવા માટે યોગ્ય જણાયલા અનન્ય આદર્શરૂપ છે વિચાર, વાણી ને આચારની એકતા હું તેમના સાદા જીવનમાં

નેહં છુ જે સાદાઈ ઇશ્વરશ્રદ્ધા, શુદ્ધ અત કરણ અને ધાર્મિકતા
યત્ને પણ ધણાએને અસાધ્ય છે, તે તેમનામા સાધારણ છે, ને
તેજ તેમની કવિતાઓમા વિરલ વિરલ સ્પુરે છે આથી તેમની
કવિતાઓના ઉત્તમ ભાવ, તેમની સાચી લાગણી, સાદા પણ ધાર્મિક
શુદ્ધ વિચારો મને પસંદ પડવા લાગ્યા અને એ કવિતાઓનો હું
ઉપાસક થયો.

યુવાવસ્થામાથીજ તેઓએ ચાર વાગ્યા પહેલાં હિંવાની પાડેલી
ટેવને લીધે તેમને હરતા ફરતા જે જે દૂકો સ્પુરતી તે ગોખ્યા કરીને
છેવટે પાછળથી લખી લેવાની ટેવ હતી તેથી જુદો વખત ન રોકાતા
ઓછી છતા મનનીય કવિતા બની ભજન ગાવા તેમને બહુ ગમે
છે પરોઢનો નિલકર્મ બાદ કરતા બચતો તમામ વખત અને સૂવા
અગાઉનો સાજ પછીનો વખત તેઓ ભજનમાજ ગાળે છે તેમને
તેમા બહુ રસ પડે છે, એમ સાબળનાર તુરતજ કહી શકે.

હવે આ પુસ્તકપગ નજર કરે છુ ભાષા ધણી સહેલી અને
બાળકો સમજી શકે તેવી છે. પ્રભાતનું વર્ણન સાદુ, મામ્ય ને
સ્વાભાવિક હોવાથી બાળકો સહજ મોઢે કરી શકે તેવું છે અબા-
જનો છદ ને ગરબીઓમા સાચો પ્રેમ ઝળહળી રહ્યો છે શિખામ-
ણના બે ચાબખા, આવરદાને માટે ઓસડ, વગેરે એકદમ મોઢે રહી
જાય તેવા અને ઉત્તમ બોધ આપનારા છે બીજા થોડા પરચુરણ
વિષયોમા સાદા પણ સ્તુત્ય વિચારો છે. સૃષ્ટિ સાન દાશ્વર્યનો સંગ્રહ
અને શિખળની કવિતા ખરેખર આકર્ષક છે “શામળીઆ ભગવાન”
મા અને તેની નીચેના આત્મબોધમા તો તેમનું સુદર હૃદય તેમણે
પ્રતિબિમ્બિત કર્યું છે કવિત્વની મહાન પ્રતિભા આ કાવ્યોમા નથી

સાક્ષરતાની ડાલનભરી શૈલીની ખામી બલે કાઢને ખૂચે પરંતુ આ પ્રયાસ અન્ય દૃષ્ટિએ, અને સાદી ગ્રામ્ય જનોને તથા બાળકોને બોધ આપનારી શૈલીએ થએલ હોવાથી, ને તેમનું સ્વાભાવિક આતરવહેણ હોવાથી નિષ્પક્ષપાતે મને જે આદરણીય છે એમ નથી, એના સંબંધમાં આવેલા ઘણાખરાનો અભિપ્રાય એજ છે.

વાર્તાઓ: સાદી અને બાળકો પાસે માઠી બતાવવા યોગ્ય બોધક છે અને નાનપણમાં આમાંથી ઘણીએક વાર્તાઓ તેઓએ કમશ સંભળાવી છે

ચિંતામણી હીરો (વાર્તા ૩), રાજા ને ચોગી (વાર્તા ૬), પુણ્યનો પ્રભાવ (વાર્તા ૮), કુસંગદોષ (વાર્તા ૯), પ્રમાણિકપણનો બદલો (વાર્તા ૧૦) સાત પેઢી ન જુસાય તેવા ચિત્રો (વાર્તા ૧૧) ગરીબ મજુરો (વાર્તા ૧૨), શૂણીનું મોત શૂળથી સર્ચું (વાર્તા ૧૭) વગેરે અનુપમ બોધક વાર્તાઓ તેમને ઘણી પ્રિય હોવાથી તેઓ દાખલા રૂપે બહુ વખત સંભળાવતા. અને તે વાર્તાઓ આ પુસ્તકને ખરેખર શોભાવે છે ગામડીઆ લોકોમાં દતકથામાં રહી અપ્રસિદ્ધ રહેતી આવી વાર્તાઓ પ્રકાશમાં આવે તે ઇચ્છવા જોગ છે હાસ્ય-રસ માટે દુદને સલામ, ભમ, ટીડો જોશી, પલગ પાથરનાર નોકર, કેદારનું કાંકણ, સસલો ને સિઆળ, હડો ને ગરડજી, વગેરે વાર્તાઓ ઠીક રમુજ આપે છે પુત્રને શિક્ષાની વાત અભારના પુત્રને ઓછી બોધદાયક નથી છેવટે કામરૂદેશની અદ્ભુત વાર્તા અને 'શ્રદ્ધા એજ સાચી ફળદાયક છે' એનો સચોટ બોધ આપતી પચીસમી વાર્તા લખી પુસ્તક લખાણ ચર્ધ જવાના સળખે અટકાવ્યું છે

બાળકોને માટેજ ખાસ યોગ્યચેલી હોય તેવી ભાષામાં બધી

વાર્તાએ લખાએલ છે જેથી બાળકો માટે આ પુસ્તક ખાસ ઉપ-
યોગી છે તેટલુંજ સમગ્ર પુસ્તક વૃદ્ધો અને તરૂણોએ વિચારવા યોગ્ય છે

પિતાની હયાતીમા પુત્ર તેમના પુસ્તક માટે કંઈ લખે એવો
દાખલો ધણું ખરું જાણવામા નથી પરંતુ અત્યારના ઉપલક્ષીયા
પાના ફેરવી જનાર અને વાએલા પુસ્તકોની સખ્યા અમુક સેકડાની
મણાવનાર વાચકોના જમાનામા પિતાને સૌથી વધુ અન્તેવાસી પુત્ર
લખે તો તે મારા માનવા પ્રમાણે વધુ તથ્યાશવાળું હોયજ મેં કંઈ
એવો વિચાર કરીને લખ્યું નથી આખું પુસ્તક પુરું લખ્યા પછી
તેની સારી નકલ કરવાનું કામ જ્યારે મારા પિતાશ્રીએ મને સોંપ્યું,
ત્યારે તે નકલ પુરી કરી રહીને મન થએલું સ્ફુરણુ તે સ્ફુરણુનાજ
શીર્ષકથી લખી કાઢ્યું હું ટીકાકાર કે અવલોકનકાર નથી પણ
પૂજન હોવાથી મારા લખાણમા દોષ હોય તો વિદ્વાન વાચક વર્ગની
ક્ષમા માગુ છું તા. ૧૮-૧૦-૨૪

લી. સ્નેહાધીન

હરિશંકર દલછારામ ત્રિવેદી.

સ્કૂલ માસ્તર વારાહી. (પાલણપુર એજન્સિ)

સુખોદ લહરી.

વાર્તા ૧ લી-કાંધમાં પડી કુહાડી.

કેાઇ એક હરણને શિઆળ જોડે લાઇખધી થઇ, એક દહાડે
હરણ વગડામા ફરતો ફરતો પારધીની ચામડાની જાળમા ફસાયો.
એ ફાસામાથી છૂટવા બહુ મથ્યો, પણ છૂટાયુ નહિ. એટલામા
ફરતો ફરતો શિઆળ ત્યા આવી પહોચ્યો હરણને ધીરજ આવી, ને
તેણે શિઆળને કહ્યું, કે લાઇ, આ ફાસાની નાહી (ચામડાનુ ગુથેલ
દોરકુ) તુ દાત વડે કાપી નાખે તો હું છુટો થાઉં, ને મારો જીવ
બચે લુચ્યા શિઆળે કહ્યું કે મારે શિવરાત્રિનો અપવાસ છે, તેથી
આજ નરણા રહેવાનુ છે માટે મારાથી મોમા કંઈ લેવાય નહિ વળી
આ ફાસો તો ચામડાનો છે. તેને તો અડકાય પણ નહિ

આ રીતે આ બે મિત્રો વચ્ચે વાત ચાલતી હતી એવામા
પારધી કુહાડી લઈ આવી પહોચ્યો તેણે શિઆળને ઉમેલો જોઇ
ઓચીંતી તેના ગળામા કુહાડી છૂટી મારી, જખરા જખમ સાથે
શિઆળ જમીન પર પડી ગયો અને વહેતા લોહીએ ઉઠીને જીવ
લઇને નાસવા મડ્યો આ વખતે ઝાડમાં સતાઇ રહેલા એક
સસલાએ કહ્યું, કે—

શિઆળલાઇ શિવરાત્રીઆ નરણા ન વાઢી નાહી,
લાઇધી લુડાઇ કરી, તો કાંધમા પડી કુહાડી

વાર્તા ૨ જી-હડો અને ગરુડજી.

પખીઓના રાજ ગરુડજી પોતાના રગમહાલયમાં આનંદ કરતા હતા તેમને આનંદમાં જોઈ તક સાધવા ઇચ્છતી તેમની સ્વાર્થી સ્ત્રીઓ કહ્યું, પ્રભુ, જુદા જુદા રંગની પાખોવાળા અનેક પખીઓ આપણા તાબામાં છે આપણે રાજ તરીકે એમને કંઈ પણ કામ લગાવતા નથી તો આજ મારી એવી ઇચ્છા છે કે તમામ પખીઓ પાસેથી અકેક પીછું લઈને તેની મારે બેસવાની સુદર રજબેર ગી માદી કરાવે.

ગરુડ—ભલે, એક દિવસ બધા પક્ષીઓને બોલાવીશું

આ વાત હડા નામના પખીએ સાંભળી તેથી તેના મનમાં આવ્યું કે ગરુડજીની હાલી સ્ત્રીના કહેવા પ્રમાણે ચાલીને ગરુડજી પખીઓ પર ગેરવ્યાજખી વેરે નાખે એ ઠીક નહિ, માટે તેના અટકાવ થાય તો ઠીક.

કેટલાક દહાડા પછી ગરુડજીએ જુદા જુદા પખીઓના મુખીઓને બોલાવ્યા. તમામ હાજર થયા પરંતુ હડોજી હાજર થયા નહિ ગરુડજીએ એકલા થએલા પખીઓને પૂછ્યું, 'કેમ ભાઈ સૌ આવી ગયા છો ? ત્યારે એક પખી બોલ્યો કે 'હડો આવ્યા નથી' ગરુડજીએ એક પખીને હડાને બોલાવી લાવવા મોકલ્યો થોડીવારે હડો હોં પહોંજી આવી હાજર થયા.

ગરુડજી—(ક્રોધથી) અરે હડા, તને કહેવડાવ્યા છતાં બીજાઓની માફક કેમ વખતસર હાજર ન થયો ?

હડો—મહારાજ, મારી નાતમાં એક જખરી પચાન આવી પડી છે, તેનો ચુકાદો કરવામાં રોકાયો હતો.

ગરુડજી—એની શી પચાત આવી હતી ?

હડો—‘જગતમા નર ધણા કે નારી ધણી,’ તે સકાનુ સમાધાન કરવાનુ હતું

ગરુડજી—કેવો વિચિત્ર સવાલ ! એમા વળી નિરાકરણ કરવા જેવુ શુ છે ?

હડો—ત્યારે આપજ કૃપા કરી જરા ખુલાસો બતાવો

ગરુડજી—જેટલા નર તેટલી નારીઓ હોય, એ એક સત્ય કાષ્ઠનિક નિયમ કહી શકાય

હડો—એમ હોય શકે નહિ, મહારાજ

ગરુડજી—ત્યારે તમે શો ખુલાસો કર્યો ?

હડો—મહારાજ, નર થોડા ને નારીઓ ધણી છે

ગરુડજી—શા આધારે કહો છો ?

હડો—મહારાજ, જે પુરુષ સ્ત્રીની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલતો હોય, અને સ્ત્રીની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા જતા કંઈ અઘટતું થતું હોય તેને પણ ન લેખવતો હોય તો તે નર ને નારીજ ગણવી માટે એવા નરને નારી રૂપી ગણતા નારીઓની સંખ્યા વધી પડે છે

ગરુડે હડોની વાત સાંભળીને આ વાત પોતાને લાગુ પડી શકે છે, એવી સ્વરમ ઉપજવાથી સ્ત્રીની ભલામણથી પીછા લેવા બેલાવેલ પખીઓને રજા આપી ને પીછા ન લેવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો

ગરુડજીની સ્ત્રીએ તે દિવસે ઘેર આવતાજ ગરુડજીને પૂછ્યુ,—મારા માટે પીછા લાવ્યા પ્રભુ !

ગરુડજી—આ રીતે અયોગ્ય વેરો પખીઓ પર નાખીને હું મારી ન્યાયવૃત્તિને ડાઘ લગાડીશ નહિ હું રાજા થઇને રૈયત પાસે આમ આશા રાખુ તે યોગ્ય કહેવાય નહિ.

કેટલીક મુદત વીત્યા પછી એક વખત તેમને આનંદમાં જોઈ ગરડાની ઝીંએ બહુ આગ્રહ કરી ને હઠ લીધી કે જો તમારો મારા પર સાચો પ્યાર હોય તો મારી આવી તુચ્છ માગણી તિરસ્કારશે નહિ

છેવટે ઝીં હઠને તાળે થઈ ફરીને પ્રથમની માફક બધા પખીઓને બોલાવ્યા પણ ગેરવાજખી કરના બોળમાં ન પડવા હડો હાજર થયો નહિ ગરડાએ તેને બોલાવવા મોકલ્યો તો પણ તે આવ્યો નહિ, અને પોતાની નાતની ભાજગડમાં પડ્યાનો સખખ બતાવ્યો ગરડે ગુસ્સે થઈ ફરીને બે ચાર પક્ષીઓ મોકલી પકડી મંગાવ્યો અને વાર વાર હુકમ ન માનવા બદલ ઠપકો આપ્યો

હડો—મહારાજ, પુરો લાચાર છું કે આવા વખતેજ મારા નશીબે પચાત આવી પડે છે

ગરડ—આ વખતે વળી શી પચાત હતી ?

હડો—મારી નાતમાં એવો સવાલ ઉભો થયો હતો, કે દરેક પ્રાણીને કેટલા મુખ ને કેટલી ગુદા છે ?

ગરડ—એ તો મુરખ પણ જાણે કે બન્ને ને દાર અડેક હોય છે.

હડો—નાજ સાહેબ, આપ ભૂલો છો, એમ હોય શકેજ નહિ કેમકે જે માણસ મોઢેથી બોલેલું વચન પાળે નહિ તેનું તે મુખ મો ન ગણાય પણ ગુદા સમાન જાણુવું માટે એવા પ્રાણીને બંને ગુદાઓજ સમજવી

ગરડાએ આ વાત પોતાની સખ ધક્કર્તા સમજીને ફરીથી પણ પખીઓને રજા આપી

નાના પણ ચતુર માણસો પોતાની બુદ્ધિથી સફળતા મેળવી શકે છે, જેવી મ્હોટાઓને અસાધ્ય છે

વાર્તા ૩ છ-ચિંતામણી હીરો.

એક મોટા શહેરમા એક ગરીબ કઠિઆરો રહેતો હતો. તે શહેરથી ત્રણ ગાઉ છેટે ઝાડનું જંગલ હતું, ત્યાંથી બળતણ કાપી લાવી શહેરમા વેચી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો.

એક વખત મોટો દુકાળ પડ્યો અનાજ ધણું મોઢું હોવાથી તેના બળતણના ભારાના વેચાણથી તેનું પેટ ગુજરાન મહા મુશ્કેલીથી થતું તેથી પહેરવાના લુગડા અને પગરખા વિના ચલાવવું પડતું હતું.

એક વખત જેઠ માસના પ્રબળ તડકામા મધ્યાન્હે માથે લાકડાનો ભારો ઉપાડી અળવાણે તપેલી રેતીમા તે ચાલ્યો આવતો હતો તે વખતે દૈવયોગે શકર પાર્વતી આકાશમા વિમાનારૂઢ જતા હતા. પાર્વતીજીએ એ કઠિઆરાની આવી દુખી સ્થિતિ જોઈ આર્દ્ર-દૃઢથી શકરને કહ્યું, પ્રભો ! આ કઠિઆરો મહાદુખી છે ઉધાડે શરીરે ને અળવાણે પગે આ લાહે જેવી રેતીમા-જેઠ માસના તાપમા ચાલ્યો આવે છે તેનું દુખ ભાગી એને સુખ આપો.

મહાદેવજી—એના ભાગ્યમા સુખ નથી માટે એને આ હાલત ભોગવવી પડશે ભાગ્યની રેખા કોઈથી ફેરવી શકાતી નથી. કહ્યું છે કે—

उदयति यदि भानुः पश्चिमे दिग् विभागे ।

प्रचलति यदि मेरुः क्षीततां याति वह्नि ॥

विकसति यदि पद्मं पर्वतानां सिखाग्रे ।

नहि चलति नराणां भाविनी कर्मरेखा ॥૧॥

પાર્વતીજી—આપ સર્વ જગતના સ્વામી ને પોષક છો તો આ એક પામરનું દુખ ટાળવું આપને અશક્ય ન હોય.

મહાદેવજી—તમારી એવી ઈચ્છા છે, તો તમારા કાટમાનો અમુલ્ય હાર છે, તે રસ્તામા મૂકો એ હાર લઈ લેતા એનું દારિદ્ર્ય થશે

પાર્વતીજીએ પોતાના ગળામાનો કિંમતી હાર તેના રસ્તા વચ્ચે લાખો કરીને મૂક્યો તે વખતે ભાગ્યહીન કઠિઆરાના મનમા એવો તુરગ આવ્યો, કે આધળા શી રીતે ચાલતા હશે ? એની અજમાએશ કરવા પોતે આખો મીચીને ચાલવા માડ્યો અને પાર્વતીજીએ રસ્તામા મૂકેલો હાર ઓળંગી ચાલ્યો ગયો પછી આખો ઉધાડી ચાલવા માડ્યો

મહાદેવજીએ કહ્યું, જોયું ? ભાગ્ય વગર તમારૂં આપેલું એ લઈ શક્યો નહિ એ સાલળી પાર્વતીજીએ કહ્યું, આપને દીનબધુ, પતિત-પાવન, ગરીબનિવાજ, એવા નામથી માણસો લજે છે, તો આ કઠિઆરાનું કેાઈ ઉપાયથી દુખ લાગે. તે સાલળી મહાદેવજીએ પોતાની જટામાથી ચિતામણી હીરો કાઢ્યો, અને રસ્તા વચ્ચે મૂક્યો તે કઠિઆરાના જોવામા આવતા તેણે લઈ લીધો અને આ ચળકતો પથરો છોડરાએને ગમવા ઠીક કામ આવશે, એમ ધારી આગળ ચાલ્યો

થોડેક જતા એ કઠિઆરાના મનમા અકસ્માત વિચાર સ્ફુર્યો કે તડકામા અને ઉની રેતીમા બળા જવાય છે, પણ કેાઈ જાડનો છાયડો પણ જોવામા આવતો નથી એમ વિચાર કરતો હતો ત્યાંતો રસ્તાની એક બાજુએ વડનું વિશાળ જાડ જોવામા આવ્યું તેને છાયડે ભારો અને કુહાડી નાખી વિસામો લેવા બેઠો

એટલામા વળી તેના મનમા વિચાર આવ્યો કે ‘આ જગાએ ખાવાનું ક્યાંથી આવી મળે ? દેખરા કે બીજું કંઈ ખાવાનું સાથે લાવ્યો હોત તો, આ છાયડે બેસી ખાઈ લેત, એવામા તેની નજર વડના જાડ તરફ જતા થડની પોલાણુમા લુગડે બાધેલી એક પોટકી

દેખાઇ તે લઈ તપાસી જોતા તેમા ઢેબરૂ, પુરી, ચટણી, વગેરે હતું આનંદ પામી તે તેણે ખાધુ પણ તે મુઠના મનમા બીજો કંઈ વિચાર સ્ફુર્યો નહિ પછી તરસ ઘણી લાગવાથી પાણીની ઇચ્છા થઈ ત્યાં તો નજીકમાજ એક વાવ દેખાવા માડી તે ત્યાં ગયો અને પાણીની બરપુર વાવમાથી પાણી પીધુ તથા પોતાની પાસેની ચામડાની મસકે બરી તે વડ નીચે આવ્યો એવામા વળી વિચાર આવ્યો, કે હજી શહેર દોઢ ગાઉ છેટે છે, અને તાપ બહુ છે આ ઠંડાણે એક મકાન બાંધ્યું હોય તો જ ગલમાથી કાપી લાવીને બળતણુ તેમા બરીએ, અને બાઇડી છોકરા શહેરમા વેચવા લઈ જાય તો મારે આટલો લાભો પથ થાય નહિ

એવામા પાસે એક મકાન દેખાયું, ત્યાં ગયો અને ખડકી ઉતારી અંદર ગયો, તો બે ઓરડા દેખાયા એક ઓરડાની ઓસરીમા નીસરણી હતી તે ઉપર ચડી દાદરમા થઈ મેડા ઉપર ચડ્યો પછી વિચાર થયો કે આ મકાન ઠીક છે, પણ મેડા પર નાનો હિચોળાખાટ હોય તો સાફ એમ ઇચ્છા થતા હિચોળો તૈયાર થઈ ગયો તે પર બેસી કઠિઆરો હિચવા માડ્યો એટલે વિચાર થયો કે પગ તૂટે છે, માટે કોઈ પગ ચાપનાર હોય તો ઠીક, એવામા દેવતાઓએ મોકલેલી બે ગાધર્વીઓએ આવીને તેના પગ ચાપવા માડ્યા પગ ચાપતા ચાપતા કઠિઆરો ઉઠી ગયો

એ કઠિઆરો હંમેશા એજ રસ્તે ચાલીને વગડામા જતો આવતો હતો છતાં કોઈ દિવસ ન જણાએલું એવું આ નવીન સુખ કયા પ્રભાવે ઇચ્છા મુજબ ઉત્પન્ન થયા કરે છે, તેનો એ હિલુભાગી કંઈ પણ ખ્યાલ બાંધી શક્યો નહિ

પગ ચાપનાર ગાધવીઓને વાર થવાથી તેમને બોલાવવા એક દેવ આવ્યો. અને કાગડો બનીને ગાધવીઓને બોલાવવા લાગ્યો. પણ મહાદેવજીનો આપેલો ચિતામણી જ્યાં સુધી કઠિઆરા પાસે છે, ત્યાં સુધી તેની રજા શિવાય ગાધવીઓથી જવાતું નથી. તેમ તેમ પેલો કાગડો મોટા સાદે બોલાવવા લાગ્યો. તેથી કઠિઆરો જાગી ઉઠ્યો. અને ગડગડાટ કરનાર કાગડાને ઉડાડવા ખાલી હાથ ઉપાડ્યો, કાગડો થોડે ઉડીને વળી પાછો આવી બોલવા લાગ્યો. ત્યારે કઠિ આરો ગુસ્સામાં આવી જઈ કાગડાને મારવા કોઈ પદાર્થ શોધવા માડ્યો. બીજો કોઈ પદાર્થ હાથમાં ન આવવાથી ઉતાવળમાં પેલો ચિતામણી હીરોજ હાથ આવ્યો. ને તે કાગડાને ઉડાવવા તેની તરફ ફેરક્યો. તેવોજ તે વેષધારી કાગડો ચિતામણી લઈ ઉડી ગયો.

કઠિઆરાના હાથથી ચિતામણી દૂર થતાજ ઉપર કહેલા કઠિ- આરાની ઈચ્છા મુજબ અનાયાસે આવી મળેલા અદૃશ્ય થયા. અને ઉની રેતીમાં બળતણના ભારા પાસે હાથમાં કુહાડી લઈ તડકે મૂલેલો. કઠિઆરો સ્વપ્નગત વૈભવને સંભારી નિસાસો નાખી પસ્તાવો કરતો બળતણનો ભારો ઉપાડી ચાલવા માડ્યો.

કર્મગતિ માટે એક વિદ્વાન કહે છે —

પત્રં નૈવ યદા કરીલ વિટપે દોષો વસંતસ્ય કિમ્ ।
 નોલોકાપ્ય વ લોકતે યદિ દિવા સૂર્યસ્ય કિં દુષણં ॥
 વર્ષા નૈવ પતન્તિ ચાતકમુખે મેઘસ્ય કિં દુષણં ।
 યન્નાગ્યં વિધિના લલાઠ લિખિતં દૈવસ્ય કિં દુષણં ॥૧॥

વાર્તા ૪ થી પંડિતોડપિ વરં સત્રુઃ

કોઇ ગામમાં એક ગરીબ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તે સારી રીતે જણેલો ગણેલો અને વિદ્વાન હતો ગુરુ પાસેથી તેણે નીચેના શ્લોકો સાંભળેલા જેથી કોઇની પાસે યાચના ન કરવાનો દંઢ સંકલ્પ લીધો હતો.

તૃણાદપિ લઘુસ્તૂલ સ્તૂલાદપિ ચ યાચકઃ ।

વાયુના કિં ન નીતોડસૌ મામયં યાચયેદિતિ ॥

કાક આહ્વયતિ કાકાન્ યાચકો ન તુ યાચકાન્ ।

કાક યાચકયો મધ્યે વરં કાકો ન યાચકઃ ॥

આવી ટેકને લીધે એકવાર દુકાળ પડવાથી તે અને તેનું કુટુંબ ભૂખે મરવા માડ્યું ગુજરાનનો કોઈ ઉપાય ન જડતા તેણે ચોરી કરવાનો નિશ્ચય કર્યો કેની ચોરી કરવી, એ તરંગ ઉત્પન્ન થતા સાલરી આવ્યું, કે જે માણસ જાતે કંઈ મહેનતથી ગુજરાન ચલાવતા હોય તેનો પૈસો લેવામાં પાપ છે માટે રાજના ખજાનામાંથી ચોરી લેવું ઠીક છે કેમકે રાજાએને આ જન્માતરમાં દ્રવ્ય મેળવવા મહેનત કરવી પડતી નથી તેથી તેમના બહોળા દ્રવ્યમાંથી લેવામાં રાજના મનને દુઃખ લાગશે નહિ એમ વિચારી રાતના વખતે રાજમહેલમાં ચોરી કરવા યુક્તિથી પેઠો રાજ પલ્લગ પર સૂતો હતો મહેલમાં દીવા જ્વળતા હતા પલ્લગના પાયા સાથે એક પાળેલો વાદરો સાકળથી બાંધેલો હતો રાજાસન પાસે એક ખીટીએ ઝીણી કુચી લટકતી હતી તે લઈ પાસે પડેલી નાની મજબુત પેટીને ઉઘાડી જોતા તેમાં સોનારૂપાના થોડા નાણા તથા ઘણી કુચીઓ વાળો એક ઝુડો મળી આવ્યો તે વડે રાજના અન્નવસ્ત્રના કોઠારો.

તથા જવાહીરના પટારા ઉઘાડી જોયા એવામા તે બ્રાહ્મણને સાબરી આવ્યું કે “ કલાલનો પૈસો લેવામા જેટલું પાપ છે, તેથી દશગણુ વેશ્યાનો પૈસો લેવામા, અને વેશ્યાથી દશગણુ ચડાળનો પૈસો લેવામા પાપ છે અને ચડાળથી દશગણુ પાપ રાજાનો પૈસો લેવામા છે ” એમ વિદ્વાન પુરુષો કહે છે આમ વિચારી ચોરવા આવેલા બ્રાહ્મણે બીજું કશું ન લેતા, ડાગર ભરડતા ચોખ્ખા લઘ લીધા પછી તે ઉપરના નકામા છોડાનો એક પરસાળમા ખુણે ઢગલો હતો, તેમાથી ગાસડો બાધ્યો અને પાછો જતો હતો, એવામા તેની નજર સૂતેલા રાજા પર પડી પુષ્પશય્યા પર સૂતેલા રાજાએ બારીક વસ્ત્ર માથાથી પગ સુધી ઓઢેલું હતું સુગંધીથી આકર્ષાઈ આવેલો એક સાપ રાજા ઉપર ચઢ્યો હતો અને તે સાપને મારી નાખવા પાળેલા વાદરાએ રાજાની તરવાર કાઢી ને ઉપાડી બ્રાહ્મણે તે જોતાજ ક્ષણમા વિચારી લીધું કે સાપને મારવા જતા મૂર્ખ વાદરાને હાથે હાજરોનો પાલક રાજા કપાઈ મરશે તેણે એકદમ દોડી વાદરાને પાછળથી બાથમા પકડી લીધો ને તલવાર પડાવી લેવાનો પ્રયત્ન કરવા માડ્યો વાદરા ને બ્રાહ્મણ વચ્ચે ધમાચકડી મચી રહી તેમના પગના ધબકારાથી સાપ ઉતરી જતો રહ્યો રાજા જાગી ઉઠ્યો, અને બોલ્યો, અરે ! તું કેણુ છે ? અને રાતના વખતે કેમ આવ્યો છે ?

બ્રાહ્મણ—હું બ્રાહ્મણ છું, અને ચોરી કરવા આવ્યો છું

રાજા—આ વાદરાને શા માટે પકડ્યો હતો ?

બ્રાહ્મણ—આપના શરીર ઉપર સાપ ચડ્યો હતો તેને મારવા આ વાદરાએ આપની તલવાર મ્યાન બહાર કરી ત્યારે સાપની સાથે આપને કપાઈ મરતા અટકાવવા, અને તલવાર પડાવી લેવા વાદરા સાથે મારે યુદ્ધ કરવું પડ્યું છે

રાજા—અરે પવિત્ર બ્રાહ્મણ ! તારે શું જોઈએ છે ? ઈચ્છા

હોય તે માગી લે તારી સનજનતાથી હું બહુ પ્રસન્ન થયો છું

આદ્ય—મારે લેવું હોત તો ક્યારનો લખને જતો રહ્યો હોત.

રાજા—આ ગાસડામા શું બાધ્યું છે ?

આદ્ય—“ ડાગરના છોડા બાધેલા છે ને હું તેનીજ ચોરી કરી જાઉં છું ” એમ કહી ગાસડો લઈ રાજાના બેલવાની વાટ જોયા વિના ઝડપથી ચાલી નીકળ્યો. કહ્યું છે કે—

પંડિતોઽપિ વરં શત્રુ ન મૂર્ખોઽહિતકારકઃ ।

વાંદરેણ હતો રાજા વિપ્રચૌરેણ રક્ષિતઃ ॥

વાર્તા ૫ મી—સસલો ને શિઆળ

એક શિઆળ માદાને ભૂખ લાગવાથી ખાવાનું શોધવા વગડામા ફરતી હતી તેવામા એક સસલો જાળ એટલે વરખડાના થડ પામે બેઠો જોઈ, તેના ટાટીઆમા જોર આવ્યું તેણે વિચાર્યું કે કાંઈ ઉપાય કરીને સસલાને મારી ખાઉં તો ભૂખ જાય પછી તે હાવડું મો રાખી સસલાને કહે છે

“ લાખા કાન લટુરીઆ ઘોળા વાળ ધડા,
શિઆળબાધનો સાહેબો, બેઠો જાળ થડા ”

શિઆળ પોતાની પત્ની બને છે, તે મને છેતરવા માટે છે, એમ સસલો તરત સમજી ગયો. તેથી તેના ઉત્તરમા બોલ્યો

ફાફા ન માર ફાફલી નર ખીજા નિહાળ,
કુળમા ચાએ કાછડો, સસલા ઘેર શિઆળ ।

સાર—જેસેકુ તેસા મળ્યા કુમકુ મળ્યા નાઇ,
એકે તતણી બળઈ તો ફુળે આરસી દેખાઇ

વાર્તા ૬ ઠી—રાજ અને યોગી.

શિકારે નિકળેલો એક રાજ શિકાર પકડવાના લોભમા ઘોડો દોડાવતો પોતાની સાથેના તમામ માણસોથી વિખુટો પડી છેટેના અંધાર વનમા જઈ ચડ્યો. જૂલો પડવાથી પોતાની રાજધાનીનો રસ્તો ન સૂઝવાથી અંધાર વનમા ભૂખ અને તરસથી હેરાન થતો તાપથી અકળાયેલો રાજ એક વડના છાયડે ઘોડો બાંધી બેઠો થોડીવાર તેને એન ન પડવાથી વડ ઉપર ચઢી નજર કરી તો થોડે છેટે એક મેદાનમા એક ધુણી બળતી જણાઇ, અને તેની પાસે તાપમા એક યોગી સમાધી ચડાવી બેઠેલો નજરે પડ્યો, એ યોગી પાણીનું સ્થળ બતાવશે એ આશાએ રાજ વડ ઉપરથી ઉતરી તે યોગી પાસે જઈ કેટલીકવાર સુધી ઉભો રહ્યો. જ્યારે જોગીએ આખો ઉધાડી રાજ સામું જોયું ત્યારે રાજાએ પ્રણામ કરી હાથ જોડી વિનંતિ કરી કે ‘હું દામનગરનો રાજ છું મને પાણીનું સ્થળ તથા મારી રાજધાનીનો રસ્તો કૃપા કરી બતાવશો.’ યોગીએ રાજની વાત સાંભળી વડના ટેટા જેવડું ફળ પોતાની ઝાળીમાંથી કાઢી તેમાંથી મગના દાણા જેટલો કકડો રાજને ખાવા આપ્યો, અને કમડળમાંથી પાણી પાચું કે રાજની ભૂખ તે તરસ તમામ તૃપ્ત થઈ ગઈ યોગીએ પૂછ્યું, ‘ઔર કુછ ઇચ્છા હય’ રાજાએ કહ્યું, ખાપજી, સંપૂર્ણ થયું. હવે કંઈ ઇચ્છા નથી.

પછી તે યોગી રાજને આપતા વધેલું આખું ફળ પણ ખાઈ ગયો અને પછી પાણી પીધું, રાજ યોગીએ બતાવેલા રસ્તા વડે

પોતાની રાજધાની તરફ વળ્યો. રસ્તામાં તેને શોધનારા માણસો આવી મળ્યા, તેમની સાથે તે રાજધાનીમાં આવ્યો.

ઘેર આવ્યા પછી એ રાજા જનતાનખાનામાં રાણીઓ પાસેજ રહેવા લાગ્યો. કામકાજ માટે અધીકારીઓ બહુ બહુ કહેવરાવે ત્યારે વગડાના યોગીના ચમત્કારિક ફળ ખાધા પછી આમ થયું, એવી શકા લાવી. “યોગી આપુ ફળ ખાઈ ગએલો, તો તેની શી વલ્લે થતી હશે? તેને જરૂર સ્ત્રીવિલાસમાં આશક્તિ બહુ હશે અને એ જાદુગરો મારા મુલકમાં મહા અનર્થ કરતો હશે, અથવા કરશે, એવો વહેમ પેદા કરી તેને પોતાની હદ બહાર કાઢી મૂકવા એક અમલદારને મોકલ્યો. તેણે તે મહાત્માને રાજાની આજ્ઞા નરમાશથી નિવેદન કરી યોગી ગળગળો બની બેઠ્યો કે આવા મહા પરગજુ રાજાનું આયુષ્ય થોડા દિનનું જણી મને ખેદ થાય છે અમારે યોગીજનોને બધા જગલ એક સરખા છે

અમલદારે રાજાનું થોડાજ દહાડાનું આયુષ્ય જણી દિગ્મુક્ર બની યોગીને પાત્ર દહાડા મુકામ રાખવા વિનંતિ કરી, અને કહ્યું કે અમારા રાજા આપને મળવા આવશે પછી આપ બીજા જગલમાં પધારજો

યોગી—પાત્રમે દીને સધ્યાસમે હમારે ચાલવાનું છે એ વખતમાં રાજાને આવવું હોય તો મોકલજો પછી મેળાપ થશે નહિ

અમલદારે ઘેર આવી રાજાને યોગીના મુખની હકીકત સંભળાવી થોડા દહાડાના આયુષ્યની વાત સાંભળી રાજા ગાભરો બની ગયો અને તેજ ક્ષણે દોડતે ઘોડે યોગીની પાસે જઈ તેના પગ પાસે માથું મૂકી કરગરવા લાગ્યો. યોગીએ ઝાળીમાંથી પ્રથમના જેવા પાત્રફળ કાઢી રાજાને ખવરાવ્યા રાજાએ તે ફળો નહિ ખાવા બહુ આજીજી કરી પણ યોગીના આગ્રહથી ખાધા વિના ચાલ્યું નહિ.

યોગી—અબ્બ અપને રાજ્ય નગરમે ચમ્પા ગમ્યો. પાચમે દિન હમને દુસરેહી જગલમે જાનેકા હૈ તુમ્હારી ઇચ્છા હો તો હમારા ચાનેકા વખતપર આજના ઉસવખત નારાયણ તુમ્હારી શકા દૂર કર દેગા.

રાજા પછી યોગીની રજા લઇ ઘેર આવ્યો. પણ પોતાના આયુષ્યની ચિતામા ખાવુ પીવુ ગમે નહિ, તો રાણીઓ સાથે મોજ-શોખ તો કયાથી જ ગમે? પાચ દિવસમા રાજા મરણની ચિતાથી છેક નિસ્તેજ અને નિર્જળ થઈ ગયો. પાચમે દિન સાંજે પોતાના પ્રધાન સાથે યોગીની પાસે જગલમા ગયો, તે વખતે યોગીએ પોતાની બળતી ધુણી એક રમાલમા બાધી લઇ ચાલવા તૈયારી કરી તેવીજ રાજાએ અહીં રહેવા, તથા પોતાનું આયુષ્ય વધારવા આજીજી કરી.

યોગી—ચારૈદિન પહેલા તુમ્હે પાચ ફળ લક્ષ કરવાઇ દીયા, ઉસસે તુમ્હારી તબિઅત કેસી રહી હૈ.

રાજા—બાપજી મરણની ચિતામા મને તબિઅતની કંઈ ખબર પડી નથી.

યોગી—પાચ ફલ ખાને કે લીયે તુમ્હકો બહોત હી વિષય ભોગ કી લહેજત પડી હુઇ હોયગી.

રાજા—મોતની ચિતામા ખાવુ પીવુ ગમતું નહિ હો રાણીઓ કયાથી સાભરે?

યોગી—સુણો ગઠુ રાજા, હમકો એક પલ્લવ મોતકી ચિતા ઔર પરમાત્મા કેા ભય દૂર હો શકતો નહિ ઉરકેલીયે જૈસા તુમ પાચૈદિન રહા ઇસ રીતિસેબી બહોત ઉદાસ નિરતર રહેનેકે લીયે હમકો તુમ્હારા જૈસા દુર્વિકારો ઉત્પન્ન હો શકતા નહિ.

એમ કહી યોગી ચાલતો થયો એક કવિએ કહ્યું છે, કે જડ
મતિ વાળાને બચાવવા મહાત્માઓ ભયરૂપી અકુશ મૂકે છે તેથીજ
તેઓ ઉન્મત્તાઇ છોડી નીતિ પર પ્રેમ રાખે છે

ગરૂડપુરાણમાં નર્કનું વર્ણન, જન્મનો ત્રાસ, મરી મએલા
પ્રાણીના આત્માને ચાલવાનો ભયંકર રસ્તો, ઇત્યાદિ હકીકતો જડ
બુદ્ધિવાળાને રસ્તે ચલાવવા માટે છે

વાર્તા ૭ મી—કેદારનું કાંકણ.

એક બિલાડી સાકડા મોની હાશ્તીમાં પોતાનું મોઢું ઘાસી
કાંઈ ચાટતી હતી એવામાં ધરના માણસોનો આવવાનો પગરવ
સાલળી નાસવા માટે મો બહાર કાઢવા મથન કર્યું, પણ ન નીક-
ળવાથી હાશ્તી સાથે દોડી, તેથી ભીત સાથે અથડાઇને હાશ્તી પુટી
ગઇ પરંતુ તેનો કાઠલો ગળામાં રહી ગયો તેના બોળથી તેને
પોતાનો શિકાર મેળવવામાં હરકત પડવા માઠી, અને ભૂખે મરવા લાગી

ગળામાં કાઠલો દેખી એક મોરપક્ષીએ તેનું કારણ પૂછ્યું
ત્યારે બિલાડીએ કહ્યું, કે ‘હું કેદારનાથ મહાદેવની જત્રાએ ગઇ
હતી તેની ખાત્રી માટે આ કેદારનું કાંકણ પહેર્યું છે તેથી મારાથી
જીવહિંસા થાય નહિ’ બિલાડીના મોની વાત સાલળી મોરે કહ્યું,
‘એમ છે તો મને એ જત્રાએ તેડી જશે ?’

બિલાડી—હું તો હમણાજ જઇ આવી છું, તોપણ થોડા
વધારે જણનો સઘ તૈયાર થાય તો ફરીથી પણ આવું

ઉપરની વાત ચાલતી હતી તેવામાં એક કબૂતર આવ્યું તેણે
બિલાડીને પૂછ્યું, કે ‘ખાઇ આ કેટલા શું નાખ્યું છે ?’ બિલાડીએ

ઉપર મુજબ પોતે કેદારનાથની જાત્રાએ જવાથી કાકણ મળામા પહે-
રાનું તથા હવેથી જીવહિંસા ન કરવાનો નિયમ લીધાનું કહ્યું

કબૂતર—બાપ મને કેદારનાથની જાત્રા કરાવશે ?

ખિલાડી—આ મોર તથા તમો બંને આગ્રહ કરો છો, તો
માલો જઇએ.

ત્રણે જણ જતા હતા તેવામા એક ઉંદર મળ્યો. તેણે ખિલા-
ડીના કંઠમા કાઢીલો. જોઇ તેનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેને પણ એ
જવાબ મળ્યો. ઉંદરે મોર તથા કબૂતરને ખિલાડી સાથે જતા જોઇ
તેનું કારણ પૂછ્યું

મોર તથા કબૂતર—ખિલાડીબાપ સાથે કેદારનાથની જાત્રા
રવા જઇએ છીએ

ઉંદર—મને આવવા દેશો ?

ખિલાડી—ભલે આવોને મને શું ભારે પડવાના હતા ? એમ
હી ત્યારે જણ ચાલ્યા

થોડે છોટે ગયા પછી એક શિવાલય આવ્યું. ખિલાડીએ તેનું
મારણ ઉઘાડી આપી અદર જઇ દર્શન કરવાનું કહ્યું. મોર, કબૂતર,
ઉંદર ત્રણે અદર દર્શન કરવા ગયા, એટલે પાછળથી જઇ બારણું
બંધ કરી તેને પૂંઠ ભરાવી ખિલાડીબાપ બેઠા

ભૂખથી હેરાન થતી ખિલાડીએ કંઈ બહાના કાઢી વિચારે
માવેલા આ ત્રણેને મારી નાખવાનો વિચાર કર્યો

પ્રથમ તે મોરને કહેવા લાગી અલ્યા મોરીઆ ! આવી રગ
રગી પાખો કેના ઉપર કરી રહ્યો છે ?

મોર—(સભય) બાપ, ભગવાને મારી પાખ ડીઓ એવી
નાવી છે

પછી બિલાડી કબૂતરને કહેવા લાગી કે તે આવા લાલ પગ અને લાલ આંખો કેના ઉપર કરી છે ?

કબૂતર—મારી આંખો ને પગ પ્રભુએજ એવા બનાવ્યા છે

બિલાડીનું આ કાવતરું ઉંદર સમજી ગયો અને તે શિવાલયના ખાળ અંદર ભરાઈ બિલાડી સામું મો રાખી મૂંછો ફફડાવવા માડ્યો. તેને જોઈ બિલાડી ગુસ્સો કરી બોલી, અહ્યા ઉંદરડા ' તું મૂંછો કેના ઉપર ફફડાવી રહ્યો છે ?

ઉંદર—રડા ' તારા ઉપર.

ઉંદરના ગર્વિષ્ઠ વચનો સાંભળી બિલાડીએ તેને પકડવા દોટ મૂકી ખાળના પથ્થર સાથે કાઢીલો અથડાઈ ભાગી ગયો. ઉંદર ખાળ-રસ્તે બહાર નીકળી ગયો. બિલાડી ખસવાથી મંદિરનું ખારણું ઉઘડી ગયું, તે રસ્તે મોર અને કબૂતર પણ ઉડી ગયા.

શિવાલયમાં ગયા છતાં બિલાડીએ જીવહિસા અને વિશ્વાસઘાત કરવો મુલતવી રાખ્યો નહિ.

ખાગ ગાઉએ બોલી બદલે, તરવર બદલે શાખા;
ખુઠાપણમાં કેશ બદલે, લક્ષણ ન બદલે લાખા.

નીચ નર યાત્રા કરે વૃથા ગંગમાં નહાય,
સોમણ સાણ ચોળતા, ગધા ગાય ન થાય

મુક્ત કહે મતિમદ નર, સત કે અવગુણ ગાત,
જય બગલા ગંગા મયે, તદપિ મઝલી ખાત.

વાર્તા ૮ મી-પુણ્યનો પ્રભાવ.

એક ગામમાં રવિદાસ નામે બ્રાહ્મણ પોતાની પત્ની સાથે રહેતો હતો તેને કંઈ સત્તાન નહોતું તેમ પોતે ધણું ભણેલો ન હોવાથી સવારમાં વહેલો ઉઠી, નાહી, નિત્યકર્મ કરી પાસેના ગામડામાં ભિક્ષાવૃત્તિ કરવા જતો, બપોર સુધી માગવાનું કરતા અધવાણી (અરધી પાણી—દોઢશેર) દાણા આવતા તે લેઈ ઘેર આવતો તેની સ્ત્રી તે દાણાને ચોકખા કરી દળીને દેખરા બનાવતી તે બંને જણ શાકની સાથે, અગર કોઈના ઘરની છાશની સાથે ખાતા, સાંજે ભૂખ્યા રહેતા કદાચ તે બ્રાહ્મણ વધારે દાણા મેળવવાની લાલચે વધુ વખત ફરવા રોકાતો, તો કાંતો કુતરે કરડવા આવી દાણા ઢોળાવી દેતું, અથવાતો ઠેસ વાગવાથી કે શૂળ લાગવાથી આવકા સાથે દાણા ઢોળાઈ જતા છેવટમાં લુગડાને કાણું પડીને પણ વધારે આવેલા દાણા ઓછા થઈ જતા છેવટે બહુ અનુભવે બ્રાહ્મણ સમજી ગયો કે મારા નસીબમાં ૧૥ શેરજ દાણા લખ્યા છે

દૈવયોગે એક વખત શ્રી નારદજી તે બ્રાહ્મણને મળ્યા તેણે તેમને ઓળખીને દડવત્ નમસ્કાર કર્યા પછી આગ્રહથી પોતાને ઘેર તરી જઈ તેમને સારૂ આસન નાખી આપી દેવની માફક તેમની પૂજા કરી નારદજીને તેની મિતિ જાણી બહુ દયા આવી ને તેને બંને દાણા ખોરાક મળે એવો વિષ્ણુ ભગવાનને મળીને બંદોબસ્ત કરાવવાનો દિલાસો આપી વિષ્ણુ ભગવાન પાસે વૈકુંઠમાં ગયા અને મૃત્યુલોકના ભરતખંડના મહા મથળે ખોરલી નામે ગામમાં વસતા રવિદાસ બ્રાહ્મણને ભિક્ષા માગવાથી એક વખતનો ખોરાક મળે છે, અને સાંજે તે ૬ પતીને ભૂખ્યા રહેવું પડે છે, તો કૃપા કરી તેને લુખો

સુંકેા છતાં બને વખતનો ખોરાક આપવા વિનતિ કરી ત્યારે વિષ્ણુ-એ કહ્યું, નારદજી, એને જે ખોરાક મળે છે તે બરાબર છે એથી વધારે મળી શકે નહિ

નારદજી—બ્રાહ્મણુ આપને બહુ વહાલા છે માટે મારા કહેવાથી એને બમણો ખોરાક કરી આપો

વિષ્ણુ—એકને માટે ઇશ્વરી નિયમ તૂટે નહિ પ્રાણીમાત્રને બમણો ખોરાક આપવામા આવે તો એ બ્રાહ્મણુને બમણો ખોરાક મળી શકે પણ તેમ કરવા જતા કાયદા કર્તા અનેક પ્રાણીઓને નુકસાન થાય માટે નારદજી ! જે છે તે સાંજે છે

નારદજી—તે બ્રાહ્મણુને અધવાલી દાણા શા કારણથી મળે છે ?

વિષ્ણુ—બ્રાહ્મણુની પૂર્વજન્મની પુન્યાઈના માત્ર બે રૂપીઆ મારી પાસે જમા છે એ બે રૂપીઆના વ્યાજ રૂપે મારે દરરોજ અધવાલી (૧૫૫ શેર) દાણા બ્રાહ્મણુને આપવા પડે છે

નારદજી—આપની પાસેના એ બે રૂપીઆ બ્રાહ્મણુને આપી દેવાથી બ્રાહ્મણુને અધવાલી દાણા ન મળે તો એ શી રીતે જીવી શકે ?

વિષ્ણુ—બે રૂપીઆ બ્રાહ્મણુ લીધા નથી છતાં લીધા પછીની હકીકત શી રીતે કહી શકાય ?

નારદજી—જેવી પ્રશ્નની મરજી

એમ કહી રજા માગી પોતાને સ્થાનકે ગયા કેટલાક દિવસો વીત્યા પછી ફરીથી નારદજી એ બ્રાહ્મણુને મળ્યા, અને કહ્યું કે તમારી પૂર્વ પુન્યાઈના બે રૂપીઆ વિષ્ણુ પાસે જમા છે, તે બદલ તમને દરરોજ દોઢ શેર દાણા મળે છે. એટલાથી સંતોષ ન હોય તો

આપણે એ બે રૂપીઆ વિષ્ણુભગવાન પાસેથી માગી લઈએ કેમ શી ધમ્મ છે ?

બ્રાહ્મણ—જેમ આપની મરજી

નારદજીએ વિષ્ણુ ભગવાન પાસે જઈ કહ્યું, કે એ બ્રાહ્મણના આપની પાસે પૂર્વસચિત બે રૂપીઆ છે, તે બ્રાહ્મણ માગે છે માટે આપી દઈએ

વિષ્ણુ—નારદજી ! શા માટે બ્રાહ્મણને દરરોજ શાંતિથી મળતા અધવાલી દાણા બધ કરાવે છે ? એમ કહી બે રૂપીઆ નારદજીને આપ્યા

નારદજી એ બે રૂપીઆ બ્રાહ્મણને આપતા સુધીમા જે ગામ-મા બ્રાહ્મણ રહેતો હતો ત્યાંના એક આબરુદાર કણ્ઠીની કુવારી બાઈને હરામનો ગર્ભ રહ્યો તેને છુપાવવા તેણીએ ગર્ભપાત કરાવ્યો ગામના ફોજદારને તે બબર પડતા તે બાબતની તપાસ ચલાવી તે દરમિયાન જે પુરુષથી તે બાઈને ગર્ભ રહેલો, તેણે તે બાઈને તથા તેના માબાપને પુષ્કળ રૂપીઆ આપી પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધિમા ન લાવવા ગોઠવણ કરી અને ફોજદારના પૂછવાથી કેવું નામ લેવું, તેની ભાજગઢ ચાલવા માડતા ઉપર કહેલો બિચારો નિર્દોષ રવિદત્ત બ્રાહ્મણ કે જે છેક ગરીબ છે, અને ભગવાનને તેના અધવાલી દાણા મળતા બધ કરવા છે, તેનું નામ લેવા માટે તે બાઈને સમજાવવામા આવ્યું

વિષ્ણુ પાસેથી લાવેલા રૂપીઆ બે જેવા નારદજીએ રવિદત્ત બ્રાહ્મણના હાથમા મૂક્યા, તેજ ક્ષણે ફોજદારે લેવા માડેલી જુબાનીમા બાઈએ જવાબ આપ્યો કે “ રવિદત્ત બ્રાહ્મણથી મને ગર્ભ રહેલો છે, તે મારે ત્યાં ફરવા આવતા, લાથી મને ભોળવીને આવા પાપમા નાખી છે ” આ વાત સાંભળી બેરહી ગામમા અને આજુ-

આજુના બધા ગામો કે જ્યાં આહાણુ રવિદત્ત લિક્ષા માગવા જતો
ત્યાં બધે હાહાકાર વરતી રહ્યો. અને હવેથી એ આહાણુને કોઈએ
પોતાને બારણે આવવા દેવો નહિ, એવો બંદોબસ્ત થયો. તેથી
માગવા જવાનું બધું થયું ફોજદારે આહાણુ ઉપર વારંટ કાઢી તેને
કેદ કર્યો કેદમાં બે દહાડા સુધી આહાણુ પાણી સરખું પીધું નહિ;
તો ખોરાકની તો વાતજ શી કરવી ? કોઈ સારા માણસને દયા
આવી, તેણે આહાણુને ખોરાક લેવા સમજાવ્યો. પણ નાહ્યા વગર
અને કેદમાંથી બહાર નીકળ્યા વગર ખાનપાન ન લેવાની તેની હઠ
જાણીને તે ભલો માણસ પોતે આહાણુનો જમીન થઈ તેને છુટો
કરી ઘેર મોકલાવ્યો.

પોતાને માથે ખોટું જાળ આવવાથી અને લિક્ષા માગવાનું
બધું થવાથી ઘેર આવતાજ નારદજીએ આપેલા બે રૂપીઆનું ભોજન
ખાવાને બદલે અરીણુ ખાઈ મરી જવાનો સ્ત્રી પુરુષ બંનેએ નિશ્ચય
કર્યો પછી એક રૂપીઆનું સીધું સારા આહાણુને પોતાને ત્યાં રસોઈ
બનાવી જમવા માટે અપાવ્યું તે આહાણુ પોતાના બૈરા છોકરા
સાથે લાડુ, દાળ, જાત બનાવી જમ્યો. પછી બે જણ ખાય તેટલો
વધારો રહ્યો, તે ધરધણીને આપવા માડતા તેણે કહ્યું કે તમારે કોઈ
સગું ગામમાં હોય તો તેને બોલાવી જમાડી દો ત્યારે જમેલા
આહાણુ પોતાના નાના ભાણેજને બોલાવી જમાડ્યા તોપણ એક
જણ ખાય તેટલો વધારો રહ્યો તે પ્રસાદ તરીકે ભૂખ્યા આહાણુઆ-
હાણીને આપ્યું તે તેમણે ખાઈ લીધું પછી આહાણુએ છોકરાજના
વખતે રૂપીઆ એકનું અરીણુ લાવવાની ધણીની આજ્ઞા માગી ત્યારે
આહાણુે કહ્યું, કે આ વખતે અરીણુ પીવાથી અડધી રાત પહેલાં
આપણે મરી જઈએ તો રાત્રે આપણાં શરીરને કુતરા, બિલાડા,

બગાડે. મારે સવારમા વહેલા અરીણુ લાવીને પીશુ. જેથી દિવસે ક્રાઇપણુ માણસ આપણા મૃતશય (મડદાને) જોઇને ઠેકાણે કરશે એમ વિચાર કરી બંને સુઇ ગયા. સવારમા બંનેએ વહેલા ઉઠી દાતણુ કંથુ. પછી બ્રાહ્મણે સ્ત્રી પાસે અરીણુ લાવવા છેડે બાધેલો રૂપીઓ. માગ્યો ત્યારે સ્ત્રીના સાલ્લાને છેડેથી એકને બદલે ત્રણ રૂપીઆ નીકળ્યા. અચાને પામી પુરુષે કહ્યું કે કાલે બ્રાહ્મણને અપાવેલા સીધાના પૈસા મોદીને નહિ આપ્યા હોય !

બ્રાહ્મણી—મે રૂપીઓ એક મોદીને આપ્યો છે તેમ છતાં ન આપ્યો હોય તો પણ રૂપીઆ બે હોવા જોઈએ આતો ત્રણ થઇ ગયા.

બ્રાહ્મણે મોદીને સીધાનો રૂપીઓ આપ્યાનું પૂછતા તેણે કહ્યું કે બરાબર આપ્યો છે.

હવે અરીણુનો એક રૂપીઓ રાખતા બાકીના બે રૂપીઆ ઠેકાણે પાડવા વિચાર કર્યો બીજે દહાડે બે બ્રાહ્મણોને નોતરા આપી સીધુ અપાવી ભોજન કરાવ્યું થોડું વધવાથી પોતે બંને માણસે જરા બાઈ લીધું અને રાત્રિ પડતા સુઇ ગયા. ત્રીજે દહાડે સવારમા વહેલા ઉઠી બ્રાહ્મણે પોતાની પાધડીને છેડે બાધેલો રૂપીઓ છોડ્યો તો એકને બદલે પાંચ રૂપીઆ નીકળ્યા તેમથી એક અરીણુનો ભુદો રાખી રૂપીઆ ચારના બ્રાહ્મણો જમાડ્યા તેથી ચોથે દહાડે રૂપીઆ નવ થયા. આ રીતે ધર્માદામા વાપરેલા રૂપીઆ બીજે દહાડે બમણા થવા માડ્યા તેથી અફિણુ બાઈ મરી જવાની વાત બૂલી જઇ વધારાના રૂપીઆ ધર્માદા વાપરી દેવાની ફિકરમા પડ્યા કેટલીક મુદતે ઘણી રકમ વાપરવાની થતા બ્રાહ્મણો ઉપરાત ગરીબ ગરબાને અન્ન પાણી કપડા વગેરે અપાવના માડ્યા ધર્માદાનું કામ બહુ પ્રીતિથી

ઉપાડ્યુ, અને અનગળ દ્રવ્ય વધતુ ગયુ કેટલેક દિવસે બહોળી રક-
મમાથી થોડા બચાવી મકાન ચણાવ્યા, તથા સારા વસ્ત્ર ધરાણા
લીધા તેા પણ અહા બોજનમા વપરાતી રકમ બમણી થતી હોવાથી
તેની પાસે અખૂટ લક્ષ્મી ઉભરાવા લાગી

એક દહાડેા નારદજી ફરીને તે બ્રાહ્મણને ઘેર આવ્યા તેમની
તે બ્રાહ્મણે હર્ષથી ગદ્ગદ થતા અત કરણે ખૂબ સેવા કરી નારદજીએ
તેની આની સ્થિતિ થવાનુ કારણ પૂછ્યુ. ત્યારે બ્રાહ્મણે પોતાના પર
આવેલા તહોમતથી માઠીને અભાર સુધીની હકીકત અથ ઇતિ કહી

નારદજી—બ્રહ્મભોજનાદિ પુણ્યાર્થે વાપરેલા પૈસાનો બદલો
બીજેજ દહાડે મળે છે, એ બહુ નુકસાનકર્તા છે માટે તમારે ધધો
કરવાથી તેના નફામા ગુજરાન ચાલે એટલી મુઠી રાખીને વધારાની
રકમ પુણ્યમા વાપરતા અગાઉ નરનારી બનેએ સૂર્ય સન્મુખ સવા-
ગમા ઉભા ગ્હીને શુદ્ધ હૃદયથી હાથ જોડી વારવાર માથુ નમાવી
પ્રાર્થના કરવી, કે “ હે સચ્ચિદાનંદ, આજ દિવસથી અમારા શરીર
વડે જે કંઈ પુણ્યદાન થાય તે શ્રી હરિ અર્પણ છે, તેનો બદલો
અમારા આ દેહને જોઇતો નથી ” એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાથી તમને
બીજેજ દહાડે બમણા થવાની ઉપાધિ બધ પડશે, અને પુનર્જન્મ
મટિ તમારે ભાગ્ય બધારે

એ રીતે બ્રાહ્મણે તનમનથી ને દીનતાથી સ્તુતિ કરવાથી
બમણા થવાની ઉપાધિ મટી ગઈ

મહાપુરુષોના સત્સગનુ ફળ મળ્યા વિના રહેતુ નથી હરિ
અથે કરેલા કામનો બદલો ઇશ્વર ચક્રવર્ત્તિ બ્યાજ સાથે આપ્યા વિના
રહેતો નથી પ્રભુનો દરમાર એ ન્યાયતુજ સ્થળ છે, દુનિયાના અ-
ન્યાયી સખળ નરો—એ કચેરીમા પામરથી પણ પામર છે

વાર્તા ૯ મી-“કુવંગા સંગ દાષેણ કાષ્ટઘંટા વિટંબના ।”

કામ એક કણુખીને ઘેર એક હરાડી ગાય હતી કણુખી તેને વગડામા ઘાસ ચરવા છોડતો, ત્યારે તે ગોવાળની નજર ચૂકરીને છાનીમાની માણુસોના ખેતરોમા પેસી અનાજ ખાતી હતી ખેતરનો ધણી છેટેથી આવતો જણાય એટલે છાનીમાની દોડી જઈ ટોરાના ટોળામા ઉભી રહે આ રીતે ખેતરના અનાજ ખાવાથી શરીરે હુષ્ટ-પુષ્ટ રહેતી હતી

તેજ કણુખીને ઘેર એક બીજી દુઝણી ગાય હતી તેને તે કણુખી સારૂ ઘાસ તથા દાણા ખવરાવે, તોપણ શરીરે દુબળા રહેતી હતી તે ગાયે વિચાર કર્યો, કે આ બીજી ગાયને કણુખી કશું નીરતો નથી, તો પણ શરીરે પુષ્ટ છે, મારે પણ એના જેવું પુષ્ટ બનવા એ ગાય ચરે છે તેવુંજ ઘાસ ચરવું એમ વિચારી બને સાથે સાથે વગડામા ચગવા ગઈ ત્યાં ગોવાળ ન દેખે તેમ પેલી હરાડી ગાય ખેતરમા અનાજ ખાવા પેડી તેની સાથે નાસી જઈને દુઝણી ગાયે પણ અનાજ ખાવાની શરૂઆત કરી હમેશની ટેવાયેલી હરાડી ગાય ઝટપટ ખુબ અનાજ ખાઈ ખેતરનો ધણી આવતો દેખી છાનીમાની નાસી જઈ ગાયોના ટોળામા ભળી ગઈ પેલી ગાય એકલીને અનાજ ખાતા ખેતરના ધણીએ જોઈ તેથી હાકીને ડાખામા પુરવા લઈ જવા માડ્યો રસ્તામા ગાયનો માલીક કણુખી મળ્યો તેણે પોતાની ગાયને જોઈ લઈ જવાનું કારણ પૂછ્યું પેલા બેડુતે પોતાનું ખેતર ધણા દટાડાથી આ ગાય ખાઈ ગઈ છે, એ કારણ બતાવી ધણો ઈપકો દીધો, અને કહ્યું કે આવી હરાડી ગાય છે તેથી હું ડાખામા પુરીશ એ સાલભી કણુખીએ ધણા ધણા કાલાવાલા કરી ગાયને છોડાવી ખેતરનો બગાડ જોવા બેડુત

સાથે ગયો ત્યા કણખીને ખાત્રી થઈ કે ઘણા દહાડાથી ગાયે ખેતરને બાધેલુ છે તેથી ખેડુતનુ મન શાત પાડી પોતાને ઘેર ગયો અને આ ગાય હરાડી છે, માટે લાકડાના બુધાનો ડેરો તેના કેટમા નાખવો પડશે એમ મન સાથે નક્કી કર્યું ખીજે દહાડે એ દુઝણી ભોળી ગાયના કેટમા તેનીજ ગમાણુમા (બાધવાની ખુટા પાસેનું લાકડુ) આડો નાખેલો લાકડાનો કકડો છોલી સાફ કરીને ડેરો બાધ્યો અને બને ગાયોને ચરવા છોડી ત્યારે ગાયના કેટમા બાધેલા લાકડાના બુધામાથી અવાજ આવ્યો.

“ હરાડી ગાયની સોખત આ ગાયે માત્ર એક દિવસ બેજ કલાક કરી તેને લીધે તેના કેટમા ડેરો ન ખાયો છે “ કુસંગા સગ સ્ત્રોષેણ કાષ્ટઘંટા ચિટ્તબના ” મારા કેવા હત બાધ્ય કે ગાયની કેટમા પડી રહેનારો ગાયનો સોખતી હુ, તેને પણ વગર કસુરે ગાય સાથે ભટકવાનુ થાય છે એક કવિએ કહ્યું છે કે —

કરત કુસંગ ચાહત કુશલ, એહ બડો અફસોસ,
મહિમા ઘટયો સમુદ્રકો, રાવણુ ભયો પડોશ

વાર્તા ૧૦ મી—પ્રમાણિકતાનો બદલો.

એક શહેરમા વિમળશાહ નામે ગરીબ પણ નીતિવાન વાણીઓ રહેતો હતો તેના પૂર્વજો ઘણા ધનવાન અને આબરૂદાર હોવાથી વિમળશાહને પોતાના કુળની આબરૂ જળવવા હરેક બાબતના ખર્ચ ખુટણુમા ગંભ ઉપરાત ધસડાવુ પડતુ હતુ સ્થાવર મિલકત તમામ ગીરો મૂકવી પડી હતી શહેરમા મહેમાનપરોણાનુ ટીપ ખગડાનું ને પહેરવા ઓઢવાનુ ખર્ચ શહેરની રીતે રાખવુ પડતુ હતુ

તેથી પોતે ક ગાલ હાલતમા આવી ગયો હતો દરરોજ કોથળામા પરચુરણુ સામાન, ને ઉપયોગી ચીજો લઈ ગામડામા ફેરી ફરવા જતો ત્યાં રૂપિયો બે આના મુજબ નફો લઈ લોકોને ચીજો આપતો જે મળતુ તેમાથી મહામુશીબતે ગુજરાન ચલાવતો બાળક અથવા અ-જાણુ ગમે તે આવે તો પણ તે બે આનાથી વધુ નફો લેતો નહિ આથી ચાલુ સાદા ખોરાક વિના બીજુ કાંઈ ખરચ આવી પડે તો ખૈરાના પગમા ફક્ત કલ્લા કે જે પુરૂષની હયાતીમા ન ઉતરવાનો રિવાજ હતો, તેજ બાકી રહ્યા ખૈરાને ફાટેલતૂટેલ અને થીંગડાવાળા ખૈરાના ધરેણા ગાઠા વેચીને ચલાવતુ પડતુ હતુ એમ કરતા કપડા જોઈને ગામની વાણીઓ દરરોજ ટીકા કરતી હતી તે વાત બાઈડી વિમળશાહને કહીને તેને વિશેષ સતાપતી હતી કોઈ વખત કજીઓ પણ કરતી હતી વિમળશાહ કહેતો કે નિર્ધન થવુ કોઈને ગમે નહિ આપણા ભાગ્યમા હશે તે મળ્યા કરશે

સ્રી—તમારા જેવી નબળી હાલત કોઈની નથી ગામમા ફલાણા ફલાણા માણસો તમારી પેઠે ફેરી કરે છે, પણ સારી કમાણી કરે છે, અને તમે તો કમાવાની કાળજી ગખતાજ નથી છોકરા અને હુ ફાટાતૂટા કપડા અને વાગ તહેવારે પણ એકે ધરેણા વગર માણસોમા લજવાઈ મરીએ છીએ, તેથી મો પણ બતાવાતું નથી

વિમળશાહ—આપણે કોઈનું દેવુ પાડ્યુ નથી, ધરના અવસરો ઉજળા કર્યા છે કન્યાઓના પૈસા લીધા નથી છતાં કાણુ એવુ નિષ્કલક તમને શરમાવે છે ? પૈસો રહેવો ન રહેવો એ તો હરિકૃપા ઉપર છે કોઈના કહેવાથી ધરમા ક કાસ કરવાથી ઉંચેથી પૈસો પડવાનો નથી અને નાહકે ફજેત થવાનુ છે

બાઈડી—ગામડામા બોળો ઉપાડી ને રખડો છો, તોપણ

ગુજરાન મુશ્કેલીથી ચાલે છે શુ બધો સામાન મૂળજે ભાવે આપી દો છો ?

વિમળશા—રૂપીઆની વસ્તુના બે આના નફો લઈ છુ

બાચડી—(બહુ ક્રોધથી) અરે ! રૂપીએ ફક્ત બે આનાજ ! આતો છેક દેવાળીઆનો ધધો છે આવા ધધામા શુ કમાઈએ કપાળ ?

વિમળશાહ ગમે તેમ થાય તોપણ પોતાની ટેક છોડે તેવા નહતા અંતે બહુ ભીડમા આવવાથી બૈરીના પગના કલ્લા વેચવા માગ્યા બાઇડીએ બહુ હઠ અને ફજાઓ કર્યો છોવટે આબર જવાનો વખત આવ્યો જાણી કલ્લા કાઢી આપ્યા તે વેચીને ગામનુ દેવુ પતાવ્યુ નથા ખાવા માટે કેટલોક સામાન લીધો

પગમા કલ્લા વગર બાઇડી બહાર નીકળી શકતી નહિ દસ દિવસ એવી રીતે કાઢ્યા પછી વિમળશાહ કાયર થઈ ગયો ને રાતમા બૈરા છોકરાને લઈ શહેર છોડી દઇ ગામડે રહેવા ગયો ત્યા કણુખી, રજપૂત, કુભાર વગેરેની બાઇડીઓ ભાગ્યેજ કલ્લા પહેરે છે તેથી વાણીએણને શરમાવાનો કે ટીકા સાબળવાનો વખત આવતો નહિ અને સુખચેન અને સતોષથી દિવસો જવા લાગ્યા

એક દહાડો પોતાના શહેરની વાણીઓ પરગામ લોકાચાર (મોહકાણે) જતા આ ગામડુ વચ્ચે આવતુ હોવાથી વિમળશાહને ઘેર મળવા આવી ત્યા ધરના સુખસમાચાર પુછ્યા પછી તેના પગમા કલ્લા ન જોવાથી તેમણે કટાક્ષ ભરેલા વચનો કહ્યા, કે “ છતા સોહાગે કલ્લા સરખા પણ રાખતા નથી કોઈ કહે કે શહેર છોડ્યુ, દેવદર્શનનો લાભ ખોયો, સગા વહાલા ને કુટુંબથી છોટે વસ્યા, તો પણ શરીરે સાજુ લુગડું પામ્યા નહિ ” એ પ્રમાણે કહીને સૌ

જુદા પડ્યા વિમળશાહની સ્ત્રી ઉદાસ દીલથી ઘેર આવી વિમળશાહ નજીકના ગામડામા કેાથળેા ફેરવવા ગએલો સારો ઘેર આવ્યો વાળુ કરી થાક્યો પાક્યો સુષ રહેવા પોતાની પથારી પર ગયો, ત્યાં વાણીઅણે પોતાની ગરીબાઇના રોદણા રડવા માડ્યા પોતાની નિર્ધનતા, દુખી હાલત, શહેરની મઝા છોડી ભૂતવસ્તીમા રહેવું, વગેરે કાગળો આગળ કરી મહાભારત કજીઓ માડ્યો સ્ત્રી જાતિના સ્વભાવ પર જઈ ઘડીક નશીબને તો ઘડીક વિમળશાને દોષ દેવા માડ્યો અડધી રાત સુધી લગભગ એ કજીઓ ચાલ્યો પછી નીચેના કારણે તે બધ થયો, અને નવો કજીઓ શરૂ થયો.

વિમળશાહને યાદ આવવાથી તેણે વાત શરૂ કરી, કે આજે નળાવની પાળની બહાર ઉગમણી તરફ એક દુલા નીચે હું દિશાએ જવા બેઠો હાથમા લાકડીનો કકડો હતો તે વડે ધૂળને એક તરફ ખસેડતો હતો, એવામા એક તાબાના ચરની કાર દેખાવા લાગી મે બધી કારનો ઉપલો ભાગ ઉઘાડો કરીને તે ઉપર ઢાકેલુ શકોડ માટી સુદ્ધા ઉપાડી લઈ લેતા અદર સોનામહેરો અને સોનાની લગડીઓ ભરેલી જોવામા આની મે જાણ્યુ કોઈએ ઘણી આશાએ આ ચર સતાડ્યો હશે, આપણે શા ડામનો છે, એમ ધારી હતું તેમ કરીને હું ઘેર આવ્યો આ વચન સાભળી વાણીઅણુ વિમળશાહને ડડવા વચન બોલવા લાગી “ અભાગીઆ, આ ચર ક્યા તારા બાપે સતાડ્યો હતો ? શા માટે પ્રભુએ આપેલો હાથથી બોયો ? ”

વિમળશાહ—આપણા ઘરમા નીકળ્યો હોત તો પણ ગામ-ઘણીનો માલ કહેવાય, તો બીજે ઠેકાણેથી કેમ લેવાય ?

વિમળશાહના આવા વચનો સાભળી તેની સ્ત્રી હૈંઈ માથુ ફેટવા માડી આ બધી હકીકત વિમળશાહના ઘર પહોંચાડે ચોરી

કરવા આવેલા ચોરોએ સાલળી તેમણે આ વાણીઆના ધરમા તો ભૂખ આવી છે એવી ખાત્રી કરી પેલો અનગળ માલ લેવાના ધરા-
નાએ ખૂશ થઇ વિમળશાહે કરેલી વાત પ્રમાણે ચરની જમા ખોળી
કાઢી ચર ખોળી કાઢી જમીન ખોદી બહાર કાઢ્યો એ ત્રણ જણ
મળીને તે ચરને કાઢ ન દેખે તેવી જગાએ લઇ જઈ ઢાકણ ઉઘાડી
અંદર હાથ નાખે છે, ત્યાં અદરથી વીંછી કરડ્યો મહા વેદના થતા
વાણીઆને ગાળો દેતો દેતો અદર હાથ નાખનાર ચોર બોલ્યો કે
' હુચ્યો વાણીઓ આપણને પોતાને ઘેર ચોરી કરવા આવેલા જાણી
ગયો છે તેથી તેણે આપણને પોતાને ઘેરથી ખસેડવા અને શિક્ષાએ
પહોંચાડવા પોતાની બૈરી સાથે આ પ્રપચ ગોઠવ્યો છે ' એમ કહી
અદર જોયું તો બધા વીંછી તથા સર્પ માલમ પડ્યા વાણીઆનીજ
આ હુચ્યાઇ છે એવી દૃઢ ખાત્રી થઇ અને આ ચર ઉપાડી સૂતેલા
વાણીઆ ઉપર ઠાલવવાનો વિચાર કરી ચર લઇ વાણીઆના ધર
પછવાડે આવ્યા. વાણીઆની ઉઘવાની ઘોર ઓરડામા સલળાતી
હતી તેથી તેના ઉપર નાખવા માટે ચોર લોકો ઓરડા પર ચઢ્યા
નળીઆ જાણુ પર મૂકી ખાપટા કાપી બાકેર પાડ્યું બરાબર
વાણીઆ ઉપર પડશે એવી અટકળથી ચર ઉઘો નાખીને પાછું જોયા
વગર એ ચોર લોકો નાહા આ તરફ ધરમા ખણખણાટ સાથે ચર
નીચે પડ્યો વાણીઆણુ એકદમ જાગીને પૂછ્યું કે આટલો અવાજ
શાનો થયો ? કાયર થએલા વિમળશાહને નિદ્રાએ પૂર્ણ ઘેરી લીધો
હતો તેણે કશું, હવે મને નિરાતે સૂવા દો તમે તમારે તપાસી જુઓ

વાણીઆણે ઓરડો ઉઘાડી અદર જઈ દિવાસળી સળગાવી જોયું
તો વાણીઆના ખાટલા પાસે આજુબાજુ બધે સોના મહોરો અને સોનાની
લગડીઓ પાર વિનાની વેરાયલી પડી છે. વાણીઆણુ તો હરખમા

થેલી બની ગઈ. પતિ ઉપર પ્રેમ ઉત્પન્ન થઈ ગયો. ને તેના હાથ પકડી ઢઢોળવા માઠી કે જુઓ, જુઓ, તમે કહેતા હતા તે ધન લગવાને આપણા ધરમા નાખ્યું વાણીએ કહ્યું, મને સુવાદે તારે બહુ જીખ હોય તો તું લઈ લે

વાણીએ રાતોરાત ખાડ ખોદી અદર ચર ઉતારી તેમા ધન ભરી દીધું થોડું પોતાના ગુજરાન માટે બહાર રાખ્યું બીજે દિવસ સવારથીજ વાણીઆના નશીબનું પાદકુ ફરી ગયું પછી ધીમે ધીમે તેણે શહેરમાની પોતાની દુકાન તથા ધર ગીરો મૂકેલા છોડાવી લીધા ખામડીને લુગડા ધરેણા કરાવી શહેરમા પાછો રહેવા આવ્યો, ને સુખમા દિવસ ગુજારવા લાગ્યો.

જીખ રધુનાથ કૃપા કરે તખ સખ મિલ જાવે,
સુખ મંપત આનંદ ધર બૈઠા પાવે

उदयति यदि भानुः पश्चिमे दिग् विभागे ।
प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः ॥
विकसति यदि पर्व पर्वतानां शिखाग्रे ।
नहि चलति नराणां भाविनी कर्मरेखा ॥

અરે પ્રારબ્ધ તો થેલુર હે તે દૂર માગે તો,
ન માગે દોડતું આવે ન વિશ્વાસે કદી રે'જે

(બાલાશ કર)

વાર્તા ૧૧ મી-સાત પેઢી ન ભુંસાય તેવાં ચિત્રો.

જુઠો શાહ નામે એક વાણીઓ વણા વર્ણથી ગામડામા રહેતો હતો તેને બાદશાહ નામે મોટી ઉમરનો એક દિકરો હતો બાપદી-કરાએ ગામડામા રહી પુષ્કળ વેપાર કરી ઘણો પૈસો એકઠો કર્યો હતો બાદશાહની મા દેવલોક થયા હતા પોતે પરણેલો હોઈ પોતાને બે દીકરા હતા

પૈસાને સાર ગમે છે, તેથી બાદશાહે પોતાના બાપની સલાહ લઈ શહેરમા મકાન અને દુકાન બધાવવા તથા ત્યાં રહી છોકરાઓને ભણાવવા વિચાર કર્યો પોતાના ગામડાથી આઠ ગાઉ દૂર શહેર હતું ત્યાં જમીન વેચાણ લઈ ગ્રહેવાનું મકાન તથા દુકાન બધાવવા માડ્યા દુકાનના કામની દેખરેખ જુઠો શાહ રાખતા હતા અને ઘરના ચણતરની દેખરેખ બાદશાહ રાખતા હતા મકાનો ચણાઈ તૈયાર થયા પછી ગામડું છોડી ત્યાં રહેવાનું રાખ્યું છોકરાઓનો સારે ઘેર વિવાહ કર્યો ત્યાર પછી બાદશાહની સ્ત્રી મરી ગયા પૈસાવાળો હોવાથી તેને બીજી સ્ત્રી મળી, અને બાર માસની અદર પરણ્યો

કેટલાક મહીના પછી બાદશાહ કેંઈ કામ સાર પરગામ ગયો ત્યાં ત્રણ ચાર દિવસ કામ કરીને એક દહાડા મોડી રાતે ઘેર આવ્યો ઘરમા જતા કેઈ પરાયા માણસને ઉધરસ આવતા સાબળી આથી દીવો કરી તેણે તપાસ કરી તો એક આદમી એક ખૂણે જાજમ પર સૂતેલો હતો તે જોતાજ તેને કુર્મનો વહેમ આવતા પોતાની તલવારથી મારી નાખી વર પાછળ વાડામા ઉડી બાડ બોલી તેમા દાટી દીધો આ વાત કેાંઈના જાણવામા આવી નહિ.

મેટી હંમરે નાની નવી સ્ત્રી પરણુનાર લોકો આવો વહેમમા પાપ-
કર્મ કરી બેસે છે

બાદશાહે ખીજે વર્ષે બે છોકરાઓને પરણાવ્યા. બાદશાહની
બાઈડીને આવતા વેત વહુઓ કામ કરનાર થઈ, તેથી તે ભાગ્ય-
શાળી ગણાવા લાગી બાર માસ પછી તેને પુત્ર જન્મ્યો એટલામા
જુદો શાહ મરણ પામ્યા

નવી સ્ત્રીનો પુત્ર દોઢ વર્ષનો થયો ત્યારે બાદશાહે પોતાના
મકાનની ચુનાબંધ ઓસરીની ભીંતોએ ચિત્રો કઢાવવા માડ્યા એક
દહાડે પોતે કાચ ઉપર આડે પડી ચિત્રો જોતો જાય છે, અને
ચિતારાને ભલામણ કરે છે કે ' સાત પેઢી સુધી ભુસાય નહિ એવા
ચિત્રો કાઢજો ' આ શબ્દો એક સાધુ ભિક્ષા લેવા આવેલ હતો,
તેણે સાંભળ્યા, તેથી તેને જરા હસવું આવ્યું ને મો મલકાયું, તે
બાદશાહના જોવામા આવ્યું સાધુ ભિક્ષા લઈ ચાલતો થયો, વળી
ત્રીજે દિવસે બાદશાહ પોતાના નાના દોઢ બે વરસના છોકરાને બેળો
બેસાડી ભોજન કરતા હતા તે વખતે પણ પેલો સાધુ ભિક્ષા લેવા
ત્યા આવ્યો તે વખતે નાના છોકરાને પેશાબ કરવાની ઇચ્છા થતા
ભાણાથી જરા દૂર ઉભો થઈ પેશાબ કરવા લાગ્યો તેના કાઈ છાટા
ભાણાને લાગતા હતા આ જોઈને પણ પેલો સાધુ પ્રથમની પેઠે
જરા હસ્યો તે બાદશાહે બેયુ સાધુ ભિક્ષા લઈ ચાલતો થયો
ત્યારપછી ખીજે દહાડે બાદશાહ પોતાની દુકાને બેઠો નામુ લખતા
હતા. તેવામા કસાઈ બોકડાને લઈને આવતો માલમ પડ્યો વધારે
નિહાળવાથી મહા તકરાર અને ખર્ચના બોજમા ઉતરવું પડે એવા
હેતુથી બોકડા તરફ કાંઈ ન જાણે તેમ કટાક્ષ નજરથી જોવા લાગ્યા.
બોકડો કસાઈઓ પાસેથી દોડતો આવી બાદશાહની દુકાનપર ચઢ્યો એટલે

બાદરશાહે જાણ્યું અજાણ્યું કરી બોકડાને ખસેડવા સાવરણી લઇને અમથી અમથી દુકાનની ઓસરી વાળવી શરૂ કરી તથા બકરી' બકરી ! એવા શબ્દ બોલતા સાવરણી તથા હાથના ધક્કાથી બોકડાને દુકાનથી નીચે ઉતારી દીધો તેજ વખતે ત્યા આગળ થઈને આગળ કહેલો સાધુ નીકળ્યો તેણે ઉતારી નૂકેલા બોકડાની આખોમાથી આસુ ટપકતા જોઈ જરા હસવા જેવું મેં કરી ચાલવા માડ્યું પાછળથી કસાઇએ બોકડાને લઈ ચાલતા થયું

કથા કે વ્યાખ્યાનમાં હાસ્યરસ આવે તો પણ જ્યારે ન હસનાર આ સાધુ ત્રણ વારથી મને જોઈને હસે છે એનું કારણ જાણવાની બાદરશાહેને બહુ ઉત્કંઠા થઈ તેથી પોતે સાધુની પાસે ગામ બહાર વર્મશાળામાં ગયો તથા ત્રણવાર પોતાને જોઈને હસવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે સાધુએ કહ્યું, તમારે નસારીને સાધુના મનના ભાવ જાણવામાં મીલકત સાર નથી તોપણ બાદરશાહે બહુ આગ્રહ કરી નમનતાઈથી તે જાણવાની ઇચ્છા જણાવી ત્યારે સાધુએ કહ્યું, મારા હસવાના પ્રત્યેક સમયે તમે શું કાર્ય કરતા હતા તે કહો, બાદરશાહે કહ્યું, સાત પેટી ન છુસાય તેવા ચિત્રો કાટવા હું ચિતારાને લલામણુ કરતો હતો તે વખતે આપ પ્રથમ હત્યા હતા

સાધુ—તે વખતે તારી ઉમર માત્ર સાત દિવસની બાકી હતી છતાં તારી આવી મિથ્યા લોભપતા જોઈને મને હસવું આવ્યું

બાદરશાહે—તે પછી ત્રીજે દહાડે હું જન્મતો હતો ત્યારે હસવાનું શું કારણ ?

સાધુ—રાતના વખતમાં તારા ઘરમાં તારી ગેગલાજરીમાં પેઠેલા પુરુષને તે જીવથી મારી જમીનમાં દાટી દીધો હતો, તેજ આત્મા તારા તે છોકરામાં છે, છતાં તેના પેશાબના છાટાને ન લેખવતા તેને

તુ પ્રેમથી સાથે બેસાડે છે ને પંપાળે છે એ મારૂ બીજુ કારણ
બાદરશાહ સ્તબ્ધ બની મલરાધ તો ગયો પણ ધીરજ રાખી
ત્રીજી વખત હસવાનું કારણ દુકાન અને બોકડાની મ્મતિ
આપીને પૂછ્યું

સાધુ—એ બોકડો તારા બાપ જુદા શાહનો જીવ છે તેણે
પૂર્વજન્મે કસાઈને સુતર વેચાતું આપતા ટપટથી એક શેર આપ્યું
આપ્યું હતું, તેનો બદલો પુરો કરવા તે બોકડો થઈ કસાઈને હાથ
પડ્યો છે એ જીવે પૂર્વ જન્મમા આ દુકાન બધાવેલી ને વણા
ફાડા તે દુકાન પર બેઠેલો તેને લીધે આત્માના સંસ્કારો જ્ઞાનથી
તે દુકાન પર સહાયની આશાએ ચડ્યો, તેને તે ઉતારી મક્યો
ત્યારે તેની મને આખોમાથી આમુ ટપક્યા તે જોઈ મને બેદ યુક્ત
હસતું આવ્યું

બાદરશાહ—અરે ! બાપજી એ બોકડાની હવે શી વલે થશે ?

સાધુ—કલાક પછી ડસાઈ તેને મારી નાખશે તારી ઉમર હવે
બે દિવસની રહી છે હરિભજન કરવું હોય તે કરી લેજો

બાદરશાહે બોકડાને છોડાવવા તપામ કરી પણ મળ્યા આવ્યો
નહિ તેથી નિગમ થઈ પાછો વળ્યો અને સાધુ પાસે દંડ આસન
લગાવી ધર્મોપદેશ સાલળી બીજો દહાડો મગલુ પામ્યો

પાત્ર ૧૨ મી—ગરીબ મજુરો

એક ગામમા બાઈડી છોકરાવાળા બે પાડોરી મજુર ગહેતા
હતા છોકરા નાના હોવાથી ધધો કમી શક્તા નહિ અને આદમી
તથા બાઈડી બંને આબાદિવસ મજુરી કરી માત્રે થાકીને રો આવી

આગલા દિવસના વધેલા દાણા રાધીને ખાતા સવાખા રોટલો ખાવાને મળતો. સાળે દાણા અગર લોટ રાધી રાખ જેવો પદાર્થ કરી છોકરાને પાતા વધે તે તે તેઓ પીતા. આથી કોઈક દિવસ સાળે સ્ત્રી પુરુષને ભૂખ્યા પણ સુઈ રહેવું પડતું. પુરતા લુગડા અને સાળા પગરખા વગર અરધા ભૂખ્યા પેટ પહોંચતી મહેનતને લીધે રાત્રે શરીર બહુ દુખતું જેથી મહા મુશ્કેલીએ ઉંઘ આવતી હતી.

એમાનો એક મજુર ખાટલામાં ધણીવાર તરફડતો ત્યારે ઉંઘ આવવાની ટેવ પડી હતી. અને બીજો એ ત્રણ ભજન બોલે ત્યારે તેને ઉંઘ આવતી હતી. પહેલા મજુરને તરફડતા ઉંઘ આવવાનું થાય, એવામાં બીજો મજુર ભજન બોલે એટલે તેના ગરબડાટથી પેલાને ઉંઘ આવે નહિ. આથી તે બીજાને ગાળો બોલે અને કકાસ કરે ભજન બોલનારો બહુ બહુ કહે કે હું મારા મોથી મારા મકાનમાં બેઠો બોલુ છું તેમાં તાર શું લઉં છું ? પણ પેલાને તે કશું ગમે નહિ પેટ ભરવાની આપદાથી પ્રભુના ગુણો તેને વજ્ર સમાન લાગતા હતા.

આ રીતે દિવસ વીતતા કેટલાક વર્ષો વીતી ગયા. એક દહાડો ભજન બોલનાર મજુર દિવસ આથમ્યા પછી કંઈ કામ માટે ગામ બહાર જતો હતો. ત્યાં એક ઝાડ નીચે મૃગચર્મ ઉપર એક તપસ્વી સાધુ બેઠો હતા. તેને જોઈ મજુરે કહ્યું, બાવાજી, મારે ઘેર પધારો તો આપને પથારી, પાણી, દેવતા, વગેરેની સવડ કરી આપીશ. સાધુએ કહ્યું, અમને ગામ બહાર ગ્રહેવાની ટેવ પડી છે તેથી પૂર્ણ આનંદ રહે છે. કશી ઉપાધિ વગર એક ચિત્તથી પ્રભુ ભજન અહીંયા ઠીક થઈ શકે છે. પણ પેલા મજુરે બહુ આગ્રહ બતાવવાથી બાવાજી મૃગચર્મ તથા તુખીપાત્ર લઈ ઉઠ્યા, અને મજુરને કોર ગયા. મજુરે

એક સાદી પર નાની કામળા પાથરી આપી તે ઉપર પોતાનું મૃગ-
ચર્મ નાખી સાધુએ આસન કર્યું બે પૈસાની મગફળી આણી મનુરે
બાવાજી પાસે મૂકી, અને પાણી ભરી આપ્યું પછી સુવાનો વખત
થવાથી મનુર પોતાની ટેવ મુજબ ઉંઘ લાવવા માટે બજન બોલવા
માડ્યો તે સાથે પેલા પાડોશી મનુરની ગાલી પ્રદાનની પુખ્તાજ્ઞી
શરૂ થઈ. આ બંન્ને બાવાજીએ સાલજી તથા પેલા મનુરને પૂછ્યું
આ કેને બોલે છે ? અને શા માટે બોલે છે ? પેલાએ કહ્યું મને
બોલે છે અને મારા મોથી બજન સાલજી ગુસ્સે થાય છે

બાવાજીએ પેલાને કહ્યું, અરે મૂર્ખ ! હરિગુણ મહાવાનાર
લક્ષ્મણે શા માટે ગાળો દે છે ?

ગાળો બોલનાર મનુર બોલ્યો—બાપજી ! મનુરીના અત્યંત
થાકથી તથા ભૂખને લીધે શરીરમાં થતી કળતરથી મહામહેનતે ઉંઘ
આવી હતી તેવામાં આ પાડોશીએ ગરબડ મચાવી મને જગાડ્યો.
હવે એક પહોર સુધી મને ઉંઘ આવશે નહિ ભૂખ, શરીરની કળ-
તરા, અને ઉજ્જગરાવી મદિ પડીશ તો મનુરી વગર આ છોકરા
ભૂખે ટળવળી મરે એનો ખ્યાલ ગમ્યા વગર આ પાડોશી મને
મતાવવા ગરબડ દે છે

સાધુ—ગમે તેમ હોય તો પણ પ્રભુના ગુણ પોતેજ ગાવા
જોઈએ, તે ન બને તો કાંઈના મુખથી સાલજી રાજી થવું જોઈએ

ગાળો બોલનાર મનુર—ભૂખ્યે પેટે લક્ષિ સાલગતી નથી
તેમ સાલજીની ભાલા ના લાગે છે

સાધુ—જેવો તમારો ભાવ પણ બીજો માણસ પોતાના મુ-
ખથી પોતાને જે પ્રભુના ગુણ બોલે તે માટે તેને ગાળો બોલી પ્રભુ-
નો ચોર શા માટે થાય છે ?

મજુર—પણ એતો વિચારો કે શા સુખ ઉપર એને હરિભજન ગાવું સૂઝે છે ? અમારી બંનેની હાલત એવી નબળી છે કે મહા મુશીબતે પેટ પુરતું અનાજ મળે છે તેમા પ્રભુએ શું એવું આપ્યું છે તે એને પ્રભુ ભજન કરવું સૂઝે છે ? એને ભજનમા પ્રેમ નથી, પણ મને હેરાન કરવાનો પ્રેમ છે તેથી મને ઉંધમા ખસેલ કરી ના-હક સતાવે છે.

સાધુ—તારી આખી જિંદગી સુધીની ભૂખની પીડા મટી જાય એટલો પૈસો કોઈ આપે તો તે સાટે પરમેશ્વરે તને આપેલી કોઈ ચીજ તુ આપે ખરો ?

મજુર—મને કશું આપેલું નથી તો શું આપું ?

સાધુ—તને આપેલું છે, તેમાથી આપવાનું છે કેમ કબુલ થાય છે ?

મજુર—એલાશક આપીશ. બાપજી, મારી ભૂખ લાગે એવો ઉપાય કરો.

બાવાજી ગામમા ગયા અને એક મોટા ગૃહસ્થના એકના એક છોકરાને એક આખમા કુવો પડેલો હતો, તેના બાપને પૂછ્યું, તારા છોકરાની આખમા ડોળો બનાવી આપીએ તો કેટલા રૂપીઆ ધર્માદા કરીશ ?

ગૃહસ્થ—કુવો પડેલ આખના બાડમા આખ જેવો ડોળો અને તો દસ હજાર રૂપીઆ આપું

આ બાબતની ખાત્રી કરી એક હકીમજીને અને તે ગૃહસ્થને સાથે લઈ બાવાજી પેલા મજુર પાસે આવ્યા અને બોલ્યા કે આ ગૃહસ્થના છોકરાને એકજ આખ માત્ર છે બીજી આખને ઠેકાણે માત્ર ખાડો છે, તેને વિચારાને બીજી આખ જોઈએ છે. મારે તે

મનુરે તે પણ આપવાની ના કહી ત્યારે પેલા સાધુએ પાસે પડેલા ખાસડા લઈ મનુરના માથામા મારવા માડ્યા, અને કહ્યું, કે હુચ્ચા । । પરમેશ્વરે તને અમૂલ્ય ચીજો આપી છે તે ચીજો તુ પુષ્કળ પૈસા આપતા છતાં પણ આપતો નથી અને ભૂખે મરવાનો દાગ કરી પરમેશ્વરનો પાડ માનવાને બદલે તેના અવગુણ લઈ પરમેશ્વરના ગુણ ગણનારને તુ ગાળો બોલે છે ' ખરેખર ' આવી ખરાબ નતથીજ તુ દુઃખ પામે છે અને બહુ પામીશ માટે ખખરદાર, જે આ ભક્તને ગાળો આપીશ કે તેની ઇર્ષ્યા કરીશ તો જુરે હાલે મરીશ જ્યાં ભજન થાય છે, ત્યાં તો ભગવાન પોતે વામ કંઠે છે, મગવાને પોતે નારદને કહ્યું હતું કે —

નાહં વસામિ વૈકુંઠે યોગિનાં હૃદયે તથા ।

મદ્ભક્તા યત્ર ગાયન્તે તત્ર તિષ્ઠામિ નારદ ॥

જનની જણજો હરિભગત્, કા દાતા કા શર,
નહિ તો રહેજો વાઝણી, નહિ ગુમાવે નૂર,

વાર્તા ૧૩ મી—પ્રભુના લેખ ઉપર મેખ.

એક ગામમા ધર્મિષ્ઠ ધરમશી નામે વાણીઓ તેની પત્ની સાથે રહતો હતો તેમને પુત્ર નહોતો તેઓની ધર્મદાન ઉપર પ્રીતિ હોવાથી વાધુ, સત, પરમહસ મળી આવે તો તેમની સારી આગતા આગતા કરતા હતા એક વખત સુભાગ્યયોગે નારદજી તેને આ પધાર્યા વાણીઓએ તેમને પોતાને ત્યાં લઈ જઈ અર્ચ્યાદિથી પૂજા કરી મતોળ્યા નારદજી તેના પવિત્ર ભાવિકપણથી ઘણા પ્રસન્ન થયા અને તેને પુત્ર મળી ખખર પૂછતા ધરમશી કહે, કે 'મહાગજ

મારે પુત્ર નથી, જેથી જગતની દ્રષ્ટિએ પુરી ખોટ છે પણ તે પૂર્વના સંચિતમા નહિ હોય તો ક્યાથી મળે ? ' એ વાત સાભળી નારદજીને બહુ દયા આવી અને આવા ધર્માત્મા વાણીઆને પુત્ર થાય એવી લાગણીથી વિષ્ણુ ભગવાન પાસે જઈ તે ખીના નિવેદન કરી અને આવા ધર્માત્માને પુત્ર આપવા વિનંતિ કરી ભગવાને કહ્યું, તેના સાત જન્મમા પણ પુત્ર લખેલો નથી માટે મળી શકશે નહિ એવા ભગવાનના વચન સાભળી નિરાશ થએલા નારદજીએ તે વાત ધરમશીને કહી ત્યારે ધરમશીએ કહ્યું, મહારાજ, આપને આટલી બધી મારા માટે તરદી લેવાની જરૂર નહોતી પ્રભુ ઈચ્છાને માથે ચઢાવી આન દમા રહેવું એ આપણો ધર્મ છે

એ વાત સાભળી નારદજી તેને આશીર્વાદ દઈ વિદાય થયા અને વાણીઓ પ્રથમ મુજબજ સત માધુની સેવા કરવા માડ્યો

એક વખત એક અવધૂત વિદેહી સાધુ તે ગામમા ટેલ નાખતો ધરમશીના જોવામા આવ્યો તે એવું જોલતો હતો કે “ એક ગેટી દેવે ઉનકો એક લડકા ઐર બે રોટી દેવે હસકો બે લડકા ’ આ વખતે બે વરસથી ભય કર દુકાળ હોવાથી ગામની વસ્તી બહુ ઓછી થઈ ગઈ હતી ધરમશીએ તે વિદેહી માધુને પોતાને કે લઈ જઈ જમાડી તૃપ્ત કર્યો તેણે તે વાણીઆને આશીશ દીધી કે તારે પણ પુત્ર થશે

બે માસ પછી તે વાણીઆની સ્ત્રી સગર્ભા થઈ તેને પુરા માસ થયા એટલે એક પુત્ર જન્મ્યો ત્યારપછી કેટલીક મુદતે એક પછી એક ખીજા બે પુત્ર થયા ત્યારપછી કેટલાક દિવસે નારદજીએ ફરતા ફરતા તે વાણીઆના ત્રણ પુત્ર જોઈ આશ્ચર્ય પામી ભગવાન પાસે જઈ કહ્યું, કે મહારાજ, ધરમશી વાણીઆને સાત ભવ સુધી

પુત્ર ન હોવાનું આપે કહેલું છતાં તેને તો ત્રણ પુત્ર થયા છે એ શી રીતે છે, તેની શકા મટાડો. ભગવાન બહુ વિચારમાં પડ્યા પણ પછી તે પુત્રો શી રીતે થયા તે જાણી લઈ નારદજીને કહ્યું, કે, માફ પેટ બહુ દુખે છે, મારે જીવતા માણસના કાળજીની માટી ના શેર લારી આપો તો આરામ થાય એ સામળી નારદજી જીવતા માણસના કાળજીની માટી લેવા બહુ ઠેકાણે ભટક્યા, ત્યારે ઘણી મુદતે પેલો વિદેહી સાધુ મળ્યો તેણે એકદમ પેટમાં છરી મારી કાળજી બહાર કાઢી તેમાંથી અડધો શેર માસ કાપી આપી નારદજીને આપ્યું તે લઈ કેટલીક મુદતે ભગવાન પાસે આવ્યા, અને તેમને માસ આપ્યું ભગવાને આટલી બધી દીલ થવાનું કારણ પૂછતા નારદજીએ કહ્યું, મહારાજ, એમાં તો આપનાર મળે ત્યારે આવી શકાય.

ભગવાન—એવા નકાળા અવધૂત વિદેહીના આપેલા ધરમ-શીના ત્રણ પુત્રો છે એ અવધૂત આપે ત્યાં મારો છલાજ પહોંચી શકે નહિ જેને પોતાના જીવનની કશી પરવા નથી, મારા મારે દેહ અર્પણ કરી બેઠા છે, તેમનું વચન કેમ ફરી શકે ? મારા પોતાના કરતાં મારા એ ભક્તોની સત્તા વધારે છે તેમનું કહેવું મારે કબુલ ગમવું પડે છે મારા લગ્નલા લેખ ઉપર એવા ચરજીવા ભક્તો મેખ મારે ત્યાં મારો ઉપાય નથી શ્રી કૃષ્ણે કહેલું છે કે —

માગ બાધ્યા મારા હરિજન છોડે, હરિજનના બાધ્યા મે નવ છૂટે,
કદીક હરિજન મુજને બાધે તો ફેર ઉત્તર નવ સુઝે રે

અર્જુન પ્રાણ થકી મુજને હરિજન વહાલા.

વિષ્ણુના જય વિજય પોળીઆને સનકાદીકે આપેલો શાપ વિષ્ણુ ભગવાને પોળીઆઓએ અરજ કર્યા છતાં માફ કર્યો નહોતો.

વાર્તા ૧૪ મી-પલંગ પાથરનાર નોકર.

કોઇ એક રાજના ચાકરે રાતે રાજના પલંગ પર મખમલની તળાઇ બિછાવી ઉપર ફૂલોની ચાદર પાથરીને ઉપર ગ્રીણો ઓછાડ આચ્છાદિત કર્યો સુગંધીદાર અત્તર અને ગુલાબજળ છાટી પથારીને સુદર અને સુવાસિત બનાવી પછી મનમાં વિચાર આવ્યો કે રાજ હમેશા આની પથારી પર સુવે છે, તેને કેવી લહેગ આવતી હશે ? એમ વિચારી કોઇ આળુખાળુ નથી તે જોઈ પોતે પથારી પર સુતો તેવોજ દૈવયોગે ઉંઘ આવવાથી તે મુકામલ પથારી પર ઉંઘી ગયો રાજ સુઈ રહેવા આવ્યો, ત્યારે ચાકરને સુતેલો જોઈ બેચાર મોટીના ફટકા લગાવ્યા તેવોજ ચાકર ઝબકીને જાગ્યો એકદમ ખાટલાથી ઉતરી રાજ તરફ જોઈ હસવા લાગ્યા ગળએ અચ્છો પામી હસવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું, ખાપજી, હું તો અમથો હસુ છું, ગળએ કહ્યું, તારી કસુર માફ છે, પણ હસવાનું ખરું કારણ કહી દે ચાકર બોલ્યો સાહેબ હું ૫૨ મિનિટ આ ખાટલા પર સુતો, તેટલામાં મને ત્રણ ચાર ફટકા પડ્યા ત્યારે આપ હમેશા સુવો છો તો આપની કેટલી કમબખ્તી થતી દુગે ? છતાં તે કમબખ્તી સહન કરીને આપ રોજ આ ખુશબોદાર શય્યાનો મોહ છોડી રાકતા નથી તો હું કે જેણે આવી કમબખ્તીની માહિતી મેળવી જ નથી, તે આ શય્યા પર ઉઘુ તેમાં લયની સડા શાની હોય ? પણ આ તો અનુભવથી પાછળથી ખજર પડી જેથી મને હસવું આવ્યું, કે ઉપરની સુખમય જણાતી વસ્તુ અદરથી કેવી દુખમય હોય છે ?

ભાગ્ય આધીન પરાણે વૈભવ આવી મળે છે, તે ભોગવી લેવો પણ તે ઉપર મોહ કે ગર્વ ગમીએ તો ફટકા ખાવાજ પડે

વાર્તા ૧૫ મી-પ્રભુ કરે તે સારા માટે.

એક વૃદ્ધ રાજાને તેટલીજ ઉમરના પોતાના ગામના એક પવિત્ર બ્રાહ્મણ સાથે મિત્રતા હતી. રાજા ધર્મનીતિમાં કુશલ હતો. જ્યારે રાજાનો મૃત્યુસમય આવ્યો, ત્યારે પોતાના ઉમરલાયક જુવાન કુવરે પૂછ્યું પિતાજી ? આપનો આત્મા કેમ કષ્ટાતો જણાય છે ? રાજા કહે છે, કે મને જમરાજા મીઠી નજરથી આવવાનું કહે છે, પણ મારે દીલ એક વાત તમને કહેવા માટે લક્ષ્યાય છે જેથી જીવ નીકળતો નથી. કુવરે કહ્યું પિતાજી ! મને જે કહેવાનું હોય તે કરમાવો.

રાજા—મેં જેવી રાજનીતિ ચલાવી છે તેવીજ નીતિ ચલાવજો અને કેઈ ફેરફાર કરવા કે સલાહ લેવાની જરૂર પડે તો પેલા વગડા બ્રાહ્મણની સલાહ લીધા વિના આગળ પગલું ભરશો નહિ.

કુવર—એટલું જ કે ? રાજાએ કહ્યું હા, એટલું જ.

કુવર—હું બરાબર આપનું વચન પાળીશ. ગજાએ વચન લીધું એટલે પ્રાણ નીકળી ગયો.

જુવાન ગજા ગાદી પર બેઠો. ઘરડો બ્રાહ્મણ પોતાની જરૂર ઓછી પડવાથી કોમકંજ વખત કુવર પામે જતો હતો, અને ગજાને આશીર્વાદ દઈ થોડીવાર બેસી પેર આવતો. આ રાજ્યગાદીના બધા રાજાએ માત્ર એકજ સ્ત્રી પરણતા હતા તેનાથી તેઓને વશ રહેતો હતો. તેઓ બત્રીસ લક્ષણા ગણાતા હતા.

કેટલીક મુદત વીત્યા બાદ એ જુવાન રાજાની રાણી મરણ પામી બીજી સ્ત્રી નહિ પરણવાના નિશ્ચયવાળો રાજા તથા તેના પ્રધાન વગેરેને બહુ દીલગીરી થઈ કેટલાક દિવસ પછી પેલો ઘરડો બ્રાહ્મણ રાજાને મળવા આવ્યો, ત્યારે રાજાએ પોતાની દિલગીરી જણાવી.

બ્રાહ્મણે કહ્યું પરમેશ્વરને ગમ્યુ તે સાર છે તેને ખોટું માનવા કે અકસોસ કરવા જેવું કંઈ નથી એ સાલળી રાજાને ધીરજન મળતા મનમાં ખોટું લાગ્યું પણ પોતાના પિતાની મિત્રતાવાળો એ બ્રાહ્મણ હોવાથી તેને કંઈ પણ જણાવ્યું નહિ

એ વાતને બારેક મહિના થયા પછી એ રાજાનો એકનો એક દસ વર્ષનો કુવર મરણ પામ્યો આથી એ રાજાને તથા આખી પ્રજાને મહા ખેદ થયો હતાસ સુધી ગજા બેભાન રહ્યો ત્યાર પછી મન ઠેકાણે આવ્યું બેભાન અવસ્થામાં પેલો બ્રાહ્મણ રાજાને દિલાસો દેવા આવ્યો, પણ કંઈ અસર થઈ નહિ મન ઠેકાણે આવ્યા પછી બ્રાહ્મણ રાજાની પાસે આવ્યો ગજાના પ્રધાને બ્રાહ્મણને કહ્યું કે મહારાજ, પરમેશ્વરનો આવા પવિત્ર ગજા પર આવો પ્રકોપ થયો, તે સહન થઈ શકતો નથી

બ્રાહ્મણ—પરમેશ્વર જે કરે તે નારજ કરે છે તેમાં ભૂત કાલવા જેવું કંઈ હોતું નથી પરમાત્મા કંઈ રીતે સાર કરશે તે પ્રથમ મમજાતું નથી

બ્રાહ્મણના આવા વચનો રાજાના જાન શૂન્ય દરબારીઓએ માલગી કાગનો વાત બનાવી દીધો, અને રાજાને લભેરીને બ્રાહ્મણને ગજાદોહી દેગવ્યો બ્રાહ્મણ ન જાણે તેમ તેને મારી નાખવાનો ઉપાય શુદ્ધ કર્યો

એ બ્રાહ્મણ હમેશા સવારમાં વહેલો ચાર વાગે નદી પર નહાવા જતો હતો ત્યાં નદીને કિનારે એ બ્રાહ્મણને મારી નાખવા રાજાએ હથિયારબંધ મારાઓને બેસાડ્યા હતા બ્રાહ્મણ સવારમાં વહેલો ઉઠી ગમચદ્ર, ગોવિંદ, ગોપાળ જપતો નદીએ નહાવા ચાલ્યો જતો હતો એવામાં બે પાડા દોડતા આવતા હતા, તેની અડફટમાં આવી જવાથી

પડી ગયો, શરીરે વાચુ, અને કોઈ માણસ સાથે ઘેર ખખર પહોંચના ખાટલામા સુવારી તેના ધરના માણસો ઘેર લઇ ગયા

રામના મોકલેલા મારાઓએ પહોરેક દિવસ ચઢતા સુધી નદીજ કિનારે બેસી બ્રાહ્મણની રાહ બેઠી પણ તે ન આવવાથી અંતે પાછા જઈ રામને તે હકીકત નિવેદન કરી રામના માણસોએ બ્રાહ્મણની ખખર કઢાવી ત્યારે ઉપર મુજબ બ્રાહ્મણને નહાવા જતા પાડાએ વગાડ્યુ તેથી તે વણ્ણો માંદો અને ખાટલા શરણુ છે, એમ જાણવામા આવ્યુ

ખીજે દહાડે રામ ચાહીને એ બ્રાહ્મણને નિરાત પૂછવા તેને પેગ ગયો અને વાત કરતા કહ્યુ, મહારાજ, તમારા જેવા પવિત્ર માણસને પરમેશ્વરે પીડા દીધી તેથી મહાદુખ થતું હશે પ્રભુનો આ કેવો અન્યાય છે ?

બ્રાહ્મણ—રામજી, પરમેશ્વરે મારા માટે બહુ આનંદ કર્યો છે, તેને કશો દોષ નથી.

રામ—નહાવુ, ધોવુ કે સેવા પૂજા કશુ ન બની શકે તે આનંદ હોવાય કે ?

બ્રાહ્મણ—હુ જીવતો રહ્યા માટે એ પ્રભુનો પાડ માનુ છુ કોણ જાણે તે દહાડે મારૂં મોત લખ્યુ હશે, અને આટલાથીજ પત્યું હશે તો ?

રામ એ સાલળી બ્રાહ્મણને દેવ અશ ગણી મનમા પસ્તાવા લાગ્યો પણ તેને દિલાસો દઈ પોતાને વેર ગયા પછી પ્રિયાર કર્યો, કે બ્રાહ્મણને તો પરમેશ્વરે કર્યું તે સારૂં જ ગણાય પણ મારા માટે બ્રાહ્મણે કહ્યુ હતુ કે પરમેશ્વરે સારૂં કર્યું છે તે સમજવામા આવતુ નથી.

કેટલાક મહીના વીત્યા બાદ દિલ્હીના બાદશાહના સવારે એ રાજાને બોલાવી જવા આવ્યા શા કારણેથી મને તેડાવ્યો હશે તે સમજી શકાયુ નહિ રાજાએ પેલા વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને બોલાવી આ વાત કહી, બ્રાહ્મણે મુદ્દત્ જોઈ આપ્યું, અને બ્રાહ્મણને લઈને રાજા દિલ્હી ગયો દિલ્હી પહોંચતાજ જણાયું કે પાદશાહે એક મોટું સરોવર બોદાવ્યું છે તેમા પાણી બીલકુલ ડેરતું નથી, પણ તરત સુકાઈ જાય છે તેમા પાણી રહે એટલા ખાતર બત્રીસ લક્ષણા કોઈ રાજાનું કંધાર તે જમીનપર પડવા દેવું જોઈએ તે માટે આ બત્રીસા પુરુષનો આ તળાવમા વધ કરવાનો છે

એ ચાર દિવસ વીત્યા પછી તળાવની અદર રાજાને લાવવામા આવ્યો મુસલમાન મુલ્લા સૈયદ વગેરે એ રાજાને કહ્યું, તમે તમારા ધર્મને સભારી લો આ ઠેકાણે તમારા જેવા બત્રીસલક્ષણા પુરુષનો વધ કરી એ રક્ત વડે ભૂમિને તૃપ્ત કરવાની છે

રાજા—બત્રીસલક્ષણો પુરુષ કોને કહેવો ?

સૈયદો—જે રાજા એકજ સ્ત્રી પરણી પોતાનો વશ રાખે છે, તેને.

રાજા—મારે સ્ત્રી અને પુત્ર મરી જવાથી હું બીજી પરણ્યો છું અને મારી પાછળ પુત્ર નથી કહો વાર, હું તમારે શા કામનો છું ? સૈયદોએ આ વાત પાદશાહને કાને એકદમ નાખી, અને રાજાને રજા આપી તેનો વધ કરવાનો વિચાર માઠી વાળ્યો

બ્રાહ્મણે રાજાને રસ્તામા કહ્યું, કે રાજા ! પરમેશ્વરે તારા માટે જે આગળ કર્યું હતું તે શું બોલ્યું ?

રાજા—કંઈ બોલ્યું નથી મહારાજ પ્રભુએ સારજ કરેલું હતું, તે હું મૂલ હવેજ સમજ્યો છું આ વખતે એ રાણી અને કુવર દયાત હોત તો મ્લેચ્છને હાથે કુતંગને મોતે મારૂ મરણ થાત

વાર્તા ૧૬ મી-દુ દને સલામ.

ગભીરસિંહ નામે મોટા દિલનો રાજા હતો તે ૫ ચાશી વર્ષની ઉંમરે પહોંચી મરણ પામ્યો તેણે પોતાની પ્રજાને પેટના છોડ ખરા-ખર ગણી હતી એકુતો અને અલણ ભોળા માણસો માટે એ રાજાની સહનશીળતા બહુ વખાણવા જેની હતી

એ રાજા મરણ પામ્યા પછી તેનો કુવડ હિંમતસિંહ પાત્રીસ વર્ષની ઉંમરે ગાદીએ બેઠો ગામની પ્રજા અને ગામડાના લોકો નવા રાજાને શ્રીકૃષ્ણ રૂપીએ લઈ મળવા આવતા હતા રાજાનો તાલુકો પાંચડી પને બહુ લાંબો હોવાથી છેવટનું ગામ રાજધાનીથી વીસ ગાઉ છેટે હતું, ત્યાંનો એક પટેલ કોઈ વખત દરબારમાં નહિ આવેલો ને પહેલ વહેલો નવા રાજાને મળવા આવ્યો કોઈ વખત રાજસભા નહિ જોએલી એવો ભોળો પટેલ ત્યાં દરબારી ઠાક જોઈને ગભરાયેલા જેવો થઈ જતા દેગના રિવાજ મુજબ નમન કર્યો વિનાજ બેઠો દરબારીઓએ તેનો અવિવેક ગણી રાજાની સમતિથી તેને કેદખાનામાં સિપાઈના પહેરામાં સોંપ્યો કેટલાક દહાડા વીત્યા બાદ તેના ભાઈને ખબર પડવાથી તે પણ રાજધાનીમાં ભાઈની ખબર લેવા આવ્યો ખરેખર કહ્યું છે કે

उत्सवे व्यसने चैव दुर्मिक्षे शत्रुविग्रहे ।

राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बांधवः ॥

તે કણબીને પૂછપૂછ કરતા જણાયું કે રાજાને સલામ કરતી ભૂલી જવાથી તેના ભાઈની એ દશા થઈ છે પછી તે દરબાર પાસે ગયો ને કહેવા લાગ્યો, કે ‘બાપજી અમે વગડાના વનાર સલામ કરતી ભૂલી જઈએ, તે માટે કેદકરવાનું કાયદું હાલબધું નથી માગે

ભાઈ હમજી વનાનો તે સલામ ન કરી બાપજી, આપને સલામ, અને તમારી દુદને સલામ સલામ કરવાથી હાર થતુ હોય તો મારી બેવડી સલામ છે પણ ભાઈસાબ મારાભાઈને રજા આપો રાજા એ તેને પણ તેના ભાઈ જોડે સિપાઈના પહેરામા બેસાડ્યો. આ પછી કેટલાક દિન વીતતા તેમનો ત્રીજો ભાઈ ખખર લેવા ગજવાની મા આવ્યો તેણે આમળના બને ભાઈઓના ગુનાની વાત સાંભળી પછી રાજા પાસે જઈ કહ્યું, ‘બાપજી અમે જમલના પણ રાજના રવાજમા ન હમજીએ, બાપજીને સલામ હોય, દુદમા શુ ઉંખાડી મેલવુ હતુ ? દુદને સલામ કરવામા શુ લાભ ?’ રાજાએ ચીડાઈ જઈ તેને પણ સિપાઈના પહેરામા બેસાડ્યો.

કેટલાક દહાડા વીત્યા પછી ઉપરના ત્રણે ભાઈઓનો કોઈ મજો તેમની ખખર લેવા આવ્યો તેઓની વાત સાંભળી જોતા જણાયુ કે ગજા કોઈ ઉપાયે એ ત્રણ જણને છોડશે નહિ, અને હું કહેવા જતશ, તો મારી પણ આની દશા થશે તેથી પાસે ન જતા ગજા મેળવી ગજની પટરાણી પાસે ગયો. પટરાણી પાસે ત્રણેને કેદ કર્યાની બધી બાબત કારણ સાથે કહી તે તમામ રાણીએ સાંભળી લીધી, અને તેમને છોડવવાની આશા આપી ધીરો પાડ્યો તે બીજી રાતો પૂછી.

રાણી—પટેલ, તમારા ગામમા આ સાલ પાક કેવો થયો છે ?

પટેલ—પગ્ગુની દયાથી પાકતો ધણોય હતો, પણ ઉદરે બહુ થવાથી રહેવા દે એવુ લાગતુ નથી.

રાણી—એવા કેટલાક ઉદરો હશે કે આખા ગામનો તમામ ગરબ ખાઈ જાય ?

પટેલ—શી ઉદરોની વાત કહું જાણે કે મારી નીચે એક દર,

તો આપની નીચે બે દર એટલે આખા ખેતરોમાં બધે ઉદરોના દર સિવાય કશું જણાતું નથી

પટરાણીએ વિચાર્યું, કે આ ચારે કણ્ઠીઓની બોલવાની રીત કેળવણીના અભાવે કઢંગી અને અસભ્ય છે પણ દિલમાં પાપ નથી. ગજના સોનાના ઝાડ અને ગજના ખજાના ભરનાર એજ ખેડૂતો છે તો તેમની આવી બાબતો જતી કરવી જોઈએ

પછી ખેડૂતોને પોતાની પામે બોલાવી તેમના બાળકોને કેળવણી લેવાની સલાહ આપી રાજની સલાહથી તેમને રજા અપાવી

કહેવત છે કે “ ૧૦૦ દિવસ જેવો એક અનુભવી ” અનુભવ વગર બુદ્ધિ નકામી છે કહ્યું છે કે —

વૈષ્ણવ સચિવ ગુરુ ત્રૈલોક્ય એ પ્રિય બોલત ભય આશ,
રાજ ધર્મ તનુ તીનકો વેગે હોત વિનાશ,

વાર્તા ૨૭ મી—‘શૂળીનું’ મોત શૂળથી સર્જ્યું.’

એક મોટા નગરમાં એક જુવાન વાણીઆને તેનાજ જેવડા બ્રાહ્મણ જેડે બાળપણથી બહુ મિત્રાચારી હતી વાણીઓ પૈસાદાર હતો બ્રાહ્મણ ગામડામાં શિવપૂજા કરી વસ્તીમાં ભિક્ષાવૃત્તિ કરી ગુજરાત ચલાવતો હતો

એક દહાડો વાણીઆના મનમાં આવ્યું, કે આજે મારા ભાઈ-મધ બ્રાહ્મણને સાથે લઈ વેગ્યાને વેર જાઉં એમ વિચારી પોતાના વેગથી નીકળ્યો થોડે દૂર જતા એક પરદેશી વેપારી સામે મળ્યો તેની જેડે વાતચીત કરતા જણાયું કે તે પરદેશીને એક હજાર ખાડી ૫ ખરીદવાનું છે ૩ વાણીઆના વરમાં પુષ્કળ હતું તેથી તેણે એ

વેપારી સાથે ભાવ નક્કી કર્યો તેમા દરખાડીએ રૂપીઆ વીસનો તેને ચોકખો નફો હતો. વેપારીએ રૂનુ સાદુ નક્કી કરવા તેને આગ્રહ કર્યો પણ વેશ્યાને ઘેર જવાની ધમાલમા તેણે કહ્યું, ‘તમે આપણે ને જાઓ હું જરા કામે જાઉં છું ત્યાથી પાછો આવીને સાદુ નક્કી કરીશ એમ કહી વેપારીને પોતાને ઘેર પહોંચાડાવવા કાંઈ માણુમને ભલામણ કરી પોતે વેશ્યાને ઘેર જવા આગળ ચાલ્યો એવામા તેનો ભાઈબધ બ્રાહ્મણ મળ્યો, તેને વેશ્યાને ઘેર આવવા આગ્રહ કર્યો પણ તે ત્યા ન જતા ઠાકોરજીના મદિરમા કથા વંચાતી હતી ત્યા જવા નીકળેલો માટે ત્યા ગયો. વાણીઆને વેશ્યાને ત્યા ન જવા કહ્યું, પણ તે કામાધે માન્યુ નહિ.

રાતના દસ વાગે મદિરમા કથા વંચાઈ રહેતા પેલો બ્રાહ્મણ મદિરની બહાર નીકળી પગ મૂકે છે, તેવોજ આવળનો નવી રાળનો કાટો પગમા બેસી ગયો. તે કાંઈ રીતે નીકળી ગયો નહિ છેવટે હજમને બોલાવતા તેણે ચીપીઆ વડે મહા મહેનતે બેચીને રાળ કાઢી બહુ લોહી નીકળ્યું, અને વેદના થવાથી ઘેર પહોંચવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. કાંઈની પાસેથી લાકડી માગી ખોડાગતો ખોડાગતો રસ્તે ચાલવા માડ્યો થોડક ગયો એટલે તેનો મિત્ર વાણીઓ સામે મળ્યો. તેણે બ્રાહ્મણને લાકડીના ટેકાથી વાણી મુશ્કેલીએ આવતો જોઈ મશ્કરીમા કહ્યું, કે ઠાકોરજીના મદિરમા કથા સાલજનાર ખગ ભકતની આ દશા !’

જો માડ કહ્યું માની મારા સાથે વેશ્યાને ઘેર ગ્યાવ્યા હોત તે મને આ સોનાની મહોન રા. ૧૫) ની દિંમતની જાડી, તેમાથી હું તને અડધે ભાગ આપત.

બ્રાહ્મણને ગળતી વેદના સાથે વાણીઆના કટાક્ષ વચ્ચેના ભાલા

જેવા લાગ્યા કશું બોલ્યા વગર તે પોતાને ઘેર ગયો.

વાણીઓ સોના મહેર જડવાથી મનમાં મલકાતો પેલા વેપારીને એક હજાર ખાડી ૩ આપીને વીસ હજાર રૂપીઆનો ચોકબો લાલ લેવાના વિચારમાં ઉતાવળો ઘેર આવ્યો. પણ તે પોતાને ઘેર પહોંચ્યા પહેલા ટપાલ આવી જવાથી દેશાવરના કાગળોમાં ૩ નો લાવ તૂટી ગયાની અફવાઇ પેલા વેપારીના જાણવામાં આવતા તેણે પ્રથમ વાણીઆ પાસે જે લાવે ૩ લેવા કબુલ થતો હતો તે માડી વાળ્યું આથી વાણીઆને મળવાનો રૂપીઆ વીસહજારનો નફો બંધ રહ્યો.

વાણીઓ જે વેશ્યાને ઘેર ગએલો તેના પાડોશી એક કાછીઆ તે તેજ રાત્રે કોઇએ જીવથી મારી નાખેલ હતો કોઇ પરખી કાઢે નહિ, માટે તે મારનારે પોતાના પગમાં જોડા કે જે પેલા બ્રાહ્મણના ચોરી લીધેલા હતા, તે તેને ઘેર ગતમાં નાખી દીધા અને ખુની પોતાને ઘેર જઇને સુઈ રહ્યો. સવાગમાં વહેલી તે મરનારની સ્ત્રી જાગી તો પોતાના પતિને કોઇએ મારી નાખ્યાની વાત જાણી પોકાર કરવા લાગી એવામાં ચોકીઆત જાગી ઉઠ્યા, અને તેના ઘરમાં કોઈને જવા ન દેતા પગીને બોલાવી પગ તપાસ્યો, તો એ બ્રાહ્મણનો માલમ પડ્યો અને જોડા પણ બ્રાહ્મણને ઘેરથી મળી આવ્યા, તેથી બ્રાહ્મણને શૂળી મળશે, એમ જોનારના મનમાં નક્કી થયું પણ બ્રાહ્મણના જોડા પદર દહાડાથી કોઇ ચોરી ગએલો તથા જોડા વગર બ્રાહ્મણને એજ રીતે શૂળની કપરી વેદના ઉત્પન્ન થઇ હતી, વળી તેજ રાત્રે બ્રાહ્મણના ઘરમાં તેના બોવાએલ જોડા કોઈ નાખી ગયો હતો તે વાત જગ જાહેર હોવાથી તેના શૂળી મળવાના આરોપથી તે બચી ગયો હતો.

ફાજદારે બ્રાહ્મણને ઘેરથી જોડા કબજે કર્યા અને કહ્યું કે ગઇ રાતે આ જોડા પહેરીને તમે વેશ્યાવાડમાં એક કાછીઆનું ખુન કર્યું

છે. મારે કાંઈ બોલાવે તે વખતે હાજર થવા જમીન આપે. બ્રાહ્મણે જમીન આપ્યા ત્રીક કાન્સ્ટેબલ સાહેબ રજા પરથી ઘેર આવતા સુધી કામ મુલતવી રહેતા છાની બાતમી ચાલી.

બ્રાહ્મણના મનમાં વિચાર થયો કે ઠાકોરજીને મંદિર જઈ પ્રેમથી હરિકથા સાલળી, અને વાણીઆની લાલચથી વેશ્યાને ઘેર ન ગયો. તેના કૂળ સ્વળ વાગવાના અને બે માસ સુધી ખાટલે પડી રહેવાના હોય નહિ તેમ વાણીઓ મંદિરે ન આવતા વેશ્યાને ઘેર ગયો, તેને સોના મહોર મળી એ બહુ નવાઈ જેવું કહેવાય.

કેટલાક દિવસે કોઈ સારો માણસ તેને મળ્યો તેને પ્રશ્ન કર્યો, કે મારા ભાઈબંધના કહેવાથી હું વેશ્યાને ઘેર ન જતા ઠાકોરજીના મંદિરમાં થતી હરિકથા પ્રેમથી સાલળવા ગયો, ત્યાંથી આટલી પીડા મળી, અને વાણીઓ મારા કહેવાથી મંદિરે ન આવતા વેશ્યાને ઘેર ગયો તેને સોના મહોર મળી આનું શું કારણ ?

પેલા સારા માણસે કહ્યું કે ભાઈ કળિયુગમાં “કસાઈને ઘેર કુશળ રહે છે, અને મતીઆ પિત્રાય છે” આ જવાબ બ્રાહ્મણને સમાધાનકાંઈ થયો નહિ થોડાક દહાડા પછી બીજો કોઈ હરિ ભક્ત મળ્યો, તેને ઉપરનો પ્રશ્ન પૂછતા જવાબ મળ્યો કે “ભાગ્ય-શાળીને ભૂત રળે, અને દુબળા વાડે છિડા પડે” દુનિયાનો નિયમ આવો છે આ ખુલાસાથી પણ બ્રાહ્મણના મનની શકા દૂર થઈ નહિ કેટલાક દહાડા પછી ત્રીજો સાધારણ માણસ મળ્યો તેને પણ સવાલ પૂછતા જવાબ આવ્યો કે “તમારે ભાગ્યશાળીના કહેવાથી વેશ્યાને ઘેર જવું જોઈતું હતું, છતાં ન ગયા તેથી તમને શિક્ષા થઈ છે” કેટલાક દહાડા પછી ચોથો માણસ મળ્યો તેને ઉપરનો ખુલાસો પૂછતા જવાબ મળ્યો કે “મંદિરમાં જઈને તમે સ્થિર

ચિત્તે કથા સાલળી કે માળા ફેરવી નહિ હોય તેથી તમને પાપ લાગવાથી આ દશા થઈ છે ” આ ખુલાસો પણ બ્રાહ્મણને ગળે ઉતર્યો નહિ.

ત્યાર પછી બ્રાહ્મણે સાંજે થઈ શિક્ષા માગવા ગામડે જવા માડ્યું રસ્તામાં એક ઝાડ નીચે કેઈ સ્ત્રી પુરુષ બેઠેલો જોઈ તેની પાસે ગયો તેને નમન કરી પોતાનો ઉપરનોજ ખુલાસો નમનતાઈથી પૂછ્યો. સિદ્ધ પુરુષે થોડીવાર આખો બધ રાખી પછી જવાબ આપ્યો કે, વેશ્યાને ઘેર તમે ગયા હોત તો તમને બીજે દહાડે ખૂનના આરોપથી શ્રીની શિક્ષા થવાની હતી તેને બદલે હઠિયામાં જવાથી શ્રીનીજ પત્યુ છે વાણીએ. જો વેશ્યાને ઘેર ન ગયો હોત તો તેને એક સામટા વીસ હજાર રૂપીઆ રૂના વેપારમાં મળવાના હતા પણ હવે તો હલટા ત્રીસ હજાર ખોટ જશે એટલે બિચારાને ધણું નુકસાન થયું છે આ ખુલાસો સાલળી બ્રાહ્મણ સિદ્ધ પુરુષના પગમાં પડી નમી પડ્યો. તેના મનની સર્વ બ્રાન્તિ દૂર થઈ ગઈ.

ઉપલક્ષ દેખાવમાં આવતા સુખ કે દુઃખને દીર્ઘ દ્રષ્ટિવાળા સ્ત્રી માણસો સાચું ન માનતા તેના પરિણામનો લાભો વિચાર કરે છે.

વાર્તા ૧૮ મી. કૃત્ત્વનીનું હાડકું.

પૂર્વ જન્મોની ઘણી નબળી કરણીવાળો જીવાત્મા મનુષ્ય દેહ રૂપે જન્મ પામ્યો. જન્મ થતા તેના માતા પિતાને મહાકષ્ટ દેવા લાગ્યો તેની બાઈડી, છોકરા, છોકરીઓ, તેના ભાડું, સગા વહાલા એ કાંઈને તેના તરફનો લેશ માત્ર મંત્રાષ નહોતો. વાર તહેવારે કે ટાણા અવસરે કાંઈને એનું ચાલે તો સાફ ખાવા કે ઓઢવા પહેરવા

દેતો નહિ પાડોશી સાથે સહજ વાતમા વિરોધ કરીને ઝગડતો જગતમા કામને તે વિશ્વાસપાત્ર કે વહાલો ગણાતો નહોતો કાંઈએ તેનો નાનો સરખો પણ ખગાડ કર્યો હોય તો તેને મોટું રૂપ આપીને જાણી જોઈને તેને મોટું નુકસાન કર્યા વિના રહેતો નહિ

એ કૃતધ્વી જીવતો હતો ત્યાં સુધીજ બધાને પીડા રૂપ હતો એટલુજ નહિ, પણ મરી ગયા પછી પણ એના પરાક્રમે મશહુર હતા તે મરણ પામ્યો ત્યારે તેના શબને ઉપાડનાર ચાર જણને રસ્તામા બહુ પીડા ભોગવવી પડી એકને ઓચિતી શૂળ લાગી, બીજાને પેટમા દુખવા આવ્યું ત્રીજાને ચક્ર આવવાથી તે પડી ગયો, અને ચોથાને ઓઢારી આવવા માડી. તેથી રસ્તામા બધા ડાધુએને રોકાવું પડ્યું જ્યારે મુઠાને લઈ રમજાને પહોંચ્યા કે ઓચિતી બહુ પવન છૂટતા વરસાદ આવવા માડ્યો તમામ ડાધુઓ ટાઢથી ચરચર ધ્રુજવા લાગ્યા આ ઉપાધિ સાથે શબને બાળીને મહામુશીબતે સનાન કરી ઘેર આવતા, શરદીથી કેટલાક રસ્તામાથીજ માદા થયા

બાળતી વખત વરસાદ, પવન અને ટાઢની ઉપાધિમા કૃતધ્વીના શરીરનો અગુહાનો થોડો ભાગ બળી કપાઈ છુટો પડી ગયો એ અર્ધદગ્ધ હાડકું ફરી જતા એક કાગડો ચાચમા લઈ ઉડ્યા તેની પાછળ બાજ પડ્યો બાજની ઝડપથી કાગડાની ચાચમાનું હાડકું તળાવ કિનારે ઉભેલા પીપળાના વૃક્ષ પર પડ્યું

જે ગામમા આ કૃતધ્વી રહેતો હતો ત્યાં થોડા દહાડાથી એક સત મહાત્મા આવીને ધર્મશાળામા ઉતર્યા હતા તેમની પાસે દિવ સના વખતે ગામની કેટલીક ભાવિક સ્ત્રીઓ સારોપદેશ સાલળવા જતી હતી મહાત્મા એક કલાક તેમને શાસ્ત્રવણ કરાવતા હતા રાત્રે કેટલાક મરદો જતા હતા તેઓનો આગ્રહ જાણી તેમને પણ

એક કલાક ઉપદેશ આપતા હતા પાસે તુબકુ, ચીપીઓ, ભિક્ષાનુ પાત્ર, કફની, કાબળા ને લગોટી રાખતા હતા એક નાની ઝોળીમાં લભુતી રાખતા હતા અને ભિક્ષાનુ પાત્ર મૂકતા હતા.

એ મહાત્મા ગામના તળાવે પીપળાના ઝાડ પાસે હમેશા એકાત કિનારે નહાવા જતા હતા કેટલાક દીવસો સુધી પીપળે લીલો અને સુદર હતો ત્યાર પછી અકારણે તેના પાદડા કરમાઈને નીચે પડવા માડ્યા તે જોઈ મહાત્મા આશ્ચર્ય પામ્યા અને તેમણે કલ્પના કરી કે કોઈ ઘણી નીચ વસ્તુના સહવાસથી વૃક્ષની આ દશા થઈ હશે તપાસ કરતા માલમ પડ્યું કે તેના થડ પર કૃતધ્નીનું હાડકું પડેલું છે આ કૃતધ્ની વિષે મહાત્માએ બહુ સાલબ્યું હતું તેથી તેઓને આ કૃતધ્નીનું હાડકું છે, એવી કલ્પના કરતા વિલબ થયો નહિ મહાત્માએ એ હાડકું વાટીને તેની ઝીણી ભુકી બનાવી તેનું પડીકું બાધી પોતાના મૃગચર્મ નીચે મૂકી રાખ્યું કેટલાક દિવસ વીતી ગયા એક દિવસ મહાત્મા તળાવે નહાવા ગયા હતા અને જ્ઞાનોપદેશ સાલબવાની જિજ્ઞાસુબાધઓ-ધર્મશાળામાં તેમના આસન પાસે આવી બેઠી તેઓના મનમાં વિચાર થયો, કે મહાત્માના મૃગચર્મ નીચેથી અને આસપાસથી કચરો કાઢી નાખીએ સાવરણી લઈ કચરો કાઢી નાખીએ સાવરણી લઈ કચરો કાઢવા જતા મહાત્માના મૃગચર્મ નીચે કાગળનું પડીકું મળી આવ્યું બાધઓએ તે પડીકું ખોલી જોતા અદર ઘોળા ભુકી માલમ પડી બે વિધવા બાધઓએ તે ભુકી સુધી જોઈ પણ શી ચીજ છે તે માલમ પડ્યું નહિ આથી બે કુવારી બાધઓએ તે ભુકીમાંથી થોડી લઈ જીભ ઉપર મૂકતા બે સ્વાદ લાગવાથી થુકી દીધી કચરો વળાઈ રહ્યા પછી પડીકું જેમ હતું તેમ મૂકી દીધું

વાચનાર જોશે કે એ પડીકામા મહાદુરાત્મા કૃતધ્નીના હાડકાની બારીક ભૂકી હતી. તેના સત્સગથી મહાત્મા અને ચારે ભાવિક બાઇ-ઓની કેવી સ્થિતિ થશે, તે જુઓ.

કેટલાક દિવસો વીત્યા પછી પડીકામાની ભૂકી સુધનાર તથા ચાખનાર, ચારે બાઇઓ (બે વિધવા અને બે કુવારી) ગર્ભવતી જણાઈ તેવી વાત તેમના વાલી વારસોના જણવામા આવતા મહાત્મા ઉપર બદ્દેલ કર્યાનો શક પ્રસિદ્ધ થયો. મહાત્મા બેદ સાથે વિચારમા પડ્યા કેટલીકવારે તેમને યાદ આવ્યું કે આ બાઇઓએ માગ મૃગચર્મ નીચેના પડીકા અદરની ભૂકીનો સસર્ગ કરેલો હોવો જોઈએ પછી ચારે નિર્દોષ બાઇઓના વાલીઓ સાલળતા તે બાઇઓને એકાતમા પૂછ્યું, કે બહેનો, તમે માગ મૃગચર્મ નીચેનું કાગળનું પડીકું ઉઘાડી જોયું છે? ચારે જણીઓએ જવાબ દીધો કે 'હા, બાપજી બે જણીઓએ નાકે સુધી જોયું, અને બે જણીએ જીભપર મૂકી જોઈ ચુકી દીધું છે.'

આ સાલળી મહાત્માએ ખુલાસો કર્યો, કે તમારા ગામનો કૃતધ્ની પાચ માસ ઉપર મરી ગયો છે, ને પ્રેત થયો છે તેનું અર્ધદંધ હાડકું કોઇ કારણથી તળાવ કાઠે પીપળા પર પડતા તે પીપળો સુકાઈ ગયો. મને તે કારણ જડવાથી શોધીને હાડકું કબજે કર્યું, તથા બીજા કોઈને તુકસાન કરે માટે વાટી ભૂકા કરી મારા મૃગચર્મ નીચે રાખેલું હતું તો પણ એ દુરાત્માના હાડકાના સસર્ગથી મારા ઉપર આવી આક્રમ આવી તેમજ પવિત્ર બાઇઓ પર કલક થયું.

મહાત્માજી મામ છોડી જવા લાગ્યા, ત્યારે બાઇઓએ તથા તેમના વાલીઓએ આજીજી કરી એક માસ વધારે રોકાવાનું કહ્યું.

મહાત્માએ સાત દિવસ આહાર પાણી લીધા વગર યોગબળથી સમાધિ
ચઢાવી સમાધિ છૂટ્યા બાદ પ્રયોગ કરી ચારે બાઈએના પેટમાંથી
નાકદ્વારા નથા ઉલટીદ્વારા એ દુરાત્માના અશ્વના કંડડા કઢાવી તેમને
શાંતિ પમાડી

તુલસીદાસે કહ્યું છે કે,

પશુ ધડતા નર વડ્યો, વિસર્યો શીંગ ને પૂછ,
તુલસી એસે મનુષ્યકી, ધીક દાઢી ધીક મૂછ

येषां न विद्या न तपो न दानं । ज्ञानं न शीलं न गुणो न धर्मः ॥
ते मृत्यु लोके भुविभार भूता मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥ १ ॥

વાર્તા ૧૬ મી-ટીડો જોશી.

એક ગામમાં ભાનુગામ નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો, તે જ્યો-
તિષવિદ્યા, -શ્વરોદય, અને સામુદ્રિકજ્ઞાનમાં સારી પ્રખ્યાતિ પામેલો
હતો. પચાસ વર્ષની પુખ્ત ઉંમરે તેને એક પુત્ર સાપડ્યો. તેનું નામ
લાડમાં ટીડો પાડ્યું હતું. પાછલી વયમાં જન્મેલો એકનો એક દિકરો.
એટલે લાડમાં ને લાડમાં દસ વર્ષનો થયો, તે પછી ભણવા બેસા-
ડ્યો. પાંચ ૨ વર્ષ સુધી થોડું બાળુ ભણ્યો, એવામાં તેના પિતા
મરણ પામવાથી પંજમાનોને સમજાવવાની, અને ધરકામની ચિંતા
માથે આવી પડી હતી. ભણવાનું બંધ કર્યું, પણ બાપની શાખને લીધે
પોતે પણ જોશી ગણાવા લાગ્યા. ૫૬ વર્ષની ઉંમરેજ તેમના લગ્ન
તેર વર્ષની કન્યા સાથે પાસેના ગામમાં થયા હતા. ટીડો જોશી થોડું
ભણેલા છતાં વાચાળ હતા. હિંમતમાં તથા અવલોકન કરનાર
એકા હતા.

વીસ વર્ષની ઉંમરે એક વખત ટીડા જોશી પોતાને સાસરે ગયા તેમનો સસરો પણ જોશીપણુ, યજમાનવૃત્તિ અને કથા વાર્તા વાચવાનું કામ કરતો હતો ટીડા બપોરના બાર વાગતા સાસરે પહોંચ્યા સારો સત્કાર થયો સસરો ઘેર નહોતા તેથી પાથરી આપેલા ખાટલા પર જોશીજી બિરાળ્યા, અને સાસુ નહાઈને રસોઈ કરવા પેઠા ટીડા જોશીએ રોટલાના તવા ઉપર ન ખાતા થતા અવાજ કંપરથી બહાર બેઠા બેઠા પણ કેટલા રોટલા થયા છે તે યાદ રાખ્યા પછી તેમનો મસરો બહારથી આવતા બંનેએ લેટીને પરસ્પર સુખ સમાચાર પૂછ્યા ત્યારપછી પાડોશના કેટલાક માણસો તથા યજમાન લોકો પણ ઘણે દિવસે જમાઈને આવેલા જાણી એકઠા થયા

ટીડાએ પોતાના સસરાને ગમતમા પૂછ્યું, કે ‘ ઘરમા કેટલા રોટલા થયા હશે તે તમારા જ્યોતિષજ્ઞાનથી કહો જોઈએ ’ તેમના મસરાએ તેનો ખુલાસો કરવાનું ટીડા જોશીનેજ કહ્યું આથી ટીડાએ કહ્યું, કે આઠ રોટલા ઉતર્યા છે, નવમો તવા ઉપર મીજે છે, ને દસમો ઘડાય છે તપાસ કરી જુઓ તેના મસરાએ તપાસ કરાવી તો બરાબર એજ પ્રમાણે માલમ પડ્યું એકઠા મળેલા યજમાનને જમાઈ જ્યોતિષમા કુશળ માલમ પડ્યા પછી તેમના એકાદે ટીડા જોશીને પ્રશ્ન કર્યો કે ‘ મહારાજ, મારે ત્રણ વર્ષનું આખલું પાચ દિવસથી ખોયું છે, તે જડતુ નથી તો તે ક્યા હશે, અને ક્યારે મળશે તે મહેરબાની કરીને કહો ’

ટીડા જોશી—આખલું કેવું હતું ?

યજમાન—ભુરા રગનું, મુઠી જેટલા શીંગડા અને ડાબે પડખે એક કાસનો આડો કામ દીધેલું નાથ મોરડા સાથે હતું

ટીડા જોશીમા અવયોજન શક્તિ વધારે હતી અને આખલાને

ગામની પૂર્વ તરફની ભાગેળે ઉભેલુ જોયુ હતુ તેથી તેઓ જ્યોતિષ જોયાનો ડોળ કરી બોલ્યા કે “ પૂર્વ તરફની ભાગેળે કેાતરો છે, તેમા અત્યારના વખતે તપાસ કરી જુઓ તો મળશે ”

પ્રશ્ન પૂછનાર યજમાને જોરીના કહેવા પ્રમાણે તપાસ કરી તો આખલુ ખરાબર મળી આવ્યુ યજમાન બહુ રાજી થયો તેથી ટીડા જોશીને પગે શ્રીફળ રૂપીઓ મૂકી પ્રણામ કર્યા ટીડા જોશીની ખ્યાતિ આખા ગામમા ચાલી કેટલાક દિવસો ગયા પછી ગામના દરબારમા પણ ટીડા જોશીના વખાણ થવા માડ્યા દરબારમા રાણીનો સોનાનો હાર અકસ્માત ગુમ થયો હતો, તેથી ટીડા જોશીને બોલાવ્યા રાજાએ જોશીને પગે શ્રીફળ અને રૂપીઓ મૂકીને રાણીના હાર વિષે પ્રશ્ન પૂછ્યો

ટીડા જોશી—હાર ક્યારે ખોવાયો છે, અને કેટલી કિંમતનો છે

રાજા—એક મહીના ઉપર પાંચ દિવસ થયા છે અને એ હાર ત્રણ હજાર રૂપીઆની કિંમતનો છે

ટીડા—ખોયાને મુક્ત વધારે થઈ છે અને રાજાનો હાર હોવાથી વેનાર તેનો પત્તો લાગવા દે નહિ તો પણ હુ વિચાર કરી ગણિત ગણી તમને સાત દિવસે જવાબ દઈશ

રાજા—ભલે મહારાજ, તમે દરરોજ આપણા દરબારમા જ ગ્સોઈ બનાવી જમો તમારે ગ્સોઈ કરવી તથા સુવા બેસવા તથા ગણિત ગણવા તમે કહો ત્યા જગા રાખીએ

ટીડા જોશી—સવારે તે બાબત નક્કી કરીશુ

એમ કહી ટીડા જોશી પોતાના સસરાને ઘેર પાછા આવ્યા બે દહાડા રાતદિવસ ગામમા ફરી નગરચર્ચા સાંભળી લીધી. પછી

ચોથે દહાડે દરબારમા જઈ રાજાને કહ્યું કે અમુક ઓરડામા મ્હારો ઉતારો રાખવો. રાજાએ તે પ્રમાણે સગવડ કરી આપી.

ટીડા જોશી રાતે ઘીનો અખંડ દીવો બાળવા લાગ્યા. તરેહ તરેહના ધૂપ ડરવા લાગ્યા અને મંત્ર પ્રયોગ કરતા હોય તેમ દોગ આદર્યો.

રાત્રે સૂતા પણ ઉંઘ આવે નહિ મનમા શીકર થતી કે હવે આખર શી રીતે રહેશે છેવટ કોઈ જુહુ ગપ્પ ભરાવીને નાસી જવું, અથવા તો લાકુ ખાયા કરી છેવટે જે સૂઝે તે જવાબ દેવો એમ વિચાર કરતા હતા. કોઈ વખત ઉંઘ ન આવતા નિસાસા સાથે એમ બોલતા હતા કે ‘ નિદરડી આવ ’ અ- નિદરડી, એકવાર આવ ’ આ રીતે ઉંઘ લાવવા વલોપાત ડરતા હતા. જોડેની ઓરડીમા રાજાની રાણીની માનીતી દાસી સૂતી હતી. ટીડા જોશીને જોઈએ તે લારી આપવા એને હુકમ થયો હતો અને હાર ખોવાયા પછી રાજાએ તેને ત્યાજ રહેવા હુકમ કર્યો હતો.

ટીડા જોશી ઉપર પ્રમાણે નિદરડીને એકવાર આવવા માટે અરજ કરતા હતા તે દાસીના સામજવામા આવતું હતું તે દાસી-નું નામ નિદરડી હતું અને તેણીએજ રાણીનો હાર ચોરેલો હતો. તેણે ધાર્યું કે ટીડા જોશી મહા જોરાવર છે, અને હાર ચોરનારને જરૂર ખોળી કાઢશે, એની ખાત્રીથી રાજાએ તેને મહેલમા રાખ્યો છે. તે મહાન જોશીએ જોતિષ બળે મારૂ નામ શોધી કાઢ્યું છે, પણ હવે મને બોલાવીને હાર લેવા ઇચ્છે છે ‘ ચોગ્ના પગ કાઢ્યા હોય ’ એ ન્યાયે નિદરડીને પણ પળે ફિકર થતી હતી કે રખેને આ જોશી મારી ઓરડી કનેજ રહેવાનું પસંદ કરે છે, માટે મારૂ નામ રાજા પામે પ્રકટ કરી શકે એવી શક્તિવાળો હોય. આવા વિચાર કરતી

હતી આ દીડા જોશીનું ઉપર મુજબનું પોતાનું નામ લેવાનું વાક્ય સાંભળ્યું, તે હાજી મગહી ગયા દીડા જોશી મને પકડી શક્યા છે, તે અચવાનો ઉપાય તેની કૃપામાં છે, એમ ધારી હાર લઈને નિ દરડી દીડા જોશી પાસે આવી. છતાં તે પાછી હતી તેણીએ થથરાટ લયે ચહેરે પૂછ્યું, મહારાજ આપ આ માટે માફ નામ પોકાર પોકાર કરો છો હું તો સદા આપની સેવામાં હાજર છું માફ માથું તમારે જાળે છે દીડા જોશી તેના ચહેરા અને જોલીમાના કપ પરથી નમજી ગયા કે આ પોતેજ હાર ચોરનારી છે તેથી તેને કહ્યું, કે હાર લાવી આપ, નહિ તો સવારમાં રાજના હુકમે જુરે હાલે મરવું પડશે હાલ જો તું હાર આપી દઈશ તો તે મારી સેવા ઉઠાવી છે, તે બદલામાં હું તારો વાકો વાળ નહિ થયા હઉં દીડાના એવા વચન માંભળી નિ દરડીએ હાર આપી દીધો દીડાએ તેની આજીજી ધ્યાનમાં લઈ તેનું નામ પ્રસિદ્ધ નહિ કરવા વચન આપ્યું ઉપકાર માનતી નિ દરડી ચાલી ગઈ સવારમાં દીડા જોશી વહેલા ઉઠ્યા પોતાનું નિત્યકર્મ કરી લઈ આઠ વાગે રાજ પાસે તેની કચેરીમાં ગયા અને પોતાના ગજવામાંથી હાર કાઢી રાજની સન્મુખ મૂક્યો રાજ બહુ અચ્છો પામ્યા જોશીને મહા મૃત્યુવાન પોશાગ તથા પચીસ મહોરો ગેઝડી શિરપાવમાં આપી હાર ક્યાથી આવ્યો તેના પ્રશ્નમાં ઉત્તર આપ્યો કે ‘ દેવીના અનુષ્ઠાનથી આપો આપ મને મળી ગયો ક્યાથી મળ્યો તેનો જવાબ આપવા દેવીની મનાઈ છે ’ એ સાંભળી રાજ ખુશ થયો દાસી નિર્દોષ ગણાઈ પછી નજર કેદથી છૂટી દીડા જોશી પોતાના સસરાને ઘેર આવ્યા વળી નવા ફદામાં ફસાઈ આખર ન ગુમાવાય એમ ધારી ઝટપટ રસોઈ કરાવી લઈ પોતાની સ્ત્રીને સાથે તેડી ન જતા પાછળથી મોકલવાનું કહી મોટાકામનું સખખ બનાવી

રવાના થયા તેવોજ રાજાનો માણસ બોલાવવા આવ્યો જોશી ગામની ભાગોળે પહોચ્યા હતા, ત્યાં રાજાનો માણસ જઈ પહોચ્યો અત્યાગ્રહથી રાજા બોલાવે છે એમ કહ્યું બહુ બાના બતાવ્યા, પણ છેવટે તેમના સસરાના આગ્રહથી રાજા પામે ગયા.

રાજાએ મળ્યા વગર ચાલ્યા જવા બદલ પ્રેમાળ નમ્ર દંપતી દીધો અને પોતે મુઠીમા તીડ પકડી રાખ્યું હતું, તે બધું મુઠી બતાવીને પૂછ્યું કહો જોશીજી, મારી મુઠીમા શું છે ? એ જવાબ દીધા પછી તમને ઘેર જવાની રજા છે.

ટીડાને કરો ઉત્તર ન મૂઝવાથી પોતાનું પોગળ પોતાને હાથેજ બધું કુહી દીધું કે—

ટપટપ કરતા ગણી પોળી, વાટે આવતા દેખ્યો ડોળી,*
નિ દગડીએ આપ્યો હાન, મૂડ રાજા ટીડાનો ખ્યાલ

જોશીજીએ મુઠીમા ટીડ છે તે છોડી દેવાનું કહ્યું છે, એમ સમજી ગળાએ મુઠી બોલી તો તીડ ઉડી ગયું ફરીથી ટીડા જોશીને પાવડી તથા કિમતી શાલ તથા વાહન માટે ગાડી બક્ષીસ આપી ફરીને વાગવા આવવાનું કહી વિદાય કર્યા જોશીજી ગામમા દેવ સમાન ગણુવા લાગ્યા પછી ગત પડી જવાથી સાસરે નહીં સવારમા વહેલા પોતાની સ્ત્રીને સાથે લઈ પોતાને ગામ ગયા.

એક કવિએ કહ્યું છે કે—

દ્વિસ જળ પાધરા હોય દુનિયા વિષે દુઃખ હડી દૂર તજ સે'જ જાવે,
ગિદ્ધિ ને સિદ્ધિ સહુએ તૂટે ને વળી ઘેર બેસ વહી ગમ આવે,

થાય તરણા તણો મેર એક પલ્લકમા નપ છત્ર મસ્તકે ધરાવે,
કણખી ક ગાલ પણ દિવસના યોગથી પાઢશા'પાસ પાડું વળાવે.

વાર્તા ૨૦ મી—અજ્ઞાન નિશાથી ઘોર.

૧.

કોઈ મૂર્ખ દરજી ઓરડામા બેમી લુગડા શીવતો હતો તેવામા તેની મોય ખોવાય ધરમા તપામતા મળી નહિ તેથી ઓસરીમા ગોધવા લાગ્યો કોઈએ તેને પૂછ્યું, સોય ક્યા ખોવાય છે ? દરજી— ઓગડામા કપડા સીવતા હાથમાથી પડી ગયું છે પેલા માણસે કહ્યું, ત્યારે ઓસરીમા કેમ શોધો છો ?

દરજી—ઓરડામા અધાડ છે (એનું નામ પહેલો મૂર્ખ)

૨

એક માણસ વગડામા ઘોડો ચરાવવા તથા ઘાસતો ભારો લેવા ગયો પાસતો ભારો ઘોડાની ગરદન પર મૂકી પોતે ઘોડે ચઢ્યો અને ભારો માથા ઉપર ચડાવી ઘોડા પર ચ્વાર થઈ આવતો હતો તેવામા તેને કોઈએ પૂછ્યું, ભારો માથે કેમ ઉપાડ્યો છે ? તેણે જવાબ દીધો, કે ' માથે ન ઉપાડુ તો ઘોડો ભારે મરે ' (ખીજો આ મૂર્ખ)

૩

માવજી નામનો એક માણસ પરગામ જતો હતો રસ્તામા નદી આવી તેમાથી પાણી પીવા પોતાનો લોટો જે બાજુ તરફ પાણી વહેતું હતું તેણી ગમ લોટાનું મો રાખી ભગ્વા માડ્યો પણ લોટામા પાણી આવ્યું નહિ પાછળથી એક માણસે પૂછ્યું માવજી ! હજી કેમ પાણી લાવતા નથી ?

માવજી—લોટામા કોણુ જાણે શાથી પાણીજ ભરાતુ નથી
પેલા માણસે માવજી પાસે જઈને જોયુ તો જે તરફથી પાણુ
આવતુ હતુ તે તરફ લોટાનુ તળાઉ રાખેલુ હતુ તે જોધ તેણે કહ્યુ
મૂર્ખ ! એટલુ પણ સમજતો નથી કે જે બાજુથી પાણી આવે છે,
તે ગમ લોટાનુ મો રાખવુ જોઈએ । એમ કહી લોટા લઈ જને
જણે પાણી પીધુ

૪

કેટલાક માણસો એવા મૂર્ખ હોય છે કે ઘણી સહેલી બાબત
તેમના અજ્ઞાનથી મહા કંટાળ થઈ પડે છે અજ્ઞાનરૂપી તેમના મનનુ
અંધારૂ દિવસે પણ અધારી રાતના કરતા વિકટ જણાય છે

સાગ શુદ્ધિમાન પુરુષો પહાડ જેવી અડચણોને પોતાના શુદ્ધિ-
બળથી તણખલા નમાન ગણી સહેજ ખસેડી શકે છે

વાર્તા ૨૧ મી-જ્ઞાનનું અંજન.

કોઈ એક ગામમા એક બ્રાહ્મણે આવી ઉતારો કર્યો, પોતે
વિદ્વાન હોયો, અને ભાગવતપુરાણની કથા વાચવાનો વિચાર કરી ચોરે
બેઠેલા ડણખી ગજપુત, કુભાર વિગેરેની સલાહ પુછી સૌએ વાચવાની
અનુમતિ આપી એ લોકોએ ગામ કે પરગામ કોઈ વખત કથા સા-
ભળી નહતી અને સભળાવનારને તેની મહેનતનો બદલો આપવાનુ
સમજતા ન હતા સત્તમગ ને કેળવણીથી છેડ અજ્ઞાનના સદાના
વિમુખ હતા

બ્રાહ્મણે કથા વાચવી શરૂ કરી એક માસ થવા આવ્યો, પણ
કોઈએ તેને જમવાનુ કહ્યુ નહિ, તેમ પ્રમાદી કે પૈસો કથા ઉપર

કોઇએ મૂક્યો નહિ ખાત્રણે શ્રોતાજનોને કહ્યું, લાઇઓ, હવે કથા પુરી થવા આવી છે, મેં ગાઇનું ખાઇને આખો માસ તમને પ્રભુનું નામ સંભળાવ્યું છે તેના બદલામાં તમારે ઇચ્છા હોય તે કથા ઉપર મૂકો એટલે હું આશીશ દઈ હવે ઘેર જાઉં

પેલા મૂઠ લોકો ખેલ્યા, કે અમને અમથા એક મહીનો ખોટી કર્યા અને કામકાજ કરવા દીધું નથી તેના નુકસાનમાં અમારે તમને પૂછવાનું છે તમે અમારી પાસે શાનું માગો છો ?

ખાત્રણે વિચાર્યું કે આ જડ લોકો કંઈ સમજતા નથી વળી ગામના મોદીના સીધાના ઉલટા રૂપીઆ દેવા થયા હતા તેથી ગલ-રાઇને ગામ બહાર તળાવને કાઠે લાકડા એકઠા કરી બળી મરવા તૈયાર થયો તમાસો જોવા શઠ લોકો આજીવનું લરાયા હતા ગામના ઠાકોરની એક અણુમાનીતી રાણીએ મેડીની બારીમાંથી આ તમાસો જોયો, ને દાસીને તેનું કારણ પૂછ્યું દાસીએ કહ્યું, કે એક માસ કથા વાચવા છતાં કંઈ કંઈ ન થયું, ને ઉલટો માથે આરોપ આવવાથી તે ખાત્રણ બળી મરે છે આ સાલળી રાણીએ દાસી સાથે તેને કહેવડાવ્યું, કે તારે જોઇએ તે માગ, પણ બળી મરતો નહિ ખાત્રણે જવાબ કહાવ્યો કે ‘મારે બળી મરવામાં બાઇને કશો દોષ નથી તે કથા સાલળ્યા વગર તેઓ આપે તે મારાથી લેવાય પણ નહિ ’

દાસીએ જણ્યું કે ખાત્રણ કોઇ રીતે જડ છોડે એમ નથી તેથી તે ઉતાવળી પોતાની બાઇ પાસે આવી, અને બધી હકીકત કહી દયાળુ રાણીને ગામ લોકો તથા ખાત્રણની અવળી સમજ માટે ખેદ થયો લાગલો રથ જોડાવીને જ્યાં ખાત્રણે ચિના બડકી હતી ત્યાં રાણીશ્રી પધાર્યા રથ ઉભો ગળી બીજા માણસોને દૂર કાઢ્યા.

બ્રાહ્મણને પાસે બેસાવી પોતાની અંજનની ડબ્બી કાઢી તેમાં બે આગળાઓ બેળા તેને બને આખોમા આજી દીધી પછી કહ્યું, હવે તુ તારી આસપાસ એકલા થએલા માણસોને જો બ્રાહ્મણ જોવા લાગ્યો તો મહા અચગ્ગ પામી દિગ્મુઠ બની ગયો રાણીએ પૂછ્યું જો, શું દેખાય છે ? બ્રાહ્મણ કહે, કેાઇ માણસ દેખાતુ નથી પણ જુદી જુદી જાતના જ ગણી જાનવરો ને પશુઓ દેખાય છે

રાણી—કેાઇ માણસ નજરે પડે છે ?

બ્રાહ્મણ—તમે એકજ માણસ જણાવ્યો છો

રાણી—પશુ ને જનાવર પર ગુસ્સો કરી તેમની મુખાંધ માટે બળી મરવું બ્યાજબી છે ?

બ્રાહ્મણ—ના મહારાણીજી, મ્હારી બૂલ છે

પછી બ્રાહ્મણને પોતાને લા લઘ જઈ ઉતારો આપ્યો અને સપ્તાહ પારાયણ કરાવી સાત દિવસ જમાડી દક્ષિણા આપી વિદાય કર્યો સારાશ કે દુનીઆના બધા દેખીતા માણસોની કરણી એક સરખી હોતી નથી કેાઈ દેવ, કેાઇ માનવ, અને કેાઇ ખીજા યજ્ઞવાદી જીવોમાથી માણસમા અવતરેલ હોય છે

વાર્તા ૨૨ મી-બ્રમ.

એક વાણીઓ એક દહાડો સવારમા પરોઢના વખતે પોતાના બાર વરસના દીકરાને સાથે લઈ ગામડામા પોટલી ફેરવવા નીકળ્યો પોતાની સાથે જુદો જુદો મસાલો, તમાકુ, ગોળ વગેરે સામાન હતો, તે સિવાય ઉવરાણીમા આવવાનું ઘી લગ્વા ચામડાની કુલ્લી (કુખી) હતી તથા પાસે તેર પૈસા રોકડા હતા રાત પાછલી પહેરેક હતી.

અધારીઈ હોવાથી છેટેની વસ્તુ માલમ પડતી નહિ. એવામ રસ્તાની એક બાજુએ દૂર લાકડાનુ એક હુકું ઉભુ રહેલું હતું, તેને જોઈ દીકરો બોલ્યો, કે ‘ બાપા, કેઈ આદમી ઉભેલો જણાય છે વાણી-આએ તાકીને જોઈ લીધું તેને પણ આદમી જેવું જ જણાવવા માડ્યું. બ્રમમા બ્રમ વધ્યો જતે પોત્યા છતા હિમત રાખ્યા વિના છટકો નહતો. કેટલીકવાર મુઠી તપાસીને જોતા તે નજીક કે દૂર ખસતું જણાયું નહિ એને એકજ જગાએ સ્થિર ઉભેલું જોઈ વાણીઓ સમજ્યો કે માણસ ન હોતા ભૂત પિશાચ હશે પછી તે વાણીઓ હનુમાન તથા દેવીઓની આશુ દમ તેને ખસી જવાનું કહે તો પણ તે ખમે નહિ છેવટે વાણીઆને વિચાર આવ્યો કે સવર શવા આવ્યું છે માટે ભુતપિશાચ પણ હોઈ શકે નહિ માટે કેઈ ઝાડનું હુકું છે, એમ ધારી પોતે છોકરા સાબળતા મોટેથી બોલે છે કે “ જો હમશ હુઠો હુઠાણી, તો બંદો લાખો પ્રલાણી, પણ જે હમશ કાળા નાળા, તો તેર ટકાને કુડી તારી ” એમ કહી ચાલ્ય માડ્યું, તો ઝાડનું, મૂકું હુકું માલમ પડ્યું.

વાર્તા ૨૩ મી-પુત્રને શિક્ષા.

અડનાગીસ વરસની ઉંમરે પુત્ર જન્મ થવાથી ડોમો બહુ આનંદથી તેને લાડ લડાવતો હતો. છોકરાને આખો દિવસ નેડીને ગમાડ્યા કરે ઘડી વીલો મૂકે નહિ તે જે માગે તે તરત આણી આપે ડોમો છોકરાને લાઇ ચોકમા વૃક્ષ તળે શાન્તિમા બેઠે ત્યારે છોકરો કાલી કાલી બોલીમા તેને અનેક પ્રશ્નો કરે. બાપ તના શાન્તિથી ઘટના જવાબ આપે છોકરો એક હાડીઓ (કાગડો) આવીને બેઠેલો જુએ કે તરત બાપને પ્રશ્ન પરપરા ક્યાં કરે, કે

‘બાપા, આ હાડીઓ’ બાપ કહે, ‘હા બેટા, એ હાડીઓ’ વળી છોકરો પૂછે કે ‘બાપા, આ હાડીઓ’ બાપ તેનો તેજ જવાબ આપે એમ એકનો એક જવાબ સેકડો વાર આપતા પણ બાપના મનમાં ગુસ્સો આવતો નહિ વળી ચકલી જુએ તો છોકરો પ્રશ્ન કર્યા કરે, કે ‘બાપા, આ ચકલી’ ને બાપ કહે કે ‘હા બેટા એ ચકલી’ ડાસો આ રીતે સેકડો વારના પ્રશ્નોથી પણ કાયર થતો નહિ છતાં તે સમજી હતો, તેણે આ બાબત એક ચોપડામાં લખી રાખી

છોકરો સત્તર વર્ષનો થયો તે પછી તેને પરણાવ્યો અશક્તિને લીધે ડાસો પછી ઘણું એણે ફરી શકતો છેવટે અશક્તિ વધતા તે પથારીપરજ બેસી રહેવા લાગ્યો.

એક વખત તેનો એ વીસ વર્ષનો છોકરો બેઠો બેઠો તેના બે ચાર તાળી મિત્રો સાથે વાતોના ગપાટા મારતો હતો, ત્યારે ડાસાને તરસ લાગવાથી તેણે છોકરાને કહ્યું, ‘બેટા પાણી પાળે’ ‘બાપા, આ લાવુ છું’ થોડીવારમાજ વાતોના રસમાં છોકરો એ બાબત ભૂલી ગયો બાપે ફરીને એનીજ શાન્તિથી કહ્યું, ‘બેટા પાણી લાવજે’ છોકરો કહે ‘આ હમણા લાવુ છું’ થોડી વાર ત્રીજીવાર પણ ડાસાએ એ પ્રમાણેજ પાણીની માગણી કરી સુપુત્રનો મિજબાજ બયો, અને આધુનિક દેશન પ્રમાણે આ મિત્રો સમક્ષ ડાસાએ મારી એટીકેટ જાળી નહિ, એમ વિચારી તિરસ્કારથી બોલ્યો ‘હવે વારવાર ખૂંસો શાની માર્યા કરો છો? થોડીવારમાયે જીવ નીરળા જશે, તો કંઈ દેશ થોડોજ રડાઈ જવાનો છે’ કંઈ માણસ બેઠું હોય તેનો વિચાર નહિ કરતા કયાગની વાતના પાણી પાણી ભસી રા છે ?’

ડાસો ચૂપ થઈ ગયો મિત્રોએ કચવાતે દિલે હાથી રળ

લીધી બાપે અમુક ચોપડો લાવવાનું કહ્યું ‘ તેમા મારે તને આપ-
વાની એક છેલ્લી વસ્તુ બાકી રહી ગય છે, તે આપીને જીવ નીકળી
ગય તો ઠીક ’ એમ જણાવ્યું અમુક પાનું કાઢી દીકરાને વાચવા
કહ્યું સ્તબ્ધ થતા જતા દીકરાએ પુઝ વાચ્યું, પછી બાપે કહ્યું

‘ ભાઈ તારા એટલા એટલા મેકડો નિર્ધારક પ્રશ્નોથી મને
કોઈ દિવસ ગુસ્સો આવ્યો ન હતો ને તને મારા ત્રણ વખતના
ખરા કારણથી બોલવાથી તપી જવાની તસ્દી પડી તે વખતે જેવો
તું બાળકને અશક્ત હતો તેવોજ હવે હું બાળક જેવો ને અશક્ત
છું માટે યાદ રાખો કે કપડા પહેરતા તો હવે શીખ્યા છો, પણ
આ ડોસાના કપડા હમેશા બગાડતા તે તમેજ ’

છોકરાએ શરમાઈને નીચું જોયું પોતાની ભૂલ તેણે સ્પષ્ટ
જોઈ ધણો પસ્તાયો.

સાર—મોટી ઉંમરના છોકરાઓએ નીચેના સૂત્રો ખાસ યાદ
રાખવા. કે ધરડા માબાપનો સ્વભાવ દરેક રીતે નાના બાળકને
મળતો થાય છે તેમને સવારમા સૌથી પ્રથમ ભૂખ લાગે છે ભલે
તેઓ તમને જણાવે નહિ પરંતુ તેઓનો સ્વભાવ સાડ સાર જમ-
વામા પણ નાના બાળક જેવો હોય છે તે સુપુત્રોએ સર્વદા લક્ષ્યમા
રાખી વર્તવું વળી કમજોરને લીધે તેઓ ચીડાય તો પણ ગુસ્સે
નજ થવું તેમા માણસાઈ છે

વાર્તા ૨૪ મી—કામરૂદેશની સ્ત્રીઓ.

સવત ૧૮૬૯ ની સાલમા આપણા દેશમા લયકું દુકાળ
પડવાથી ઘણા લોકો ભૂખે મરતા પોતાના ગુજરાન માટે પરદેશ

જવા નીચા મારવાડ દેશના કેટલાક રજપૂતો પોતાના કુટુંબ સાથે કામરૂદેશ (અહમદેશ કે ગઢવાલ) કે જ્યાના માણુમે જાદુ-મત્ર બહુ જાણે છે, તે મુલકમા જઈને પોતાના ગુજરાનનું સાધન હાથ કરી પોતાનો નિર્વાહ કરવા લાગ્યા.

અમાણ્યા મુલકમા પણ જેઓ આપણી ભાષા થોડી ધણી સમજી શકે તેવા (બગાળા લોકો) એને આશરે રહી મજૂરી કરવાનું તેમને પસંદ કયું હતું.

પસંદ વર્ષો થોડા પૈસા એકઠા થવાથી અને પોતાના દેશમા સારી આબાદાનીની વાત સાંભળવાથી કેટલાક લોકો પાછા પોતાને વતન આવતા રહ્યા કેટલાકના વાલી મરણ પામવાથી તેમના છોક-ગઓએ પોતાની ઉંમર એજ કામરૂદેશમા પુરી કરવાનું ધાર્યું એમાના ત્રણ જવાન છોકરાઓ એકજ નાતના હતા અને પરમુલકમા એક બીજાને ભાઈ સમાનજ ગણતા હતા.

થોડા વર્ષો લગી એ જવાનોએ બગાળા લોકોને આશરે ધધેા કે મજૂરી ચલાવી પણ કામરૂદેશની ભાષાથી તેઓ જાણીતા થવાથી અને વધારે કમાણીની લાલચથી તેઓ દેશમા જુદા પડી ખતથી ઉઘમ કરવા લાગ્યા.

એ ત્રણે જણ ઉંચા, દેખાવડા, બળવાન અને બહાદુર જણા-યાથી કામરૂદેશની કન્યાઓ તેમને વરવા ચહાતી હતી અને તે પુરુષા પણ જૈરીઓ માટે ચાહના રાખતા હતા પણ કામરૂદેશમા બાપનો વારમો દીકરીને મળે છે, દુકાનનું કામકાજ કન્યાઓ તથા દીકરીઓ ચલાવે છે અને કન્યાઓની મરજી હોય તે પ્રમાણે બે ચાર કે વધુ પુરુષો સાથે પરણી તેમને પોતાને ઘેર લાવી તેમની માસે મજૂરી કરાવે છે એ રીતભાત આપણા દેશી રજપૂત જવા-

નેને પસદ ન પડવાથી તેમણે એવી કન્યાએને પરણવાનું માડી વાળ્યું

પણ કેટલીક નિરાધાર સ્ત્રીઓએ આપણા દેશી ગરાસીઆ માથે પરણી તેમની સાથે રહેવાનું કબૂલ ગણ્યું આથી તેવી સ્ત્રીઓ માથે ગૃહસ્થાશ્રમ બાધી તેઓ રહેવા માડ્યા ને પોતાની જ્યા કમાણી હતી તે તે જગ્યાએ પોતપોતાની સ્ત્રીઓને લઈ છુટા પડી ગયા પણ તે સ્ત્રીઓ મહા જાદુગારી છે એ વાતથી તેઓ ત્રણે જણ કેવળ અજાણ્યા હતા ત્રણેના નિવાસગામો એક બીજાથી પંદર ગાઉને છેટે હતા

એ ત્રણે જણને પરણ્યાને વીસ વર્ષ વીતી ગયા તેમા સૌથી નાનાને કંઈ સતાન ન હોવાથી તેણે બીજી કરી હતી તે બીજી સ્ત્રીને એક છોકરો થયો હતો એક દહાડો તેની બંને સ્ત્રીઓ પાણી ભરવા ગઈ, તે વખતે નવીએ રજપૂતને કહ્યું, કે છોકરો પારણામા સૂતો છે, તેને રડવા દેશો નહિ, અને જુનીએ કહ્યું ચુલા પર દૂધ ઉકાળવા મૂક્યું છે તે ઉભરાય નહિ, તેની સરત રાખજો બંને ગયા પછી થોડી વાર થઈ એટલે રજપૂત દૂધ સલાળવા ગયો, તેવોજ છોકરો રડવા લાગ્યો તે સાથેજ બંને સ્ત્રીઓ પાણી ભરીને આવી નવીએ પોતાના છોકરાને રડતો જાણી રજપૂતને લડવું શરૂ કર્યું રજપૂતે કહ્યું, કે હમણાજ રડવા માડ્યો છે રડવા અગાઉ હું દૂધ સલાળવા આવ્યો છું

નવીબૈરી—દૂધ ઉભરાશે તો રીકર નહિ પણ છોકરાને રડવા કેમ દેવાય ?

માટીબૈરી—છોકરો તો બીજો જણજે, પણ દૂધ ઉભરાયુ હાથ આવે નહિ

એમ બોલતી બોલતી બેડા નીચે મૂકી બંને જણી લડવા

લાગી મોટી બાઇડીએ હાથમાનુ ગરણુ નાનીની છાતીમા ફેડે માર્યું, તેનો સાપ થઇ નવીને ડરાવવા લાગ્યો, તેવુજ નાનીએ હાથ-માની ઇટોણી સાપ તરફ ફેડી તેનો નોળાઓ બન્યો પછી સાપને નોળાઓ ખૂબ લડવા લાગ્યા આ તમાસો થોડીવાર ભેધ રજપૂત અથબો પામી ધરથી ચાલી નીકળ્યો અને પોતાનો મોટો ભાઇ પદર ગાઉ છેડે રહેતો હતો ત્યાં જ્યાં નીકળ્યો અપેર પછી ત્યાં પહોંચ્યો, તે વર પૂછતો ભાઇને ઘેર ગયો, ત્યાં તે ઘેર નહોતો તેથી ભાભીને પૂછતા તેણીએ કહ્યું, કે 'આપણે એક બળદ ચોર લઇ ગયા છે, તેને શોધવા ગયા છે

રજપૂત—મને ખાવા આપો તો હું પણ મદદે જાઉં

ભાભી—તમે પદર ગાઉના થાકેલા આવ્યા છો મોટે ખાવાનું ખાઇ લ્યો રસોઇ તૈયાર છે જમીને થોડીવાર સૂઈ રહી થાક ઉતારો.

એ પ્રમાણે તેણે ખાવા ખાધું ખાટલે સૂતો ઉઘી ગયો તેવો જ જાદુગારી ભાભીએ દોરો મંત્રી પગે બાધ્યો રજપૂત ઉંઘમાથી જાગ્યો તેવોજ બળદ થઈ ગયો તેને બીજા બળદની જોડે તે બાઇડીએ બાંધી દીધો.

બીજો દહાડે ધરનો ધણી શોધમા નિરાશ થઈ ઘેર આવ્યો તેને બાઇડી કહેવા લાગી કે મારો એક ધર્મભાઇ ચાર બળદો ખરીદીને જતો હતો, તેને મેં મારો બળદ ચોરાયાની વાત કરી તેથી તેણે મને પહેગમણી દાખલ આ એક બળદ આપી દીધો છે હવે તમે સુખેથી વાવેતર કરવા માડો.

આ રજપૂત હમેશા તે બળદોને જોડી ખેતરમા વાવેતર કરતો હતો. ફસ દહાડા પછી એક વખત એવો ખેલ બન્યો કે રજપૂત ખેતરમા હળ હાકે છે, તે ખેતરથી બસો કદમ દૂર એક ધરડો

ડોસો પોતાના પૌત્રની વહુને ગાડીમા બેસાડી ચાલ્યો આવે છે તેવામા તે વહુ બેલી કે ‘ સસરાજી, પેલા આદેના ખેતરમા હળ-વની વાવેતર કરે છે તે તમે દેખો છો ?

ડોસો—હા, દેખુ છુ

વહુ—એમા કેટલા બળદ અને કેટલા આદમી છે

ડોસો—એ બળદ ને એક હાકનાર આદમી છે

વહુ—ના, એ આદમી અને એક બળદ છે

ડોસો—એ બળદ વિના હળ ખેચાય નહિ

વહુ—જમણી બાબુએ જે બળદ છે તે પુરુષ છે તેની ખાત્રી કરવી હોય તો તેના આગલા પગે બાધેલો દોરડો કાપી નાખવાથી તે તરત પાછો પુરુષનો આકાર ધારણ કરશે

વહુના એ વચન સાંભળી ગાડુ ઉભુ રાખી ડોસો કે જે માર-વાડવાસી ત્રણ જણ કામરદેશમા પરણ્યા હતા તેમાનો સૌથી મોટો ભાઈ હતો તે ગાડાપરથી ઉતરી પગે ચાલી જ્યા પેલો હળ હાકતો હતો ત્યા ગયો જેવો નજીક ગયો તેવા બંને જણાને એક બીજાને ઓળખવાથી ધણા પ્રેમથી બેટયા પછી સાતીકુ ઉભુ રાખી ડોસાને સાથે લઈ ડોસાની આગતાસ્વાગતા કરવા ખેતરમાના પોતાના ઉતારા તરફ ચાલ્યો પેલા ડોસાએ બળદ તરફ નજર કરી તો એકના પગે દોરડો બાધેલ જણાતા તે દોરડો કાપી તે પણ પાછળ ઉતારા તરફ ચાલ્યો, અને ડોસાની પાછળ પેલો બળદ થઈ ચાલનારો ત્રીજો ભાઈ પણ ઉતારે ગયો ત્રણે ભાઈ મળ્યા અને ત્રીજા નાના ભાઈને સમાચાર પૂછ્યા, ત્યારે તેણે કહ્યું કે ‘ તમારા સાતેડાભણી નજર કરે. ’ પેલાએ જોયું તો માત્ર એકજ બળદને ખબે ધુસરૂં છે બીજી તરફ બળદ ન હોવાથી ધુસરૂં નીચું થઈ ગયું છે કારણ પૂછતા

પોતાની સ્ત્રીઓની જાદુઈ લડાઈથી ગભરાઈ પદર દિવસ પર તમારે
ઘેર આવેલો ને આ રીતે ઉંઘમા મારે પગે દોરો બાધી તમારી વર-
વાળીએ મને બળદ બનાવી તમારા બળદ જોડે બાધી દીધો ત્યારથી
તમારૂં હળ ખેતુ છુ, અને આ મોટાભાઈએ મારા પગને દોરડો
કાપ્યો તેવોજ હું પાછો પુરુષના આકારે બની તમારા પાછળ આવ્યો
'રુ, એ બધી વાત કહી

ડોસાએ પણ દૂર ઉભું રાખેલું પોતાનું ગાકું અને તે પર
બેઠેલી પોતાના પૌત્રની વહુએ કરેલી વાત માઠીને કહી અને આટલી
નાની જાદુવાળી વહુના ચમત્કાર પર આશ્ચર્ય દર્શાવ્યું

ત્રણે જણા પોતાની જાદુગારી સ્ત્રીઓની રીતભાતથી ગભરાયા
અને એ દેશ છોડી પોતાને દેશ જાનામાના નાસી જવાનો વિચાર
કર્યો પરંતુ રસ્તે ચાલતા કોઈ જાદુમ ત્રીજી આપણને હેગન ન કરે એવો
ઉપાય બતાવવા ત્રણેમાના પેલા વૃદ્ધ ડોસાએ પોતાના પૌત્રની વહુ
પામે સલાહ માગી ત્યારે તેણીએ અડદના દાણા મંત્રીને ડોસાને
આપ્યા અને કહ્યું કે એ દાણા પાસે હશે તેના પર જાદુની અસર
થશે નહિ કોઈ તેને મારવા આવે તેના પર એ દાણા ફેંકવાથી
તે એક ગાઉ દૂર ખસી જશે એ દાણા લઈ પેલા જાનામાના
પોતાના વતન તરફ ગાડીમા બેઠેલી વહુ ન દેખે એમ ચાલવા મા-
ડ્યા ઘણીવારે ડોસો ન આવવાથી તે વહુ ગાડામાથી સમઠી બની
આકાશમા ઉડવા લાગી. પેલા ત્રણેની વહુઓને જાંઘને મળી અને
ચારે સમઠીઓ પેલા ત્રણે રજપૂતોની પાછળ પડી તેઓ મંત્રેલા અડદ
તેમની તરફ ફેંકે એટલે તેઓ એક ગાઉ દૂર જતી રહે એમ કરતા
કામરૂદેશની હદ પુરી થતા સમઠી રૂપે આવતી ઓરતોનું જોર બધ પડ્યું
અને પેલા ત્રણે રજપૂતો સહીસલામત પોતાના દેશમા આવી પહોંચ્યા

વાર્તા ૨૫ મી-‘જે હોય મન ચગા તો કથરોટમાં ગંગા’

વરઘધામા અને પૈસા કમાવામા રચીપચી રહેલા ભૂલા પટેલના છોકરાની વહુ નામ રતની હતુ ને તે ખરેખર મનજ હતી તેનુ પહેલુ આશુ કરારીને પોતાને વેગ તેડી લાવ્યા રતનના માખાપ ભાવિક હગ્લિકત હતા તેના સરકાર એ મનમા આવ્યા હતા તે સ્વભાવે ઉદાર અને પવિત્ર બુદ્ધિવાળી હતી ભૂલા પટેલ અને તેમની વહુની બેહદ ક જુસાર્ધ અને અવિશ્વાસ તે રતનીને નહિ ગમવાથી તેમને સારે રસ્તે ચડાવવા એને બહુ ચીવટ લાગી હતી

કોઇ લિખારી પટેલને વેગ માગવા આવે તો તેને કંઈ આપવાનુ કામ ધણુ કરીને રતનવહુને સોપતા નહોતા તો પણ ભૂલા પટેલની વહુ ધૂળી બાઈ કોઈવાર કામમા હોય ત્યારે પોતાની સલાહ પ્રમાણે પોતાને બતાવીને દાણા કે લોટ લિખારીને આપવા વહુને આજ્ઞા કરતા વહુ લિખુકને આપતી વખતે “ વામી બાઈએ છીએ ને ઉપવાસી રહીએ છીએ ” એમ બોલતી હતી તે સાંભળી તેની સાસુ ધૂળીબાઈ બહુ ગુસ્સે થતી હતી

એકવાર પટેલ માળા ફેરવવા બેઠા હતા તે વેળા કોઈએ આવી રતનીને પૂછ્યુ કે તમારી સાસુ ક્યા ગયા છે ? રતને કહ્યુ, બહાર ગયા છે પેલાએ પૂછ્યુ, ‘ ભૂલા પટેલ ક્યા છે ? ’ વહુએ કહ્યુ કે ‘ ઢેડવાડે ગયા છે ’ એ સાંભળી પટેલને બહુ રીસ ચઢી, પણ વાત મનમા રાખી

કેટલાક દિવસો પછી એક દહાડો ધૂળી બાઈએ પોતાના ઘણી પાસે રતનવહુની બોદણી કરવા માહી અને કહ્યુ કે ‘ આ વહુ આપણા ઘર યોગ્ય નથી લિખુકની પાસે ‘ વાસી બાઈએ છીએ

ને ઉપવાસી રહીએ છીએ ' એમ કહી વગ્ની ફજેતી કરે છે હું તેને ધગ્ના જુદા વગોણા ન કરવા બહુ સમજુત આપુ છું, પણ માનતી નથી. '

એ સાલળી ભૂલા પટેલે એ વાત સાચી માની ને કહ્યું, કે 'હું એકવાર માળા ફેરવતો હતો તે જાણના છતાં, કોઈએ આવીને પૂછ્યું કે પટેલ ક્યા ગયા છે ? ત્યારે વહુએ જવાબ આપ્યો કે 'ઢંડવાડે ગયા છે, ' માટે એવી જુડી ફજેતી કરનાર વહુને પિયર પોતાની શીખ આપવી (રજા આપવી) જોઈએ ' સસરાએ એ વિચાર નક્કી કરી એક દહાડો વહુને પિયર જવાનું અને સાથે પોતે વેવાઈને મળવા જવાનું કહી વહુને લઈ નીકળ્યા.

રમતામા ચાલતા કોઈ મોટા ગામમાના એક આબરુદારનું મુડદું નીકળ્યું તેના સાથી છેલ્લા નીકળેલા ડાઘુને રતનીએ પૂછ્યું ' લાઈ જેને તમે રમજ્ઞાનમા બાળવા લઈ જાઓ છો તે મૂંઝો છે કે જીવતો છે ?

ડાઘુએ જવાબ આપ્યો કે મરણ પામ્યો છે પણ જીવતો છે આવા વહુના વિચિત્ર સવાલોથી ભૂલા પટેલ બહુ ખીજયા, પણ મનમા સમજીને ચાલ્યા છેવટે વેવાઈને ઘેર પહોંચ્યા વહુ પોતાના માઆપને મળી અને તેમણે પૂછ્યું, કે ' એકાએક કેમ તારો મસરો મૂકવા આવ્યા ? વહુએ શકા પડતી હતી પણ બધી હકીકત કહી

પછી ભૂલા પટેલને વેવાઈએ પૂછ્યું કે ' તરતજ મારી દીકરીને મૂકવા આવ્યા તેનું શું કારણ ? '

ભૂલાપટેલ—તમારી દીકરી લોદામા અમારા જુદા વગોણા કો છે માટે અમારા ઘરને ચોગ્ય નથી

વહેવાઈ—તી રીતે બોલી વગોણા કર્યા ?

ભૂલાપટેલ—લિશ્ચક માગવા આવે તેને દાણા કે લોટ આપતી વખતે કહે કે ‘વાસી ખાઈએ છીએ ને અપવાસી રહીએ છીએ’

વળી હું માળા ફેરવતો હતો છતાં પૂછનાર સખ્સની પાસે કશું, કે ‘મારો સસરો દેડવાડે ગયા છે’

રસ્તામાં એક સારા માણસનું મુઝદુ રમશાનમાં લઈ જનાર ડાકુને પૂછ્યું કે ‘તમે બાળવા લઈ જાઓ છો તે મરી ગયો છે કે જીવતો છે ?’

વેવાઈ—પછી તમે મારી દીકરીને આમ કહેવાનું કારણ પૂછ્યું હતું ?

ભૂલાપટેલ—ના, કારણ વળી શું પૂછવું હતું ? હમણાજ જાણે તો પૂછી જાઓ કે આ બધું સાચું છે કે ખોટું ?

વેવાઈએ પોતાની દીકરીને બોલાવી આ વાત ડહી ત્યારે રતનીએ ને બધાને નીચે મુજબ મુલાસો કર્યો

૧ આગલા પુણ્ય વડે ખાવાનું મળે છે તે વાસી ખોરાક છે હવે કંઈ પુણ્ય નથી થતું, તેથી આવતા જન્મ માટે અપવાસી રહેવા જેવું છે કેમકે પુણ્ય કર્યા વિના પુનર્જન્મે ખાવા નજ મળે, ને પેલા ખિચારા લિખારીઓની પેડે ઉપવાસ પણ થાય

૨ માળા ફેરવતા છતાં મન દેડવાડામાં પૈસાની ઉધરાણી ડરવામાં અને સાથાના વાધર બધાવવામાં જાય, ને તે માટે માળાને જેમ તેમ કરી તરત પુરી દેવા ઇચ્છવું, તે દેડવાડામાં ગયા બરાબર જ છે તે માળાનું કશું સાર્યક નથી

૩ મરી ગયેલા માણસે પાછળ અઢળક આબરૂ (બલમનસાઈ) મૂકી હોય તો તે ચરણ પામ્યા છતાં જીવતા જેવો ગણાય

રતનીના આવા ખુલાનાથી તેનો સસરો બહુ ખુશી થયા અને

વહુને કારણ પૂછ્યા પહેલા કરેલા સાદસ માટે પસ્તાયા આવી
સુદ્ધિમાન વહુને ગમ આપવાનો વિચાર પડતો મૂકી વહુને પાછી
પોતાને ઘેર તેડી ગયા

કેટલાક દિવસો પછી રતનીવહુના ઉપદેશથી સાસુ સસરાના
સ્વભાવ સુધર્યા તેમની નાતના માણસો ગગાજી યાત્રાર્થે જના હતા
તેમની સાથે ગગાજીમા નહાવા અને પુણ્યદાન કરવા માટે બૂલાપ-
ટેલ અને ધૂળાખાઇ તૈયાર થયા

વહુને ઘર સાચવવાની લલામણુ કરી વહુએ તેમની ચાકરી
માટે સાથે આવવા મરજી બતાવી પણ ઘરને સાચવનાર બીજી કોઈ
ન હોવાથી વહુને સાથે લેવા ના પાડી

વહુએ કહ્યું ધરમા મન રાખ્યા વગર શાંતિથી આન, દાન
અને સેવા કરજો ને તે વખતે મને યાદ કરજો

સાસુ સસરા સઘ સાથે વિદાય થયા

વહુને હમેશા સવારમા કુડીમા લઇને તીર્થોત્તુ નામ લાવથી
લઈ નહાવાની ટેવ હતી

સસરા-સાસુને રવાને કર્યાને પછર દહાડા થયા, તેવામા એક
દહાડે વહુ કુડીમા પાણી ભરીને 'જય માત ગંગે' એમ લાવથી
સ્મરણ કરી નહાવા બેઠી બને હાથના બોખા ભરી માથાપર અને
શરીરપર પાણી ફેંકતી હતી એવામા પાણીની કુડીમાથી પોતાની
સાસુના નાકમા પહેરેલી વાળી હાથના બોખામા આવી તે વહુએ
જોઈને બગબગ બોળખી પણ સાસુ પહેરી ગયા છે છતા કુડીમા
શી રીતે આવી તેની શકા થઇ

તેજ દહાડે અને તેજ વખતે તેની સાસુ ધૂળાખાઇ ગગાજીમા
નહાતા હતા, ને તે વાળી નાકમાથી એકદમ પાણીમા પરી ગઈ

રતનવહુના ઉત્તમ ભાવને લીધે અને તેથી શ્રદ્ધા દૃઢ કરવા તમા સાસુ-સસરાનો વહુ પરનો વહેમ તદ્દન દૂર કરવાને શ્રી પરમેશ્વરે આવેા બનાવ બનાવ્યો.

પણે ધૂળાબાઇએ શોધ કરી પણ પાણીમા તણાઈ ગઇ હતે એમ ધારી મન વાળ્યુ સાસુ સસરો તીર્થ કરીને ઘેર આવ્યા પછી એક બે દિવસ વીત્યા એટલે વહુએ એ વાળા સાસુજીને બતાવી સાસુએ ભૂલા પટેલને બતાવી વહુએ પૂછ્યુ, બાઇ તમે આ વાળા બત્રામા સાથે લઈ ગયા હતા ?

સાસુ—હા, લઇ ગયા હતા ને વળી ચૈત્રી પુનમના સવારમાજ પ્રાગરાજમા નહાતા તે વાળા પાણીમા પડી ગઈ હતી, તે શોધી પણ જડી નહિ, આ તેજ વાળા તમને ક્યાથી મળી આવી

વહુ—હુ તેજ દહાડે અને તેજ વખતે કુડીમા પાણી ભરીને ગ ગાજીનુ અને તમાઝ મ્મરણુ કરી નહાતી હતી તેવામા આ વાળા પાણીના ખોબામા આવી મે તેને ઓળખીને ગખી મૂકી હતી

સાસુ સસરો વહુના આચ્છેાથી વણા રાજી થયા, અને તમામ કારભાર વહુને સોપી પોતે ઇશ્વર ભકિતમા થોડા દહાડા કાઢી શાંતિમા મરણુ પામ્યા.

વાર્તા ૨૬ મી દગો કેાઇનો સગો નહિ.

જસલો નામનો એક ગોસાઇ (સામી) નો છોકરો તેના માબાપ નાનપણમા મરી જવાથી કેાઇનો આધાર ન હોવાથી એક મુસલમાન સિપાઇને ઘેર ઉછરી મોટો થયો સિપાઇએ તેને મુસલમાન બનાવી પોતાની નાતમા પરણાવ્યો ત્યાર પછી સિપાઇ અને તેની એરત ગુજરી ગયા

જસલાને બે દીકરા હતા, તેઓ લામ કરવા જેવી ઉમ્મરના થયા ત્યારે જસલો તેમને માટે કન્યાઓનું ઠેકાણું કરવા પરગામ નીકળી પડ્યો, પોતાના ગામથી ૨૦ ગાઉ છેટે એક ગામ હતું, તે ગામમાં જસલાની જાતની સાથે મકવાણી માલી નામે ઓરત રહેતી હતી, તેને ઘેર ગયો એ માલી વિધવા થઈ હતી, તેને બે દીકરીઓ હતી.

જસલાએ માલીને સલામાલેકામ કર્યા માલીએ તેને ખાટલો પાથરી આપી બેસાડ્યો અને જણુ અરસ્પરસ સમાચાર પૂછતા એક જાતના હોવાની બનેને ખાત્રી થઈ માલીએ તેની પરોણાગત કરી જમાડ્યો પછી એક બીજાના ઘરના છોકરા ઈશાની વાતો કરવા માડી

જસલો—તુમ્હારે કયા બેટાબેટી હે ?

માલી—દો લડકીઆ હે બડી હે તે તો એક પાઉસે લગડી હય ઓર આ દુસરી છોટી હે સો તનદુરસ્ત હય તુમ્હારે આ બેટા બેટી હે ?

જસલો—મેરે દો લડકા હય બડા લડકા એક આબે બાડા હય ઓર છોટા બહોત અચ્છા હય

માલી—તુમ કેસા કામ કે વાસ્તે નીકલે હો

જસલો—લડકાઓના નીકા કરને કે વાસ્તે નીકલના પડા હે.

માલી—તુમ્હારા દીલ ચાહે તો તુમ્હારા અચ્છા લડકા ઓર મેરી અચ્છી લડકીકા સબધ કર દીજીએ

જસલો—હા, હા, બહોત અચ્છા, મેરી પણ ઓસી મરજી હૈ

પછી જસલાના નાના દીકરાનું સગપણ માલીની નાની દીકરી સાથે કર્યું લગ્નનો દહાડો નડી ઠગવી જસલો પોતાને ઘેર આવ્યો, અને છોકરાના વિવાહની ખટપટમાં પડ્યો જન લઈ જવાના બે

દિવસ બાકી હતા, તેવામાં જસલાના મનમાં વિચાર થયો કે આ નાના તદુરસ્ત છોકરાને ઓરત મળી શકશે પણ આ કાણુ છોકરાને મળવી મુશ્કેલ છે માટે નાના છોકરાને બદલે રાતમાં ને રાતમાં કાણુઆનો નીકા પઢાવી દઉં તો ઠીક પડે એવું મન સાથે નક્કી કરી કાણુઆની જાન લેખ પરણાવવા ગયો.

તેવામાં તેની વેવાણુ માલીના મનમાં પણ એવોજ વિચાર થયો છે નાની છોકરીને સારો વર સહેલથી મળી શકશે, પણ આ લગડીને કેાઇ લેશે નહિ માટે લગડીનો નીકા કરી દઇએ એવું મનથી નક્કી કરીને લગડીને પરણાવવા તૈયાર કરી એ રીતે એક બીજાએ પરસ્પર મનમાં દગો રચ્યો.

જસલાનો દીકરો કાણુઓ અને માલીની દીકરી લગડીનો નીકા પઢાઇ રહ્યા પછી લગ્ન થઇ ગયા. જાણી જાન તરફની બાઇડીઓ પોતાના કાણુઆને સારો ઓરત મળવાથી પ્રલાઈપુર જેમમાં બખ્ખેવાર મીત ગાવા લાગી કે

“ મેરે કાણુએ બેટેને જગ જીતીઆરે મેરે ” (બેવાર)

એ ગીત કન્યા તરફની ઓરતોએ સાબળ્યુ એટલે વર તરફની ઓરતો એ ચરણુ જેવું ગાઇ રહી કે તરત કન્યા તરફની ઓરતોએ પોતાનું ચરણુ સાધ્યું

“ જીતે જીતે બાપકી ગાડ, વારીજી ચલે જખ દેખીઓજી.”

એ ચરણુ માલણી વર તરફની માનારી ચુપાચુપ થઈ ગઈ માલી કહેવા લાગી ‘અખ તેરીબી ચુપ મેરીબી ચુપ’ જાનવાળા કહેવા લાગ્યા, “ જૈસી માલી મકવાણી એસા જસલા જેમી ”

વાર્તા ૨૭ મી-કૃપણશાની કપટજાળ

બખીલશાહ નામે એક ઘણો લોભી વાણીઓ હતો. પૈસા મેળવવાની લાજગડમાં રાતદિવસ તેનું મન ગુ થાઓલું રહેતું હિંમત સ્વપ્ના પણ પૈસાના આવતા અનણ્યે એનો કોઈ પૈસાનોય બગાડ કરે તો બહુ ગુસ્સે થઈ જતો. વાતચીત કરવામાં પણ વટાવ મેળવવાના દાવપેચ કરતો હતો. કબુસાઈ માટે તે આખા ગામમાં પ્રસિદ્ધ હતો. કપટ, ક્રોધ અને કબુસાઈનું પુતળું હોવાથી તેનો કોઈ વિશ્વાસ કરતું નહિ. તેમ કોઈ જોડે તેને મિત્રાઈ નહોતી એવા માણસથી ધર્મકરણી થઈ દેહનું સાક્ષ્ય થવાની તો વાતજ ક્યાંથી હોય.

વધારે વટાવ મળવા ગામડાના કોળી-ભીલ લોકોથી પૈસાની ધીરધાર કરતો એક ભીલને પોતાના કરજે લીધેલ રૂપીઆ કમ્તા આઠગણા રૂપીઆ ભરવા પડ્યા હતા તોપણ પુ કળ રકમ વેણી બતાવી ભીલને બહુ કનડતો હતો. એક વખત બખીલશાહ હિંમતગણી કરવા બીજે ગામ જતો હતો. તેવામાં તેની ધીરધારમાં હેરાન થએલો ભીલ વગડામાં મળ્યો. તેણે તેને ઝાઠીમાં લઈ જઈ મારવા માડ્યો. જ્યારે તેણે પોતાની ફારગતી ભીલને લખી આપી, ત્યારે તે દૂટ્યો.

કેટલેક દહાડે એ ભીલ ગામમાં આવ્યો. ત્યારે બખીલશાહે પોતાના પૈસા આપીને જવા નાકીદ કરી ભીલે તેની લખેલી ફારગતી બતાવી તે જોઈ વાણીઓ બોલ્યો કે ‘આ ફારગતીમાં મારી સહી કે કોઈની સાક્ષી નથી. વળી આ ફારગતી વગડાની છે, ગામની નથી. ગામમાં તો જે લેણું છે તેજ કાયમ રહેવાનું વગડામાં તારી પાસે મગાશે નહિ.’

ભીલ—પણ તમારા પોતાના લખેલા અખખર શું ખોટા પડશે?

વાણીઓ—વગડે વગડે ફારગતી છે તે ખરી છે, પણ ગામમાં તો હતું તેનું તેજ છે

એ સાલળા ભીલે ઉડો નિસાસો નાખ્યો ને જાનો બેસી રહ્યો

એક વખત બખીલશાહનો દીકરો માદો પડ્યો મદવાડ વધી પડતા જીવવાની આશા ન રહી. લોભીઓ દાન પુન્ય તો રોતું કરે ? પણ તેણે દીકરો સાંજે થશે તો લાડવા ખાઈશ નહિ, એમ બાધા લીધી ઇશ્વરકૃપાથી છોકરો સાંજે થયો એવામાં નાતમાં સાકરના ચુરમાની જમણુવાર આવી આવી ઉજમણુની જમણુવાર કેમ છોડાય ? લોભીઓ પોતાની બાધા કોઈ જાણતું નથી, એમ સમજી પોતાનું પણ બાળુ પર મૂકી જમવા ગયો. જાણી પીરસાયા બાળુ પર બેઠેલા તેના સગાવહાલાએ કહ્યું, ‘ લાડવા જમવાની બાધા છત્તે કેમ આવ્યા ? લાડવા પાછા આપી બીજું જમો ’

બખીલશાહ સાકર ઘી વાળા સુદર લાડવા દેખી બોલ્યો “ બાધા માડી મા—આ ” લાડવા ઉપરથી ખમી રીડા ઉપર જ—આ . ” એમ કહી લાડવા ઉડાવી ગયો

પછી બીજીવાર શીરાપુરીની જમણુવાર થઈ શીરા ઉપર બાધાને આગળ મૂકેલી છે તેનું કેમ કરવું, એવો વિચાર થવા માડ્યો. શીરામાં તરેહ તરેહના મેવા નાખેલા એવો ખાડનો શીરા કેમ છોડાય ? એના દીકરાએ કહ્યું, તમે લાડવાની બાધા લીધેલ છતાં તે જમવાની લાલચે તોડીને શીરાની બાધા લીધી હવે તમારાથી શીરા શી રીતે ખવાશે ?

બખીલશાહ—એતો કહેવાનું હોય, કડવાનું ન હોય તેમ છતાં આપણે જુઠા ન પડવા માટે બીજી બાધા લીધા પછી શીડો ખાવાના.

એમ બોલીને જમતા પહેલા બોલ્યો.

“ બાપા માડી મા આ, શીડા ઉપરથી ઉતડી શાક ઉપર જ આ” એમ બોલી રીરો સારી પેઠે ચડાવી દીધો.

ત્યાર પછી થોડે દિવસે બખીલશાહ પોતેજ માદો પડ્યો, તેના માદા આચરણથી કોઈ તેની ખબર લેવા તો શેનું આવે, પણ વૈદ્ય કે ઉપચારની સલાહ માટે કોઈને બોલાવે તોય તે આવે નહિ. બખીલશાહનો મદવાડ વધવા માડ્યો, ત્યારે તેના કુટુંબના માણસોએ તેની પાસળીઓ વચ્ચે તથા છાતી અને પેટ ઉપર ડામ (ટાઢા) દેવડાવવાનો વિચાર કરી ડામ દેનારને બોલાવવા મોકલ્યો. તે સૌને પરોપકારાચ્છ મફત ડામ દેતો હતો. પણ બખીલશાહના લોભની સીમા નહોતી. તેથી ડામ દેનાર તેનું પેટ પાસળા અને છાતી તપાસીને કહ્યું, ૧૬ ઠેકાણે દરદ છે, માટે સોળ ડામ દેવા પડશે તેના સોળ પૈસા આપવા પડશે તે કબુલ હોય તો ડામ દઈ આપુ સૌએ તે વાત કબુલ કરી પછી ડામ દેનારે ડામ દેવાને ઠેકાણે રાખોડીના ટપકા કર્યો, અને રાખોડીનું કોડીડું બખીલશાહના ખાટલા નીચે મૂકી ડામ દેવા માટે તપાવેલી મૂઠ લેવા ગયો. ત્યાં બખીલશાહે રાખોડીના કોડી-આમા ચાર આગળા બોળા પોતાના પેટ ઉપર ચાર ટપકા વધારે કર્યો. ડામ દેનારે ટપકા દેખી ચડપોચડપ ડામ દઈ પોતે ઠરાવેલા પૈસા માગી લઈ ઘેર ગયો. બખીલશાહના છોકરા માહોમાહે કહેવા લાગ્યા કે ‘બાપાએ આખી હિમર વગર કાયદે પહેલવહેલા આજે ચાર આના વાપર્યા છે એ સાલળા બખીલશાહ બોલ્યો. પડતાં પડતાં પણ વટાવ ન લઈએ તો દેવાળીઆ કહેવાઈએ અને જગતમા કોઈ જાણે નહિ.

છાકરા—બાપા, આમા તમે શુ વટાવ કાઢ્યો ?

બખીલશાહ—ચાર આને એક આનો વટાવ કાઢ્યો છે. ડામ ગણી જુઓ, એટલે ખાત્રી થશે કે ચાર આનામા સોળ ડામ આપવા બધાએલો છતાં એક આનાના ચાર ડામ વટાવમા રહ્યા એટલે વાપરેલ મુડી કરતા સવાગણુ કામ કરાવ્યુ છે

બખીલશાહે લોભને લીધે અનેક પાપના કામો કરી પોતાનું કાળુ મો કરેલુ, તે એક દહાડો નદીમા નહાવા પડ્યો પોતે તરવામા બબડદાર છતાં પગમા કપડાની આટી આવવાથી તરવાનું ઠીક ન પડવાથી તણાવા લાગ્યો નદીને કંઠિ ઉભેલા સૌએ તેને ઓળખ્યો. પણ સૌ કહેવા લાગ્યા કે પેલો લોભીઓ બખીલશાહ અમથો તણાય નહિ, કંઈક લાભે લોભે તણાયો હશે એમ જાણી કેાઇએ તેને કાઢ્યો નહિ. તેથી કુખીને મરણ પામ્યો

આવી રીતના અનેક માઠા કર્મવાળા મનુષ્ય દેહ કરતા પશુનુ જીવન સારૂ ગણાય એવા માણસના માટે તુલસીદાસે કહેલુ છે કે—

‘ પશુ ધડતા નર ધડ્યો વિસર્યો શીંગને પૂછ,
તુલસી એસે મનુષકી ધીક દાઢી ધીક મૂછ

વાર્તા ૨૮ મી—ભાવના સિદ્ધિ.

પરમેશ્વરના પ્રત્યક્ષ દર્શનની ઇચ્છા રાખનારો કેાઇ અબધૂત મહાત્મા શ્રી દ્વારકાજીમા શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના દર્શન કરવા આવ્યો, અને પરમેશ્વર ક્યા છે ? એમ મ દિરના પૂજારી વગેરેને પુછવા લાગ્યો. સૌએ તેને પાષાણની મૂર્તિ તરફ આગળી કરી એ પરમેશ્વર એમ

કહ્યું પણ તેનું મન નહિ માનવાથી ફરી ફરીને પ્રજ્ઞ કરવા લાગ્યો કે શું ' આ પરમેશ્વર ' !

સૌએ કહ્યું ' હા, એજ પરમેશ્વર ' ત્યારે તેણે ગુસ્સે થઈ પોતાની ઝાળીમાથી પથરો કાઢી દ્વારકાનાથની પ્રતિમાની છાતીમા માર્યો તથા શોરબકાર થતા થતા તે અબધૂતને ધક્કા મારી બહાર કાઢવા માડ્યો, અબધૂત તો ' પરમેશ્વર બતાવો ' એજ વચન બોલે જતો હતો, તે સાલળી એક મશકરાએ કહ્યું કે ' પરમેશ્વરને મળવું હોય તો આ સમુદ્રમા પડ ' એટલે દર્શન પામીશ એ સાલળી અબધૂતે સમુદ્રકિનારે બાધેલી ભીત ઉપર ચઢી સમુદ્રમા ભુરકો માર્યો, કે તરત શેષનાગની શય્યાપર બેઠેલા ચતુર્ભુજ શ્રી કૃષ્ણ શખ, ચક્ર, ગદા, પદ્મધારી માલમ પડયા લલમીજી દડો ગરમ કરી ભગવાનની છાતીએ શેકે કરતા બેવામા આવ્યા અબધૂતે સાષ્ટાગ દડવત પ્રણામ કર્યા શ્રી ભગવાને પ્રસન્ન મુખથી પૂછ્યું મહાત્મા અહીં સુધી કેમ આવવું પડ્યું ?

અબધૂત—બાપજી આપના પ્રત્યક્ષ દર્શન પામવા સાર

ભગવાને આશીષ દઈ બેસી જવા કહ્યું

અબધૂત બેસી જઈ પૂછવા લાગ્યો કે બાપજી આપની છાતી પર શું દરદ હોય કે શેકે કરાવો છો ?

ભગવાન—તે મારેલો પથરો વાગવાથી પીડા થાય છે મારે શેકે કરાવવો પડે છે

અબધૂત—(આશ્ચર્ય ને ગભરાટથી) બાપજી મેં તો પાષાણની નિર્ભય પ્રતિમાને મારેલો હતો, તેને કંઈ વેદના થાય નહિ

ભગવાન—તારા જેવા અને બીજા સતોના કલ્યાણ માટે મારે એ પ્રતિમા અદર રહેવું પડે છે તેથી પ્રતિમાને મારેલો પથર મને માર્યા બરાબર છે

અબધૂત એ સાલળી અચબો પામી ગયો અને ભગવાનના ચરણમા વારવાર પડી મારી માગવા લાગ્યો

ભગવાન—પવિત્ર મન રાખી તાગ પોતાના શરીરમા ખોળીશ, તો પણ મને જોઈશ સઘળા જડ પદાર્થો અને પશુ પખીઓમા મને જોઈ શકીશ

શબરી બીલણે પોતે ચાખીને મારા માટે રાખેલા ખેર લુટારા પડાવી લેવા આવેલા તે વખતે તેણીએ ‘ લેજો હજાર હાથવાળા ’ એમ કહી આકાશમા ફેંટી દીધેલા તે મારે અદશ્ય રહી લેવા પડેલા

ધના ભગતે ખેતરમા વડે વાવવા જતા મળેલા સાધુઓને ઘડે આપી દઈ ખેતરમા વેળુ વાવેલો તો પણ મારે તેના ખેતરમા સારો પાક નીપજવવો પડ્યો હતો

વાર્તા રહ મી-મે' વલી નહિ ?

વલીભાઈ નામે એક ભોળો અઘ્ઘાની સિપાઈ હતો તેનાથી લલકી મજુરી સગળુ કામ પણ થઈ શકતું નહિ તેની ઓરત શેફલા ચણા, મમરા, ધાણી છત્યાદિનો વેપાર ઘેર રાખતી હતી તેથી મહા મુશ્કેલીથી તેમનું ત્રણ જણનું ગુજરાન ચાલતું

એક દહાડે તેની ઓરતે તેને કહ્યું હુમ સારે દિન નિક મે બેઠ રહેતે હૈં બકરી ચરાનેકા ઓર લકડીઆકા પેસા દેના પડતા હે ઉમ

વાસતે તુમ બકરી ચરાઈ લકડીઆકા બારા લેકર આવ્યો તો કેસા

વલીભાઈ—બહોત અચ્છા, ઓ તો મે કરુગા

બીજે દહાડે બકરીને દોરી તથા સાથે કુહાડી લઈ વલીભાઈ વગડામા ગયા થોડે છોટે ગયા એટલે તેમને તાપ લાગવા માડ્યો. તેથી મનમા કહેવા લાગ્યા ‘ ધૂપ બહોત લગતા હે થોડી દેર આરામ કર પિછે સખી હોયગા ’ એમ કહી એક મોટા ઝાડને છાયે બેઠા પગને અગુઠે બકરીતુ દોરકુ બાધ્યુ કુહાડી માથા નીચે રાખી પોતે સુઇ ગયા ઉનાળામા મોટા ઝાડની છાયા, અને દરેલી રેતીમા ઉંધ એવી આવી કે છોક સાળે જાગ્યા બેઠા થયા તો બકરી કે કુહાડી કશુ મળે નહિ તેથી વલીભાઈ વિચાર કરતા કહેવા લાગ્યા ‘ યા અલ્લાહ ! મે વલી હૂંગા ? નહિ, નહિ, વલી કીસ તરેહ મે હોઉં ? જો મે વલી હોઉં તો વલીકી પાસ બકરી ઓર કુહાડી થી વો કા જાવે ? જીમકે પાસ બકરી કુહાડી હોવે ઓ વલી, મે વલી નહિ યા અલ્લાહ, મે વલી નહિ તો કેન હોઉંગા ? ચલો ધર્મ જાવે ધરકી ઓરત પિછાનતી હે ? એમ કહી વલી ઘેર ગયા પોતાની ઓરત ધરમા કામ કરતી હતી વલીભાઈ ધરબહાર સતાઇ રહ્યા બીત ઉપરથી ડોકુ ઉંચુ કરી ઓરતને દેખી કહે “ દાઉદકી અમા મે વલી હૂં ? ” એમ બોલી પાછા ડોકુ નીચુ કરી સંતોઈ જાય ત્રણ ચાર વાર ડોકીયુ ઉંચુ કરી ‘ દાઉદકી અમા, મે વલી હૂં ? ’ એમ બોલતા છેલ્લીવારે ઓરતે બરાબર સાલજ્યુ ત્યારે જવાબ દીધો ‘ હા ! હા ! તુમ્હેજ વલી ’

પછી વલીભાઈ ધરમા આવ્યા અને ઓરતને કહ્યુ, મેરે પાસ બકરી ઓર કુહાડી નહિ હે મે વલી હોઉં તો વો કહા જાવે ?

ઝોરતે જાણ્યું કે કોઇ એનો બાપ ચોરી ગયો છે એટલું પણ
આ બેવકૂફ સમજતો નથી. અને પોતાનું નામ વધી છે તેની
શકા કરે છે

‘ યા ખુદા, આને ઇનસાન બનાયા બહી ભૂલ હૈ એ મેરા
કીસ્મત ’

વાર્તા ૩૦ મી-ભરર કથા.

ઐરીને તેને પીઅર મોકલી ભોળારામ ભટ કાશીમા બાર વરસ
ભણ્યા ભણી રહી ઘેર આવતા મનમા વિચાર થયો કે બાઈડીને તેને
પીઅરથી તેડી લાવવી પડશે ‘ ઘેર આવતા વેત તે મા દીકરો શુ
ખાશે ? માટે કોઇ કેકાણેથી થોડા પૈસા કમાતો જાઉં ’ એમ વિચારી
રામપુરા નામના ગામમા કથા સભળાવવા વિચાર કર્યો ગામ લોકો-
એ કહ્યું મહારાજ આ ગામમા તમારી કથાનો હુકારો દેનાર એક
સુરદાસ છે તે તમારી કથાનો હુકારો દેતા થાકે (હારે) તો તમને
વસ્તી ઉધરાણુ કરી આપે, અને એક બ્રાહ્મણના પુસ્તકો પડાવી લીધેલા
છે તે પણ તમને સોપે પણ તમે વાચતા હારો (થાકો) તો તમારા
પુસ્તકો પડાવી લઇ તમને ખાલી વેર મોકલે

ભોળાગમે કહ્યું શીકર નહિ જમાસ સુધી ખુટે નહિ એટલા
મારી પાસે કથાના પુસ્તકો છે એમ કહી કથા વાચવાનો ઠરાવ કર્યો.
ભોળારામે એક માસ કથા સભળાવી પણ કોઇએ પાશેર લોટ કે
સોપારી સગ્ખી તેને આપી નહિ હુકારો દેનાર આધળો અને ટુટો
હોવાથી કેશુ કામકાજ કરી શકતો નથી તદ્દન નકામો હોવાથી કોઇ
દહાડો હારવાનો નહિ, એમ વિચારી એક મહિનાના ભોજનખર્ચના

પૈસા પોતાના પુસ્તકો ઉપાડનાર ટુંટુંને વેચીને ચુકવવા પડ્યા પોતાના પુસ્તકો લોકોએ પડાવી લીધા, તેથી બહુ ઉદાસ થઈને ઘેર ગયો.

બાર વરસ કાશીમાં ભણી ઘેર આવ્યાથી સગાવહાલા તથા ઓળખીતા સૌ ભોળારામને મળવા આવ્યા. ભોળારામનું મન બહુ ચિતાતુર જાણી તેના ભાઈ જુહારામ ભટે તેનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે ગામપુરા ગામમાં પોતે હાર્યા તેથી શક લોકોએ પુસ્તકો પડાવી લીધાની હકીકત કહી.

જુહારામ ઝાઝુ ભણેલા નહોતા પણ બહુ જાતીવાળા હતા તેથી લોકોના ઘરોમાંથી ફાટેલા ખાસડા ભેળા કર્યા પછી ફાટેલા લુગડાના કંકડા લઈ કેઈ કંકડે ખાસડા બાધ્યા કેઈ કંકડે ત્રણ ખાસડા બાધ્યા પછી એક પોઠીઆ પર નાખી ભાડાના સિગરામમાં બેસી પોતાના છોકરાને રસોઈ કરવા સાથે લઈ રામપુરે ગયા ત્યાં ગામને ચેરે ઉતર્યા ગામમાંથી જનજમ ગાદી તકીઓ અને ચડઉતર નાના મોટા ચાર બાજબેનું ભાડું દરાવી લાવ્યા.

ગામલોકો જુહારામનો દમામ દેખી ચકિત થયા અને પૂછવા લાગ્યા કે મહારાજ કયા ગૃહો છો ? જુહારામે ૧૦૦ ગાઉ છેટેનું કેઈ ગામડાનું નામ દીધું.

ગામલોકો—કેણી તરફ પધારવું છે ?

જુહારામ—કેઈ ભાવિડ ગામ હોય ત્યાં કથા વાચવા વિચાર છે.

ગામલોકો—ભલે મહારાજ, અમને કથા સાંભળવાની મરજી છે પણ અમારા ગામમાં કેઈ બ્રાહ્મણ પુરેપુરી કથા વાચી શકતો નથી, કેમકે કથાનો હુકારો દેનારો થાકે તો વસ્તી તમને ૫૦૦ રૂપીઆ કરી આપે, અને બે બ્રાહ્મણોના આગળ પુસ્તકો પડાવી લીધા છે તે

તમને પાછા સોપે પણ તમે વાચતા થાકો તો તમારા પુસ્તકો પડાવી લઈ તમને ખાલી ઘેર મોકલે આવી કબુલતમા કોઈ ફાવી શકતો નથી જુહારામે (મનમાં ધાર્યું કે આ વસ્તી મારા પુસ્તકોને લાચક છે) કહ્યું કે તે વાત કબુલ છે પણ આખા ગામની વસ્તીમાં ધગદીઠ અકેક માણસે અવશ્ય સાબળવા આવવું જે સાબળવા ન આવે તેના ઘેરથી અમારા બે જણનું પાકું સીધું અપાવવું હુંકારો દેનારો થાકે તો ત્રણ દિવસ અદર મારૂં ઉધરાણું પુરૂં કરવું તેમાં કસુર કરે તેના ઉપર મારૂં ભોજનખર્ચ ચડે આવો ઠરાવ કરી બીજે દહાડે સવારમાં ૯ વાગે કથા શરૂ કરવાનો ઠરાવ કર્યો

જુહારામે જાજમ પાથરી તેના ઉપર ઉપરા આપરી ચાગ બા-
જોડે ગોઠવી ટોચ ઉપર બેઠા કપાળમાં મોટા ત્રીપુડ તાણ્યા પોતાના
લાઇને હેરાન કરેલો તેથી મહાક્રોધમાં છતાં લોકોને આનંદી લાગતા
ગામ લોકોને કહેવા લાગ્યા કે ‘ લાઇ વખત ચઢી ગયો છે, સૌના ઘેરથી
આવી ગયા છે ?

ગામલોકો—હા ! આવી ગયા છે, કથા શરૂ કરો

એક જણ બોલ્યો—મહારાજ, પુસ્તક કેમ લીધું નથી ?

જુહારાજી—પાચ વર્ષ ચાલે એટલી કથા મારી જીભે છે (મુખ-
પાં છે) ત્યાર પછી પુસ્તકની જરૂર પડશે

ગામલોકો—કઈ કથા શરૂ કરશો

જુહારાજી—કંટક ભજન અને ભરર કથા એ બેમાંથી ભરર
કથા શરૂ કરીએ છીએ

પછી હુંકારો દેનારને નજીક બેસાડી બેઠે કથા શરૂ કરી

કથા—૫૦ કરોડ પૃથ્વી પર કપાસ વવરાવ્યો

હુંકારો દેનાર—જી મહારાજ

એ કપાસ ખૂબ ફાલ્યો—જી મહારાજ

પછી કાલા વીણાવ્યા—જી મહારાજ

પછી તેને ફાલાવ્યા—જી મહારાજ

પછી કપાસને લોઢાવ્યો—જી મહારાજ

૩ પીંજવ્યુ—જી મહારાજ

પુણીઓ કરાવી—જી મહારાજ

જીઠોભટ—વચને વચને એ પ્રમાણે પુરેપુરો હુંકારો દેવાનો છે તેમા એણુ વધતુ ચાલશે નહિ અને કથા બધ રાખી શકાશે નહિ માટે હિમત રાખી કામ કરવાનુ છે

પુણીઓને કાતી સૂતર કરાવ્યુ હુંકારો દેનાર—જી મહારાજ

સૂતરનુ લુગડુ વણાવ્યુ —જી મહારાજ

લુગડાનો કાથળો બનાવ્યો —જી મહારાજ

કાથળામા આખી પૃથ્વી પરના પાંખી ભર્યા જી—મહારાજ

પછી પાંખી એકે એક ઉડવા લાગ્યા—જી મહારાજ

ચકલી ઉડે ભરર ભર

કબુતર ઉડે ભર ભર,

હોલો ઉડે ભર ભર

ભટ બહુજ ઝપાટાથી વચન બોલતા હતા તેથી હુંકારો દેના-
ને જી મહારાજ ઉપરા ઉપરી કહેવુ પડવાથી તેને બહુ દમ ચડ્યો

જીઠોભટ—એક અધ્યાય પુરો થયો નથી અને જીઠા ઢોગ કરી
કથાને અટકાવે છે મારે માથે નકામુ ખર્ચ ચડે છે, હરામખોર !
હજી બીજા ત્રીજા અધ્યાયના હુંકારા બહુજ કઠણ પડશે.

આ સાલણી હુંકારો દેનાર હારી ગયો ગામ લોકોના ઉપર ખર્ચનો બોળો ન પડવા દેવા હુંકારો દેનારને બહુ સમજાવ્યો પણ તેણે માન્યું નહિ ત્રણ દિવસ અદર ઉધરાણું કરી રૂ. ૫૦૦) કરી આપવા પડ્યા ઢીલ થાય તો ભટના ખર્ચના રોજના રૂ. ૨૫ ભરવા પડે તેથી જેમ અને તેમ તરત ભટને વિદાય કરવાની ફરજ પડી

ભટને રૂ. ૫૦૦ તથા બે આલણોના પડાવી લીધેલા પુસ્તકો મળ્યા તે લઈ રાતો રાત જતા રહ્યા પોતે લાવેલા ખાસડા પડતા મૂક્યા તે પુસ્તકો જાણી લોકોએ તપાસ્યા નેથી પોતે બોળા આલણને ફસાવવા રચેલી કપટજાળ મારે પસ્તાયા

જુઠો ભટ ઘણું બણેલા નહિ છતા ત્રણ ચાર દિવસમા પોતાના લાઇના પુસ્તકો તથા રૂ. ૫૦૦) છાતીના બળ અને વાચાળ શક્તિથી લઈ આવ્યાથી તેમના સગા વહાલા તથા ગામલોકો હેરત પામી ગયા

બોળારામે વિચાર્યું કે આવા નફ્ટ ચામમાથી મારા લાઇએ આ મોટી રકમ શી રીતે પેદા કરી ? આ કળા તો જાણુવા જેવી છે. બોળારામને એ વાત જાણુવા મરજી હતી પણ જુઠારામ કહેતા નહિ એટલામા અધિક શ્રાવણ આવ્યો જુઠારામ જે ગામડામા સિવપૂજન અને કથા કરતા તે બોળારામને ખબર હતી શ્રાવણ (અધિક) ઉતરવાને વખતે જુઠારામે બોળારામ પાસે રામાયણનું પુસ્તક માગી લીધું અને તે લઈ પોતાને ગામડે ગયા તેવા વખતે એક દહાડે જુઠારામ કથા શી રીતે વ્યવે છે તે જોવા સારૂ બોળાનાથ ગયા

જુઠારામ ગામના કોળા તથા કણુબીને રિઝવવા પોતે જોડી કાઢેલા ભજન કોળાઓ પાસે ગવડાવતા કોળા લોકો દોલક અને કાસી વગાડતા તે વચન ઉપાડી લેતા હતા તે આ રીતે—

જુઠારામ—માર્યું માર્યું પેલું લબીખણુનું લાઈ રે,
જવાનીના જોરમા રામે નન ઓળખ્યું

કોળીલોકો—છની યુન્ને ગા (કહીને)
માર્યું માર્યું પેલું

હિપર મુજબ ગાતા હતા, અને જુઠારામ હિપર ઘણા પ્રસન્ન
રહેતા હતા લજન ગાઇ રહ્યા એટલે એક પટેલે પૂછ્યું

મહારાજ, તમે કથા તો લક્ષી કરી પણ છમા તે રામ રાખહ
કે રાવણ રાખહ ?

જુઠારામ—વાહ પટેલજી તમને કથાનો એટલો બધો રસ
પડ્યો કે તમે તે વાત ભૂલી ગયા પણ તેમા રાવણ રાખસ હતો
તે હવે ભૂલશો નહિ.

જોવા આત્મનાર ભોળારામ તો આ જોધ દિગજ થઈ ગયા.
તેમનાથી બોલી જવાયુ કે, પોથા તે થોથા, ને ડાચા તે સાચા

